

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1945.

Första kammaren.

Nr 38.

Lördagen den 1 december.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen.

Justerades protokollen för den 23, 24 och 27 nästlidne november.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 388, angående ytterligare kreditgivning till Finland.

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet *Wigforss*, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Herlitz interpellation angående revision av grundlagarnas bestämmelser om beskattning m. m., erhöll ordet och anförde: I en med första kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Herlitz erinrat om att 1943 års riksdag hemställt om utredning och förslag angående dels revision av grundlagarnas bestämmelser om beskattning och statsreglering och därmed sammanhängande ämnen, dels särskild lagstiftning i anslutning till nämnda bestämmelser. Med hänvisning till denna hemställan har interpellanten frågat, om jag hade för avsikt att utan dröjsmål låta verkställa den önskade utredningen och om jag vore villig att vidtaga omedelbara åtgärder till undanröjande av rådande oklarhet rörande statsregleringens innebörd och därmed sammanhängande ämnen. Till svar på dessa frågor ber jag att få anföra följande.

Ang. revision av grundlagarnas bestämmelser om beskattning m. m.

Jag delar interpellantens uppfattning, att en sammanfattande, klargörande framställning av de grundsatser, som nu gälla beträffande statsregleringens former och dess rättsliga betydelse, är av behovet påkallad. Den snabba budgettekniska utveckling, som framtvingits av de komplicerade finansförhållandena under kriget, har ökat osäkerheten på ifrågavarande område. En översikt av det slag som här nämnts skulle även kunna ge en välkommen utgångspunkt för en omprövning av olika delar av nuvarande budgetpraxis.

För att tillmötesgå behovet av en översiktlig framställning rörande budgetpraxis etc. har jag för avsikt att föreslå att särskilda sakkunniga tillkallas med uppdrag att utarbeta en sammanfattande redogörelse för det nuvarande rättsläget. På de sakkunniga bör enligt min mening även ankomma att undersöka i vad mån tiden kan anses vara mogen för att i grundlagsform eller exempelvis genom en särskild budgetstadga rättsligt fastlägga den praxis som utvecklats på området. Givetvis skulle de sakkunniga därvid också ha att föreslå de ändringar i föreliggande praxis till vilka de finna skäl föreliggande. Så snart en översikt erhållits över rådande budgetpraxis och man haft möjligheter att pröva i vad mån tiden kan vara mogen för att — med eller utan jämkningar av denna — ge budgetreglerna en fast rättslig utformning, synas mig förutsättningar föreliggande att taga ställning till den av riksdagen väckta frågan om revision av grundlagarnas bestämmelser om beskattning, statsreglering och därmed sammanhängande ämnen.

Ang. revision av grundlagarnas bestämmelser om beskattning m. m. (Forts.)

Herr **Herlitz**: Herr talman! Jag anhåller att få till herr statsrådet framföra inte bara det vanliga konventionella tacket för att han haft vänligheten att besvara min fråga, utan också min synnerliga tillfredsställelse över svarets innehåll. Vad jag har åsyftat med min interpellation har ju i själva verket till alla delar ernåtts genom det program för frågans behandling som herr statsrådet här har skisserat. Det förefaller mig, som om den ordning för sakens behandling, som han här har angivit, skulle i allo vara ändamålsenlig.

Det skulle vara att komma med jätten alldeles för sent, om jag nu skulle ta upp tiden med att utveckla angelägenheten av att här ifrågavarande åtgärder vidtagas och vidtagas snabbt, men jag kan inte neka mig nöjet att ändå till kammarens protokoll fästa ett uttalande av statskontoret, avgivet i ett annat sammanhang, innan min interpellation framställdes, ett uttalande som jag då inte hade kännedom om. Statskontoret erinrar om en för åtskilliga av kammarens ledamöter säkert välbekant auktoritativ framställning av här ifrågavarande ämnen, som för omkring 40 år sedan gavs av Stuart och Rystedt i Handbok över statsverkets jämte därtill hörande fonders medelsförvaltning. Statskontoret erinrar om vilken betydelse detta verk har haft men tillägger: »Efter de genomgripande ändringar, som under de senare årtiondena vidtagits beträffande statens budgetväsende och bokföring, är dock handboken numera i hög grad föråldrad. En ny översiktlig framställning av medelsförvaltningen och därtill hörande föreskrifter är därför av behovet påkallad och detta så mycket mer som bestämmelserna härom icke äro meddelade i ett sammanhang utan återfinnas i ett flertal författningar och riksdagsbeslut.»

Detta uttalande bestyrker ju endast, att de önskemål, om vilka herr statsrådet och jag här i dag ha varit ense, delas också på många andra håll.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner: nr 385, angående avskrivning av nya kapitalinvesteringar å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46; och nr 386, angående fortsatt disposition av vissa under den förstärkta försvarsberedskapen anvisade medel.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 387, angående Sveriges anslutning till ett vid den nordiska socialministerkonferensen i Köpenhamn i september 1945 utarbetat förslag till konvention mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge om avvägbringande av en gemensam nordisk arbetsmarknad.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner: nr 446, av herr *Karlsson, Gustaf*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till utbyggnad och omläggning av uppborädsorganisationen; nr 447, av herr *Nilsson, Bror*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till utbyggnad och omläggning av uppborädsorganisationen; nr 448, av herr *Sandström*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till utbyggnad och omläggning av uppborädsorganisationen; samt nr 449, av herr *Mattsson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för ökad utbildning av tandläkare m. m.

Föredrogs och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 388.

Herr *Anderson, Gustaf, Iwar*, väckte en motion, nr 450, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till utbyggnad och omläggning av upp-
bördsorganisationen.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets memorial:

nr 25, med uppgift å ett från 1944 års lagtima riksdag vilande förslag till ändrad lydelse av § 33 mom. 5, § 45 mom. 2 och § 80 riksdagsordningen; samt nr 26, med förslag till införande i reglementariska föreskrifter för riksdagen av en ny paragraf, betecknad såsom § 17;

statsutskottets utlåtanden:

nr 282, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till Hemsö kommun för vissa kommunen åvilande skatterestitutioner;

nr 283, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om tullfrihet för vissa till riket införda partier penicillin; samt

nr 284, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förlängt bemyndigande att i arbetslöshetsbekämpande syfte igångsätta arbeten för vilka anslag uppförts å allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45;

sammansatta stats- och bevillningsutskottets utlåtande och memorial:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående skattegrupperingen m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 7, angående ersättning till viss personal hos sammansatta stats- och bevillningsutskottet; ävensom

första lagutskottets utlåtanden:

nr 52, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om verkställighet av frihetsstraff m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vissa inskränkningar i rätten att driva försäkringsrörelse.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammerarens sammanträde avslutades kl. 4.13 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 4 december.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen.

Justerades protokollet för den 28 nästlidne november.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 566, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46, i vad propositionen avser folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckt motion;

nr 568, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 569, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 570, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde; samt

nr 571, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kreditgivning till utlandet m. m.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser, nr 567, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379).

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 388, angående ytterligare kreditgivning till Finland.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den av herr *Anderson, Gustaf Iwar*, väckta motionen, nr 450, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till utbyggnad och omläggning av uppbořdsorganisationen.

Föredrogs och bordlades ånyo konstitutionsutskottets memorial nr 25 och 26, statsutskottets utlåtanden nr 282—284, sammansatta stats- och bevillningsutskottets utlåtande nr 6 och memorial nr 7 samt första lagutskottets utlåtanden nr 52 och 53.

Herr **Ström** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Det fåtal av det fast anställda underbefälet, som kan ifrågakomma för framtidsanställning såsom underofficer eller officer, bibringas den för dessa befattningar erforderliga undervisningen i allmänbildande ämnen vid ett för hela försvaret gemensamt läroverk i Uppsala.

Interpellation om förbättrad löneställning för underbefäl m. m.

Sedan chefen för marinen ingått med underdånig framställning därom, över vilken vissa myndigheter yttrat sig, har Kungl. Maj:t utfärdat föreskrifter om skyldighet för den, som kommenderas såsom elev vid försvarets läroverk och mästarkurs vid flygvapnets tekniska skolor, att kvarstå i tjänst viss tid efter utbildningens avslutande.

Bestämmelserna innebära, att den, som erhåller sådan kommendering, skall förbinda sig att kvarstå i tjänst minst ett år efter det han avslutat sin underofficers- (mästar-)utbildning eller, om han underlåter att genomgå underofficersskola, minst två år efter avslutad utbildning vid läroverket. Är vederbörande uttagen till officersutbildning, skall han för att kunna kommenderas till läroverket ha förbundet sig att kvarstå i tjänst minst intill den tidpunkt, då han avlagt eller bort ha avlagt officersexamen, om han tillhör armén eller marinen. Tillhör han flygvapnet, skall förbindelsen gälla att kvarstå minst två år efter det han avlagt eller bort ha avlagt officersexamen.

Anledningen till att beställningshavare, som genomgått den för underofficers- eller officersbefordran erforderliga allmänbildande undervisningen, sluta militäranställningen liksom den stora avgången av fast anställt underbefäl överhuvud taget är till största delen att söka i den synnerligen otillfredsställande löneställningen för först och främst underbefälet men också för underofficerare och officerare i de lägsta löneklasserna. Vore personalen tillförsäkrad tillfredsställande löneförmåner, skulle med all säkerhet aldrig uppstå något behov av att i särskild ordning binda det fåtal, som med det nuvarande systemet kan beredas framtidsanställning i tjänsten. Upphovet till den s. k. fanflykten är således de undermåliga löneförmånerna. För att motverka den kräves en väsentlig förbättring av de nu utgående lönerna. Det måste betecknas såsom synnerligen anmärkningsvärt, att staten-arbetsgivaren i ett demokratiskt samhälle faktiskt söker tvinga anställda att kvarstå viss tid i befattningar, vilka man befarar att vederbörande vill lämna på grund av underbetalning. Att använda en sådan betänklig metod måste vara särskilt förkastligt, då den inte kan leda till något resultat av bestående värde, utan endast åstadkommer stark irritation bland personalen.

Den militära personalen är tillerkänd principiellt samma förhandlingsrätt, som tillkommer statens tjänstemän i övrigt. Enligt Kungl. Maj:ts kungörelse angående förhandlingsrätt skall bl. a. myndighet, innan den avgiver förslag till ändrade anställningsvillkor av principiell betydelse, bereda den berörda personalorganisationen tillfälle att taga del av föreliggande utkast till sådan ändring. I detta fall har det tvivelsutan varit fråga om en principiell ändring av anställningsvillkoren, men personalorganisationen har det oaktat inte fått någon orientering om de centrala myndigheternas avsikter.

Vid alla förändringar av anställnings-, arbets- och avlöningsvillkor har praxis alltid varit den, att personalen erbjödes möjlighet att under löpande anställningstid kvarstå på de äldre bestämmelserna. I detta ärende har emellertid denna praxis frångåtts, genom att man helt enkelt dekretat, att de under utbildning varande beställningshavarna skola underkasta sig de nya bestämmelserna, såvitt de önska fortsätta sin utbildning. Detta måste betecknas såsom mycket främmande för vedertagen rättsuppfattning.

I anslutning till vad sålunda anförts får jag hemställa om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet framställa följande frågor:

Interpellation om förbättrad löneställning för underbefäl m. m. (Forts.)

Ämnar herr statsrådet aktivt medverka till att denna fråga får en naturlig lösning, d. v. s. att personalen erhåller en tillfredsställande löneställning?

Är herr statsrådet villig att upptaga frågan till förnyad prövning främst i vad avser rätten för den personal, som redan påbörjat ifrågavarande utbildning, att avsluta denna under samma villkor, som den påbörjats?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.10 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 5 december.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets memorial nr 25, med uppgift å ett från 1944 års lagtima riksdag vilande förslag till ändrad lydelse av § 33 mom. 5, § 45 mom. 2 och § 80 riksdagsordningen.

Det i memorialet införda vilande grundlagsändringsförslaget antogs.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets memorial nr 26, med förslag till införande i reglementariska föreskrifter för riksdagen av en ny paragraf, betecknad såsom § 17, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 282, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till Hemsö kommun för vissa kommunen åvilande skatterestitutioner;

nr 283, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om tullfrihet för vissa till riket införda partier penicillin; samt

nr 284, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förlängt bemyndigande att i arbetslöshetsbekämpande syfte igångsätta arbeten för vilka anslag uppförts å allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Herr statsrådet *Sträng* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 389, angående anslag till prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

Föredrogs ånyo sammansatta stats- och bevillningsutskottets utlåtande nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående skattegrupperingen m. m. jämte i ämnet väckta motioner. *Ang. skattegrupperingen m. m.*

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 343, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 19 oktober 1945, föreslagit riksdagen medgiva, att gällande skattegruppering finge, utan hinder av 48 § 1 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), erhålla förlängd giltighet till och med utgången av år 1947.

Genom propositionen hade Kungl. Maj:t tillika berett riksdagen tillfälle att taga ställning till de förslag angående metoderna för mätningen av de lokala levnadskostnadsskillnaderna m. m., som framlagts av 1943 års dyrortskommitté, vilken haft i uppdrag att verkställa en av 1943 års riksdag begärd allsidig och förutsättningslös utredning om dyrortsgrupperingens framtida bestånd och allmänna utformning.

I anledning av propositionen hade inom riksdagen väckts följande motioner, nämligen de likalydande motionerna nr 417 i första kammaren av herr *Holmberg* och nr 626 i andra kammaren av herr *Persson* i Stockholm m. fl., de likalydande motionerna nr 424 i första kammaren av herr *Sundelin* och nr 654 i andra kammaren av herr *Malmberg* i Skövde m. fl., de likalydande motionerna nr 425 i första kammaren av herr *Gränebo* m. fl. och nr 652 i andra kammaren av herr *Pehrsson-Bramstorp* m. fl., de likalydande motionerna nr 426 i första kammaren av herr *Karl Emil Johanson* m. fl. och nr 655 i andra kammaren av herr förste vice talmannen *Magnusson* m. fl., motionen nr 627 i andra kammaren av herrar *Fröderberg* och *Ståhl* samt motionen nr 653 i samma kammare av herr *Spångberg* m. fl.

I de likalydande motionerna I: 417 och II: 626 hade hemställt, att riksdagen måtte besluta

att i princip uttala sig för slopandet av dyrortsgrupperingen;

att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att ny utredning måtte skyndsamt företagas och förslag framläggas om avskaffandet av dyrortsgrupperingen, varvid särskild uppmärksamhet skulle ägnas frågan om orsakerna till de ännu bestående dyrhetsvariationerna och åtgärder föreslås för eliminerandet av dessa, samt att i samband därmed även måtte framläggas förslag om nya bestämmelser rörande skatteavdragen, varvid skulle tillses, att dessa komme att uppgå till belopp, som motsvarade den inkomstsumma, som vore nödvändig för att ernå ett ur folkhälsans synpunkt godtagbart existensminimum;

att i övrigt godkänna Kungl. Maj:ts proposition nr 343 att gälla intill dess riksdagen lämnats tillfälle att fatta definitivt beslut i dyrortsgrupperingsfrågan; samt

att uttala, att dess principbeslut i dyrortsgrupperingsfrågan icke finge tagas till intäkt för något ytterligare dröjsmål vid genomförandet av en lönereglering för statstjänarna.

Förenämnda proposition och motioner, som hänvisats till bevillningsutskottet, hade enligt överenskommelse mellan statsutskottet och bevillningsutskottet hänskjutits till behandling av sammansatt stats- och bevillningsutskott, vilket utskott i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

A) att riksdagen måtte — med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 343 och med avslag ej mindre på motionen II: 627 av herrar *Fröderberg* och *Ståhl* än även på följande motioner, i vad de avsåge skattegrupperingen, nämligen de likalydande motionerna I: 417 av herr *Holmberg* och II: 626 av herr *Persson* i Stockholm m. fl., de likalydande motionerna I: 425 av herr *Gränebo* m. fl. och II: 652 av herr *Pehrsson-Bramstorp* m. fl. samt de likalydande motionerna I: 426 av herr *Karl Emil Johanson* m. fl. och II: 655

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

av herr förste vice talmannen Magnusson m. fl. — medgiva, att gällande skattegruppering finge, utan hinder av 48 § 1 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), erhålla förlängd giltighet till och med utgången av år 1947;

B) att riksdagen, i anledning av motionen II: 653 av herr Spångberg m. fl. ävensom de nyssnämnda motionerna I: 425 och II: 652 samt I: 426 och II: 655, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t vid framläggande av förslag till provisoriska lönetillägg åt statstjänstemännen för nästa budgetåret måtte beakta av utskottet i utlåtandet angivna synpunkter; samt

C) att riksdagen måtte lämna utan åtgärd de likalydande motionerna I: 424 av herr Sundelin och II: 654 av herr Malmberg i Skövde m. fl. ävensom de förutnämnda motionerna I: 417 och II: 626, I: 425 och II: 652 samt I: 426 och II: 655, i den mån dessa icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut anfört och hemställt.

Reservationer hade avgivits

I) av herr *Albertsson*, som ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

A) att riksdagen måtte — med bifall till motionen II: 627 av herrar Fröderberg och Ståhl samt i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 343 och de likalydande motionerna I: 417 av herr Holmberg och II: 626 av herr Persson i Stockholm m. fl. ävensom de likalydande motionerna I: 425 av herr Gränebo m. fl. och II: 652 av herr Pehrsson-Bramstorp m. fl. samt med avslag på de likalydande motionerna I: 426 av herr Karl Emil Johanson m. fl. och II: 655 av herr förste vice talmannen Magnusson m. fl., i vad motionerna avsåge skattegrupperingen — dels medgiva, att gällande skattegruppering beträffande de kommunala ortsavdragen finge, utan hinder av 48 § 1 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), erhålla förlängd giltighet till och med utgången av år 1947, dels ock i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte förelägga nästa års riksdag förslag om sådana ändringar i skattelagstiftningen, att de för ortsgrupp III nu gällande bestämmelserna om statliga ortsavdrag m. m. bleve tillämpliga för hela riket redan vid 1946 års taxeringsarbete;

B) att riksdagen — — — synpunkter; samt

C) att riksdagen — — — och hemställt;

II) av friherre *De Geer* och herr *Pettersson* i Dahl, vilka ansett, att utskottets yttrande bort lyda så, som i denna reservation angivits, och avslutas med en hemställan,

A) att riksdagen måtte — med bifall till de likalydande motionerna I: 425 av herr Gränebo m. fl. och II: 652 av herr Pehrsson-Bramstorp m. fl. samt i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 343 och motionen II: 627 av herrar Fröderberg och Ståhl, de likalydande motionerna I: 417 av herr Holmberg och II: 626 av herr Persson i Stockholm m. fl. samt med avslag på de likalydande motionerna I: 426 av herr Karl Emil Johanson m. fl. och II: 655 av herr förste vice talmannen Magnusson m. fl., i vad motionerna avsåge skattegrupperingen — dels medgiva, att gällande skattegruppering beträffande de kommunala ortsavdragen finge, utan hinder av 48 § 1 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), erhålla förlängd giltighet till och med utgången av år 1947, dels ock i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte förelägga nästa års riksdag förslag om sådana ändringar i skattelagstiftningen, att de för ortsgrupp III nu gällande bestämmelserna om statliga ortsavdrag m. m. bleve tillämpliga för hela riket redan vid 1946 års taxeringsarbete;

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

B) att riksdagen — — — synpunkter; samt

C) att riksdagen måtte — med uttalande att dyrortsgraderingen av de statsanställdas löner vid kommande lönereglring borde bringas att upphöra — lämna utan åtgärd de likalydande motionerna I: 424 av herr Sundelin och II: 654 av herr Malmborg i Skövde m. fl. ävensom de förutnämnda motionerna I: 417 och II: 626, I: 425 och II: 652 samt I: 426 och II: 655, i den mån dessa icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt;

III) av herrar *Carlström* och *Janson* i Frändesta, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla i förevarande reservation angiven avfattning, sluttande med en hemställan,

A) att riksdagen måtte — med bifall till de likalydande motionerna I: 426 av herr Karl Emil Johanson m. fl. och II: 655 av herr förste vice talmannen Magnusson m. fl. samt i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 343 och med avslag på de likalydande motionerna I: 417 av herr Holmberg och II: 626 av herr Persson i Stockholm m. fl., de likalydande motionerna I: 425 av herr Gränebo m. fl. och II: 652 av herr Pehrsson-Bramstorp m. fl., i vad motionerna avsåge skattegrupperingen, samt motionen II: 627 av herrar Fröderberg och Ståhl — dels medgiva, att gällande skattegruppering beträffande de kommunala Ortsavdragen finge, utan hinder av 48 § 1 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), erhålla förlängd giltighet till och med utgången av år 1947, dels ock i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att den förestående revisionen av Ortsavdragen vid den statliga beskattningen måtte grundas på en spännvidd mellan högsta och lägsta Ortsgrupp av 12 procent samt att förslag måtte skyndsamt föreläggas riksdagen om ett provisorium beträffande nämnda avdrag, grundat på en spännvidd av 18 procent;

B) att riksdagen — — — synpunkter; samt

C) att riksdagen måtte — med uttalande, att löneplanerna vid kommande lönereglring för de statsanställda skulle grundas på en spännvidd mellan högsta och lägsta Ortsgrupp av 12 procent — lämna utan åtgärd de likalydande motionerna I: 424 av herr Sundelin och II: 654 av herr Malmborg i Skövde m. fl. ävensom de förutnämnda motionerna I: 417 och II: 626 samt I: 425 och II: 652, i den mån dessa icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt.

Herr Albertsson: Herr talman! Jag har till det föreliggande utskottsuttalandet fogat en reservation, som jag skall be att med några ord få motivera.

Densamma avser endast utskottets förslag om grupperingen av det statliga skatteavdraget och ej den egentliga dyrortsgrupperingen. I fråga om den senare torde det vara klart för en och var, att den är i behov av en grundlig omarbetning, och jag har anslutit mig till det uttalande för en utjämning av densamma, som utskottsmajoriteten gjort, men jag vill ej dölja, att jag ej skulle ha haft något att invända emot en ännu starkare utjämning. Skäl kunna nämligen anföras för det antagandet, att den verkliga skillnaden i levnadskostnad mellan dyrare och billigare orter är ännu mindre än vad som framgår av de siffror, till vilka dyrortskommittén kommit vid sin provundersökning. Olika meningar kunna givetvis hävdas om storleken av den verkliga levnadskostnadsskillnaden. Jag ber blott att få påpeka, att det finns en hel del omständigheter, som äro omöjliga att beräkna i penningar men som i alla fall hårt belasta budgeten för dem, som bo på landsbygdens avlägsnare orter. Dessa omständigheter kan jag likväl inte här räkna upp.

Jag har väl klart för mig, att ett omedelbart borttagande av lönegrupperingen ej låter sig göra. Man bör givetvis bland annat avvakta resultatet av den pågående utjämningen i hyrorna och den snart kommande utjämningen i

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

bränslekostnader, vilka båda poster för närvarande ha den största praktiska betydelsen i fråga om skillnaden i hushållsbudgeterna olika orter emellan, innan det slutliga ställningstagandet sker.

Dyrortsgrupperingen finge kanske i alla fall ersättas med något slags regionalt tillägg för vissa orter, särskilt de mera avlägsna landsbygdsorterna.

Om man i någon mån vill hävda den gamla regeln om lika lön för lika arbete, måste i alla händelser en grundlig reformering komma till stånd av dyrortsgrupperingen, och det är att hoppas, att om Kungl. Maj:t följer de anvisningar, som utskottsmajoriteten uttalat i det föreliggande betänkandet, ett stort steg mot en rättvisare lönesättning tagits.

Jag kan ej underlåta att för kammaren omtala ett exempel ur levande livet på hur egendomligt den nuvarande grupperingen kan verka i vissa fall. En sjuksköterska från min hembygd, som för ett och ett halvt år sedan tog sin examen men på grund av att hon ämnar bli distriktssköterska måste praktisera på de olika slagen av sjukvårdsinrättningar, tre å fyra månader å varje, hade ej kunnat mantalsskrivas på respektive arbetsplatser, utan var skriven i sin hembygd. Hon tjänstgjorde i somras på Borås lasarettens barnavdelning och blev därifrån kallad till beredskapstjänst vid ett flyktingssjukhus i Häl-singborg. Vid utbetalningen av hennes första månadsavlöning visade det sig, att hon fick 70 kronor mindre i månaden därför att hon var skriven på Små-lands landsbygd än hon skulle ha fått, om hon varit skriven i Borås. Hade hon varit skriven i Stockholm, hade hon fått ungefär 100 kronor mer i månaden än hon nu fick. Eftersom bland sköterskepersonalen vid detta sjukhus fanns en hel del olika dyrortsgrupper representerade, fingo de olika arbetstagarna olika löner, ehuru de hade samma utbildning, samma arbete och samma arbetsplats. Ett system, som tillåter sådana orimligheter, är väl i behov av en snar omarbetning, och det är att hoppas, att dagens beslut kommer att bli ett första steg mot bättre rättvisa i lönesättningen statstjänare emellan.

Men, herr talman, som jag förut nämnde, var det ej i denna del av dagens fråga, som jag hade en annan mening än utskottets majoritet, utan det var i fråga om skattegrupperingen. I riksdagen har en stor minoritet flera gånger under de senaste åren uttalat sig för en utjämning av gällande skattegruppering, så att den bleve lika för hela riket. Systemet med olika skatteavdrag tillkom som bekant år 1919 samtidigt med dyrortsgrupperingen och avsåg att från skatt befria ett visst s. k. existensminimum, vilket då beräknades olika på olika orter, och det fastställdes då fem olika grupper med respektive 600, 700, 800, 900 och 1 000 kronors skattefritt avdrag samt halv beskattning för visst belopp på vissa villkor. Sedan ha beloppen flera gånger ändrats. Från och med år 1939 är avdraget för äkta make 600, 640, 680, 720 och 760 kronor. Därjämte tillkommer s. k. familjeavdrag för vardera av de första barnen med belopp från 460 till 620 kronor i de olika grupperna, och för varje följande barn är avdraget 700—940 kronor. Man har således avsevärt minskat spännvidden mellan de olika grupperna, från 600—1 000 kronor till 600—760 kronor. Den nuvarande spännvidden kan sägas vara av ringa betydelse för såväl skattebetalarna som statsverket, men det innebär ovillkorligen en orättvisa, att den i likartad tjänst anställde statstjänaren med den lägre lönen skall betungas med högre skatt än den, som har den högre lönen.

Jämväl beträffande barnavdragen anser jag, att det nuvarande systemet innebär uppenbara orättvisor. Enligt av dyrortskommittén i dess betänkande framlagda siffror är det, som jag förut har antytt, huvudsakligen hyres- och bränsleutgifterna, som medföra olikheten i levnadskostnader. Normalfamiljen, som bebor en lägenhet om två rum och kök, utökar inte denna för de

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

två första barnens skull. När bostaden således redan finns, bestrider jag, att det är något skäl att ge högre avdrag i staden än på landet, snarare tvärtom.

I den av herrar Fröderberg och Ståhl i andra kammaren väckta motionen nr 627, till vilken jag i reservationen yrkat bifall, hemställes, att skattegrupperingen vid beräkningen av statlig inkomst- och förmögenhetsskatt upphör, att de statliga avdragen för familjeförsörjare fastställas enligt följande: grundavdrag 680 kronor, familjeavdrag för hustru 680, familjeavdrag för vartdera av de två första barnen 540 och för vart och ett av övriga barn 820 kronor, allt motsvarande avdragen i nuvarande skattegrupp III, samt att beträffande ogifta de skattetabeller, som nu gälla i skattegrupp III, tillämpas.

Ett beslut i enlighet härmed skulle icke i nämnvärd mån påverka statens skatteinkomster men komme att medföra en välbehövling höjning av skatteavdragen för familjeförsörjare på landsbygden och andra missgynnade orter, samt ett första steg mot en rättvisare skattläggning.

Efter denna korta motivering, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen i fråga om punkten A. Beträffande punkterna B och C ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Friherre De Geer: Herr talman! Eftersom jag deltagit i behandlingen av denna svåra fråga i det sammansatta utskottet, anser jag mig ha rätt att få uppta kammarens tid något ögonblick med några ord i saken.

Den föregående ärade talaren har ju liksom jag och mina meningsfränder visat sig vara mindre belåten med nu rådande förhållanden, men han kommer inte till samma slutsatser som vi göra i denna fråga. Så mycket torde i alla fall vara klart, att man för närvarande har blivit enig därom, att dyrortsgrupperingens grunder måste ändras, om någon som helst rättvisa skall erhållas. Hur långt man skall gå på reformernas väg råder dock som bekant ännu ingen enighet om. Den meningsriktning, som jag här företräder, anser det nödvändigt med mycket radikala åtgärder och anser det påkallat att snarast helt upphäva dyrortsgrupperingen. Vi äro givetvis fullt medvetna om vårt kravs synnerligen radikala karaktär och dess omfattande konsekvenser. Vi äro emellertid samtidigt övertygade om att konsekvenserna av en sådan reform i hög grad överdrivits. Det säges ibland, att vi skulle vilja försämra tjänstemännens levnadsvillkor. Så är givetvis inte fallet, utan vårt mål är endast att söka bidra till rättvisa och likställdhet för på landsbygden anställda. Många och verkligt effektiva åtgärder äro nödvändiga, om det skall lyckas att stoppa den landsskadliga flykten från landsbygden. Det kan inte vara önskvärt för någon samhällsklass, att landsbygden ytterligare avfolkas. Nyligen har från visst håll påståtts, att man utan olägenhet skulle kunna flytta ytterligare exempelvis 40 % av landsbygdens befolkning in till städerna och deras industrier. Jordbruket skulle det oaktat kunna reda sig genom den mest fullständiga rationalisering av arbetsmetoderna. Den, som är väl förtrogen med jordbrukets och dess binäringars förhållanden, inser emellertid, att visserligen en rationalisering är i utomordentligt hög grad önskvärd och behövlig, men att det samtidigt är nödvändigt att behålla huvudmassan av den lantbrukande befolkningen och andra, som äro indirekt sysselsatta i jordbruket, kvar på landsbygden i sina sysselsättningar. För att nå målet att behålla kvar erforderlig arbetskraft måste många vägar prövas och många hjälpmedel användas. De tjänstemän, som äro bosatta på landsbygden, måste få sina löneförhållanden så ordnade, att de kunna stanna och ej tvingas flytta till de allt uppslukande storstäderna. En sådan av oss önskad utveckling, d. v. s. att alla

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

skulle kunna behållas kvar på landet, måste i själva verket vara av betydande värde för hela landet. Vi äro övertygade om att för att åstadkomma drägliga förhållanden för på landsbygden anställda är det bland annat nödvändigt att avskaffa dyrortsgrupperingen.

Vid studium av den kungl. propositionen och vederbörande kommittébetänkande finner man, att den s. k. spänningen mellan de olika dyrortsgrupperna nu allmänt anses kunna åtminstone sammanpressas. Därom torde man vara överens. Under utskottsarbetet ha meningarna varit ganska divergerande i fråga om sammanpressningens möjliga storlek. För vår meningsriktning har det alltmer framstått som riktigast att ta steget fullt ut och ej blott sammanpressa utan avskryva hela systemet. Visserligen kan detta t. ex. för Norrland med dess klimatiska förhållanden och långa avstånd medföra många olägenheter, som dock förvisso kunna undanröjas genom eventuella speciella lönetillägg.

Senast företagna undersökningar av levnadskostnaderna i olika trakter ha gett ganska svävande och ovissa resultat, på vilka det oaktat grunden för en fortsatt dyrortsgruppering skall läggas. Vissa viktiga förnödenheter ha ej alls medräknats. Avståndskostnaderna, som äro så utomordentligt betydelsefulla för landsortens invånare, ha uppenbarligen värderats för lågt. Hänsyn har ej tagits till kulturella och yrkesfördelar med mera dylikt. Grunden för den fortsatta grupperingen kan också betecknas som synnerligen osäker, och ett studium av den verkställda utredningen leder enligt vår mening konsekvent till den slutsatsen, att hela systemet bör avskryvas.

I propositionen ställes i utsikt, att den lönereglering, som förberetts av lönekommittén, skall träda i kraft den 1 juli 1947. Enhetliga löner synas ej kunna ifrågasättas förrän vid nyssnämnda tidpunkt. Liksom utskottsmajoriteten förutsätta vi reservanter, att i avvaktan på den slutliga löneregleringen redan från och med nästa budgetårs början särskild kompensation måste lämnas inom de fyra lägsta ortsgrupperna. Vi vilja gärna medverka härtill i avvaktan på den av oss önskade, mera fullständiga reformen.

Beträffande skattegrupperingen kan framhållas samma skäl för grupperingens avskrivande som framhållits rörande dyrortsgrupperingen för de statliga lönerna. Principen för revisionen av ortsavdragen vid den statliga beskattningen borde omedelbart kunna antas. Avdragen böra, sedan ortsgrupperingen avskaffats, lämpligen kunna fastställas till i ortsgrupp III nu gällande belopp.

Rörande den kommunala skattegrupperingen anse vi såsom framgår av vår reservation, att vi böra förorda förlängning av giltighetstiden till och med utgången av år 1947.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av mig och herr Pettersson i Dahl vid utskottsbetänkandet fogade reservationen.

Herr Carlström: Herr talman! I propositionen nr 343 har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen, att gällande skattegruppering må erhålla förlängd giltighet till och med utgången av år 1947. Därjämte upptager propositionen till behandling även frågan om riktlinjerna för en kommande lönegruppering och skattegruppering för att sålunda bereda riksdagen tillfälle att taga ställning till densamma.

Propositionen bygger i allt väsentligt på 1943 års dyrortskommittés betänkande angående dyrortsgrupperingen, och de av dyrortskommittén förordade principerna och framräknade dyrortsdifferenserna ha accepterats av Kungl. Maj:t. En nyhet i det föreliggande förslaget är, att man enligt direktiven för utredningen velat, att vid en ny levnadskostnadsberäkning hänsyn på ett eller

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

annat sätt skulle tagas till sådana kostnader, varöver människan inte kan råda. Man har därvid velat tillmötesgå det rättvisekrav, som med alltmer växande styrka framförts från landsortsrepresentanter i den offentliga debatten om dyrortsgraderingen.

Om sålunda det ursprungliga syftet med dyrortsgrupperingen varit, att man efter att ha delat in orterna efter levnadskostnadernas höjd velat giva ett tillbörligt tillägg till lönerna på de dyrare orterna, som åtminstone till en del täckte merkostnaderna, så avser man numera att såvitt möjligt åstadkomma en mera fullständig utjämning av lönernas realvärde på olika orter. För att nå detta syfte måste man bland annat taga hänsyn till faktorer, varöver människan ej kan råda. Det kan ifrågasättas, om tillräcklig hänsyn tagits till dessa faktorer i kommittéförslaget och propositionen. Att det måste vara en mycket vanskelig sak att objektivt värdesätta dessa mycket svarberäknliga faktorer skall villigt erkännas. Det torde nämligen inte kunna undvikas, att man på detta område måste hålla sig till skälighetsprövningar, och då det gäller att bedöma skäligheten, kan ju var och en ha sin egen mening. Men därför bör man inte underlåta att taga tillbörlig hänsyn till vad som kan anses vara rätt och billigt.

Efter utförliga resonemang har dyrortskommitténs majoritet stannat vid att uppskatta dessa faktorer, över vilka människan ej kan råda, till belopp motsvarande allenast vissa merkostnader för resor, som äro oundgängligen nödvändiga, för att den beräknade konsumtionen enligt hushållsbudgeten av vissa varor och tjänster skall komma till stånd. De avståndskostnader, som därvid enligt kommittén böra ifrågakomma, utgöras av kostnaderna för vissa resor, exempelvis till läkare och tandläkare, inköpsresor till huvudort ävensom fraktkostnader från inköpsorten. För kortare avstånd än 6 km från kommunens huvudort skall enligt kommitténs förslag icke beräknas någon kompensation. Kommittén har uppskattat avståndskostnaderna till lägst 50 och högst 350 kronor om året.

Jag tillåter mig att i detta sammanhang citera vad som säges härom i de likalydande motionerna I: 426 och II: 655: »Att inskränka de faktorer, varöver människorna ej kunna råda, till endast de ovannämnda resorna, giver enligt vår uppfattning icke ett rättvist resultat för landsbygdens del. Så länge landsbygdens invånare faktiskt i regel hava betydligt sämre möjligheter än städernas att tillfredsställa sådana behov, exempelvis på kulturlivets område, vilka i våra dagar måste tillerkännas allmänt berättigande, bör enligt vår mening skäligen kompensation beredas landsbygden vid en dyrortsgruppering. Landsbygdens befolkning bör med andra ord erhålla samma möjligheter till förmåner i dessa avseenden, som åtnjutas i städer och tätorter. Riktigheten av denna vår uppfattning understrykes av det förhållandet att de till framför allt storstäderna förlagda, mera betydelsefulla inrättningarna och kulturinstitutionerna i stor utsträckning bekostas av allmänna medel, som landets invånare i gemen bidragit till genom skatter. — — — Kommitténs metod för beräkning av avståndskostnaderna synes oss icke heller godtagbar. Vid dessa beräkningar förbiser nämligen kommittén helt kostnaden för den tidsspillan, som otvivelaktigt följer med större avstånd och kanske dåliga kommunikationer. Vidare anses varje kommun såsom en enhet utan hänsynstagande till befolkningsspridningen inom kommunen, d. v. s. dess ytterområden i förhållanden till centrum. Ett skäligt hänsynstagande till berörda moment, därvid särskilt de vidsträckt norrlandskommunernas förhållanden böra beaktas, talar för en ytterligare kompensation i nyssnämnda riktning. Den av kommittén föreslagna maximeringen av avståndstilläggen till 350 kronor bör också slopas i den mån de faktiska kostnaderna överstiga detta belopp. Ävenledes bör avstånd under 6 km kompenseras.»

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

I vår reservation, som bär nr III, yrkas, att de erinringar, som beträffande avståndstilläggen anförts i de nu återopade motionerna, böra läggas till grund för dessas beräkning.

Det må dock villigt erkännas, att även utskottsmajoriteten ställt sig välviljig i denna del, i det att majoriteten understryker önskemålet, att socialstyrelsen grundligt arbetar igenom de problem, som möta beträffande avståndstilläggen. För vår del ha vi ansett oss böra närmare precisera vårt yrkande i denna del.

Beträffande riktlinjerna för en ny lönegruppering äro vi, som stå för reservation III i betänkandet, så till vida eniga med utskottsmajoriteten, att vi anse, att behov av dyrortsgradering av lönerna alltjämt föreligger under den regleringsperiod, som nu är i fråga, samt att spännvidden å löneskalan bör minskas. I fråga om graden av denna minskning och sättet för dess genomförande med flera problem har utskottet i likhet med departementschefen funnit det inte lämpligt att ta närmare ståndpunkt. Vi för vår del ha däremot ansett, att riksdagen nu bör ta ställning till frågan om spännvidden i den blivande löneskalan. Vi ha kommit till den uppfattningen, att det bör vara riksdagen, som fattar beslut i denna sak, och att detta viktiga spörsmål inte helt bör lämnas till regeringen. Vi anse, att det skulle vara lättare vid de blivande underhandlingarna om löne regleringen, om det redan nu fastställdes en gräns mellan högsta och lägsta ort i löneskalan.

Sedan kan man givetvis ha olika uppfattningar om hur pass stor denna procent skall bli. För närvarande är ju spännvidden i löneskalan ungefär 25 procent i de lägre lönegraderna. Dyrortskommittén har vid sina levnadskostnadsundersökningar kommit till att spännvidden i verkligheten är mindre. Även om man tar viss hänsyn till avståndstillägg, har man kommit till att spännvidden för närvarande är ungefär 20 procent mellan högsta och lägsta dyrort. men tar man skillnaden mellan mittkostnaderna, kommer man till omkring 18 procent. Dyrortskommittén har ifrågasatt, om man möjligen inte skulle kunna överväga att bestämma spännvidden till 15 procent beträffande den blivande löneskalan. Vi, som ha anslutit oss till de angivna motionerna nr 426 i första och 655 i andra kammaren, ha ansett, att riksdagen nu bör fatta beslut om en bestämd spännvidd, och vi ha för vår del ansett, att man skulle kunna fastställa en spännvidd på 12 procent. Visserligen ligger denna spännvidd inte mindre än 8 procent under den av dyrortskommittén konstaterade maximala levnadskostnadskillnaden mellan högsta och lägsta ortsgrupp, men vi anse oss i alla fall böra förorda denna lägre spännvidd i enlighet med grundtankarna i nämnda motioner, då den lägre spännvidden skulle skapa förutsättningar för en standardhöjning i närmare anslutning till den normala standarden i de stora städerna.

Om denna spännvidd införes i löneskalan, skulle emellertid därav följa att vissa avlägset liggande orter — jag tänker då närmast på Norrland — bli missgynnade. För att lämna kompensation till befattningshavare, som ha sin bosättning i avlägset liggande orter, ha vi föreslagit, att det skulle införas vad vi kalla regionala tillägg. Dessa skulle utgöras av särskilda tillägg, som skulle inarbetas i löneskalan. Tilläggen skulle dessutom utgöra ersättning för de omständigheter, vilka föranleda att kallortstillägg nu utgå.

Vi anse, att om riksdagen skulle fatta ett sådant beslut, det skulle komma att tillfredsställa sakligt motiverade rättvisekrav under den regleringsperiod varom här är fråga, inte minst med hänsyn till att vi förutsätta, att lönerna i nuvarande högsta ortsgrupper inte skola sänkas. Vi utgå sålunda ifrån att det skall bli en hontryckning av löneskalan nedifrån.

Det är givetvis inte möjligt att förutspå gången av den ekonomiska utveck-

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

lingen och hur det i framtiden kommer att ställa sig i fråga om levnadskostnaderna på olika orter. Men efter allt att döma går utvecklingen dock i riktning mot en fortgående utjämning av levnadskostnaderna på olika orter. Med den utgångspunkten omnämna vi också i vår reservation den tanken, att man så småningom bör gå in för ett fullständigt avskaffande av dyrortsgrupperingen, men detta bör naturligtvis endast ske successivt och i den mån en utjämning äger rum.

Av samma skäl som dem, med vilka vi ha motiverat en minskning av spännvidden i löneskalan, ha vi ansett, att även spännvidden mellan ortsavdragen på dyrare och billigare orter bör minskas. Vi ha också därvidlag föreslagit, att spännvidden skulle sättas till 12 procent under nästa regleringsperiod.

Då nästa regleringsperiod inte kan förutsättas inträda förrän år 1947 eller kanske 1948, ha vi ansett att under tiden intill dess provisoriska anordningar böra införas. Vi ha därför föreslagit, att Kungl. Maj:t skulle avgiva förslag därom till nästa års riksdag och att denna provisoriska löneförhöjning för vissa grupper skulle inträda från och med nästa budgetår. Därvid ha vi utgått från att man skulle ha en spännvidd av 18 procent och bibehålla samma antal grupper som nu, d. v. s. nio.

Jag ber, herr talman, att med vad jag sagt i detta anförande få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade, såsom nr III betecknade reservationen.

Herr Andersson, Elon: Herr talman! Den föregående ärade talaren uttalade en förhoppning om att skillnaden i levnadskostnaderna på de olika orterna alltmer skulle utjämnas och att man genom en sådan utveckling så småningom skulle kunna avvara det nuvarande systemet med dyrortsgruppering. Jag tror att kammarens samtliga ledamöter äro ense med honom därutinnan, att det skulle vara önskvärt, om en sådan likhet i levnadskostnader rådde över hela landet, att dyrortsgrupperingssystemet skulle kunna tagas bort. Det lär inte finnas någon vare sig inom denna kammare eller i övrigt som vill behålla dyrortsgrupperingen bara för dess egen skull. Det tragiska med denna önskan är ju att man tyvärr måste förutsätta, att denna fortsatta utjämning av skillnaderna i levnadskostnader måste ske på det sättet, att det blir dyrare att leva på den svenska landsbygden än vad det för närvarande är. Man kan nämligen knappast såsom en praktiskt genomförbar möjlighet räkna med att levnadskostnaderna i de större orterna skola minska och på det sättet bidra till den åtrådade utjämningen. I den mån en fördyring av levnadskostnaderna på landsbygden kommer att bero på en standardhöjning där, är ingenting att säga om det. Men skulle utjämningen i stället bero endast på en fördyring av levnadskostnaderna överlag på den svenska landsbygden, tycker jag det ligger en viss tragik i denna önskan om en utveckling som tar bort levnadskostnads-skillnaderna.

Det är emellertid, herr talman — jag upprepar det — på det sättet att inte någon förnuftig människa i detta land vill behålla dyrortsgrupperingen bara för dess egen skull. Att vi hittills ha haft den och nu enligt dyrortskommitténs och finansministerns och sammansatta utskottets förslag fortfarande skola nödgas behålla den, beror därpå, att skillnaden i levnadskostnader mellan olika orter alltjämt är så stor att man för att åtminstone i någon mån tillgodose önskemålet om en lika reallön på de olika orterna måste ha den kvar.

Friherre De Geer och hans meningsfränder ha visserligen för sin del den uppfattningen, att utjämningen i levnadskostnadsskillnaden har blivit så stor, att dyrortsgrupperingen skulle kunna tagas bort. Jag vet inte om de tjänar så värst mycket till att taga upp någon längre debatt om de principiella utgångspunkter, som friherre De Geer har och å andra sidan sammansatt

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)
stats- och bevillningsutskottet har i fråga om behovet av en fortsatt dyrortsgruppering. Det står i den motion, på vilken friherre De Geers reservation bygger, att man numera kan konstatera, att skillnaden i levnadskostnader mellan olika orter är ganska ringa. Jag frågade mig själv, när jag läste detta: vem har konstaterat det och på vilket sätt har det skett? Det som i detta hänseende presterats under de senaste åren är den utredning, som dyrortskommittén verkställt, och den har konstaterat, att skillnaden i levnadskostnader mellan billigaste och dyraste ort alltså belöper sig till ett procenttal av mellan 20 och 24, beroende på hur pass generöst man vill beräkna vissa svårberäkneliga omständigheter. Jag kan således inte komma ifrån, att vad som konstaterats i detta avseende är att skillnaden i levnadskostnader mellan olika orter alltså är ganska betydande och ingalunda, som det sägs i reservationen, ganska ringa.

Det sägs vidare i denna motion, att det dessutom torde vara skäl att anta, att den kommande prisutvecklingen ytterligare kommer att utjämna de ännu kvarstående skillnaderna i levnadskostnaderna. I detta fall vill jag inte spå. Det är mycket möjligt att så kommer att ske, och när den tidpunkten är inne, finns det anledning att på nytt ta upp till diskussion frågan om dyrortsgrupperingens behållande och dess utformning.

Jag har emellertid, herr talman, inte kunnat undgå att fästa mig vid en omständighet, som har kommit fram under de senaste dagarna och som jag tycker är rätt intressant mot bakgrunden av de påståenden, som från bondeförbundets sida göras angående onödigheten av en fortsatt dyrortsgruppering. För några dagar sedan presenterades ett betänkande från en kommitté, ett betänkande som har motsetts med mycket stort intresse och som är av utomordentlig betydelse för gestaltningen av de menige svenskarnas levnadsförhållanden, när de ha blivit gamla. Jag syftar på socialvårdskommitténs förslag till en ny lag om folkpensionering. I detta betänkande redogöres det för en undersökning, som socialvårdskommittén har företagit i syfte att utröna levnadskostnaderna för pensionärer på olika orter i landet. Där sägs det — jag refererar det i sammandrag — att även om kostnaderna för matvaror, kläder och andra konsumtionsartiklar inte motivera en dyrortsgradering, visa bostadskostnaderna en markant skillnad olika orter emellan. Socialvårdskommitténs undersökning har visat, att medan den genomsnittliga årshyran för bostäder utan värme i de av tilläggspensionärer förhyrda lägenheterna i landsbygdens A-kommuner — de rena jordbrukskommunerna — gick ned till 125 kronor, måste man i Stockholm betala 727 kronor för samma slag av lägenhet. Detta har också föranlett socialvårdskommittén att till de kontanta ålderspensionerna knyta bostadstillägg, som variera för ogifta mellan 150 kronor på de billigaste orterna och 600 kronor på de dyraste samt för makar mellan 200 kronor på de billigaste och 800 kronor på de dyraste orterna. Man bör lägga märke till inte bara detta bestämda konstaterande från socialvårdskommitténs sida av de väldiga skillnader i bostadskostnaderna, som finnas olika orter emellan, utan även att detta har föranlett socialvårdskommittén att föreslå en dyrortsgruppering beträffande bostäder, vars spännvidd är större än den som dyrortskommittén föreslagit. Och jag har icke, herr talman, kunnat förmärka att bondeförbundets representant i socialvårdskommittén har anmält någon avvikande mening vare sig mot argumenteringen eller förslaget. Det förefaller mig således som om antingen den ena handen inte riktigt vet vad den andra gör eller också man i sin argumentation visar en inkonsekvens, som jag närmast skulle tolka som ett bevis på att man inte är alldeles säker på vad man säger.

, När man emellertid från bondeförbundets sida alltså vidhåller sin önskan,

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

att den kommande lönegrupperingen skall baseras på en enhetlig grund, skulle jag vilja fråga, på vilken grund man egentligen vill basera den. Under alla de diskussioner, som hittills ha förts angående en enhetlig lönegruppering, har det stora spörsmålet varit: på vilken nivå vill man grunda denna lönegruppering? Jag har för min del brukat säga, att det inte är någon som helst svårighet att ta bort hela dyrortsgrupperingssystemet, om man bara är beredd att grunda lönesystemet på de högsta nu utgående lönerna. Därmed gör man ingen orätt. Man behåller dem som ha höga löner vid vad de ha, och man lyfter upp de låga lönerna till samma nivå. Den enda konsekvens, som man får vara beredd att ta av detta, är att det kostar åtskilligt med pengar för det allmänna och även för de enskilda, eftersom dyrortsgrupperingens metoder i rätt stor utsträckning ligga till grund för lönerna på den enskilda arbetsmarknaden.

När man nu således återigen från bondeförbundets sida hemställer, att riksdagen skall uttala sig för att dyrortsgraderingen av de statsanställdas löner vid en kommande löne reglering bör bringas att upphöra, skulle inte bara riksdagen utan hela det svenska folket komma ett betydligt steg närmare den behövliga upplysningen, om man från reservanternas sida ville ange på vilken grund man tänker sig att en blivande enhetlig lönegruppering skall bygga. Vill man grunda den på de lägsta lönerna eller på de högsta eller på löner någonstans i mitten? Om allt detta har man hittills mycket ängsligt undvikit att ge besked. Men jag påpekar, att förrän man får detta besked är det rätt svårt att diskutera, hur man av både ekonomiska och sociala skäl skall förhålla sig till kravet på en enhetlig lönesättning.

När man från det sammansatta stats- och bevillningsutskottets sida inte har velat acceptera tanken att *nu* slopa dyrortsgrupperingen, beror det uteslutande på den omständighet, som jag tidigare har påpekat, nämligen att en så nyligen som i våras avslutad undersökning har konstaterat en så betydande skillnad i levnadskostnader olika orter emellan, att man icke kan tänka sig att avskaffa dyrortsgrupperingen. Det sägs i den reservation, för vilken friherre De Geer här har fört talan, att man kommit till den uppfattningen, att större grad av rättvisa skulle ernås genom dyrortsgrupperingens avskaffande och införande av lika löner på alla orter. Den uppfattningen har utskottet inte kunnat dela, och i realiteten delas den inte heller av reservanterna själva. De tänka sig nämligen en påbyggnad på denna enhetliga löneskala i form av särskilda speciella lönetillägg i sådana områden, som av klimatiska förhållanden, dyra frakter eller avståndskostnader kunna komma att bli dyrare än genomsnittet. Jag frågar mig vad detta egentligen är för någonting om inte ett slag av dyrortsgruppering, fastän man utformat den på annat sätt och givit den ett annat namn. Jag tror att det är en mycket optimistisk föreställning, om man tror att man inte därmed öppnar en baddörr, genom vilken dyrortsgrupperingen återigen kommer fram.

Enär vi som sagt inte kunnat dela reservanternas uppfattning, att dyrortsgrupperingen hädanefter är onödig, har sammansatta stats- och bevillningsutskottet ansett sig på de skäl som ha anförts böra tillstyrka, att den kommande lönegrupperingen skall fotas på en fortsatt tillämpning av ett dyrortsgrupperingssystem och att levnadskostnadsskillnaderna skola mätas efter de metoder, som dyrortskommittén har föreslagit och som finansministern i stort sett givit sin anslutning till.

Det har herr talman, under de anföranden, som ha hållits av reservanterna, riktats åtskillig kritik mot det sätt, på vilket dyrortskommittén har löst sin uppgift. Eftersom kammaren har förmånen att som ledamot räkna dyrortskommitténs ordförande, anser jag mig inte ha anledning att till bemötande ta upp den

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)
kritik, som i olika avseenden har riktats mot kommitténs arbete. Jag förmodar, att det för honom skall vara rätt angeläget att klargöra, efter vilka linjer kommittén har arbetat. Jag vill bara i anledning av vad som sagts om avståndstillläggets beräkning påpeka, att utskottet har framhållit, att socialstyrelsen, när den före nästa dyrortsgrupperings genomförande arbetar igenom det mycket svåra problem, som avståndskostnaderna innebära, inte skall vara helt bunden av den maximering av avståndstilläggen, som kommittén har föreslagit och finansministern för sin del givit sin anslutning till. Därest socialstyrelsens prövning ger anledning att föreslå en avvikelse därifrån, bör detta enligt utskottet också komma till uttryck i förslaget till Kungl. Maj:t.

Herr Carlström har en reservation som ligger på en något annan linje. Omkring uppfattningen om dyrortsgraderingens fortsatta nödtvungna bibehållande ha samlat sig alla i utskottet företrädde partier utom bondeförbundet. Herr Carlström har således principiellt ingen annan uppfattning än jag angående nödvändigheten av dyrortsgraderingens bibehållande under förhandenvarande omständigheter. Om jag bortser från den kritik, som herr Carlström i olika sammanhang har riktat mot dyrortskommitténs arbete — vilket jag som sagt förmodar kommer att besvaras från annat håll — kvarstår emellertid den rätt betydande skillnaden mellan herr Carlströms och utskottets uppfattning, att medan utskottet för närvarande vill lämna frågan om gruppernas antal och spännvidden mellan högsta och lägsta grupp åt sidan, vill herr Carlström att riksdagen redan nu skall bestämma, att spännvidden mellan dyraste och billigaste grupp skall vara 12 procent. Jag frågar mig: varför skall det vara 12? Här ha vi haft en utredning, som har påvisat en dyrortsskillnad mellan dyraste och billigaste ort på 24 procent. Dyrortskommittén har ansett, att man inte skall använda sig av de extrema fallen vid bedömandet av dyrortsskillnaden och har i stället valt billigaste och dyraste ortsgrupp och kommit fram till en dyrortsskillnad som rör sig om nära 22 procent. Dyrortskommittén påpekar vidare, att om man i denna dyrortsskillnad inräknar avståndstilläggen, kommer man fram till en skillnad, som procentuellt belöper sig till omkring 20. För att ytterligare minska spännvidden, har dyrortskommittén tänkt sig en sådan konstruktion av dyrortsskalan, att den faktiska spännvidden skulle vara 18 procent. Det är således de siffror man har att röra sig med. Det är vad som kommit fram som något så när matematiskt vägbara tal av den undersökning som har företagits. Jag påpekar, att den matematiska rättvisan i all sin karghet då har uppmjukats åtskilliga procent av hänsyn till de svårbedömbara faktorer som kunna finnas. Men från det håll som herr Carlström representerar säger man: »Detta tro vi inte på. Vi tro att den riktiga siffran är 12 procent.» Om man är så övertygad om att den verkliga dyrortsskillnaden är en helt annan än den som kan påvisas genom noggranna undersökningar, då frågar man sig: vad skall då en sådan undersökning tjäna till? Kan man inte lika gärna med en gång säga: »Vi tro att dyrortsskillnaden är 12 procent, och därför skall den fastställas till 12 procent.» Varför säger man 12? Varför inte 10, 13, 8 eller 7? Det är ju i alla händelser bara fråga om vad man tror och inte vad man vet på grundval av företagna undersökningar. Det enklaste sättet att utrona levnadskostnadsskillnaden vore att man skreve några tal på några lappar och lade dem i en hatt och sedan drog en lapp. Det tal man får är levnadskostnadsskillnaden. När herr Carlström således påstår, att 12 procent måste vara den verkliga dyrortsskillnaden och ingalunda 18, 20 eller 22 procent, som dyrortskommittén har kommit fram till på grundval av sina matematiska undersökningar, skulle jag vilja veta, varpå herr Carlström grundar sin tro, eller rättare sagt sitt vetande. Jag misstänker, att herr Carlström själv inte riktigt tror på att den nu konstaterade dyrortsskillnaden är sådan, att den motiverar en sänkning av spännvidden till 12 procent.

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

I reservationen står det nämligen, att man föreslår denna lägre spännvidd av 12 procent, »då de lägre ortsgrupperna därigenom i lönehänseende skulle beredas förutsättningar för en önskvärd standardhöjning i närmare anslutning till den normala standarden i de stora städerna». Det är således inte den nuvarande skillnaden i levnadskostnader som dessa 12 procent skola täcka, utan den levnadskostnadsskillnad, som kommer att finnas, sedan landsbygden har undergått den standardhöjning, som herr Carlström och vi alla önska, och därigenom kommit närmare den normala standarden i de stora städerna. Man skall således på förhand inkassera en levnadskostnadsstegring på de billigaste orterna, som beror på en så småningom inträdande standardhöjning. Det visar visserligen en mycket stor generositet, att man på detta sätt vill på förhand dela ut en reallön, som i förhållande till reallönen på de dyrare orterna är större än den behöver vara — en generositet, som i och för sig är ganska ovanlig, men som i betraktande av det håll, från vilket den kommer, är *synnerligen* ovanlig.

När man inom det sammansatta stats- och bevillningsutskottet inte velat reflektera på den av herr Carlström förordade linjen att redan nu bestämma dyrorts- och lönespännvidden till 12 procent, har det dock inte så mycket berott på de omständigheter, varom jag nu talat, utan i stället mera haft sin orsak i, skola vi säga, reella statsekonomiska skäl.

I den proposition utskottet haft att behandla har finansministern redogjort för sina direktiv till den lönekommitté, som för närvarande utreder frågan om en ny lönegruppering och som i denna egenskap har att föra förhandlingar med tjänstemännen. Finansministern påpekar, att han för lönekommittén framhållit vikten av att en dyrortsgradering alltfört borde ingå i lönesystemet och att kommittén borde taga till utgångspunkt vad som i denna fråga framkommit genom den verkställda utredningen. Men finansministern skriver vidare, att graden av minskningen i den nuvarande spännvidden och sättet för dess genomförande komme att starkt påverka löneställningen för de av frågan närmast berörda löntagargrupperna och även lönenivån i genomsnitt. »De närmare avvägningarna härutinnan ävensom bestämmandet av antalet ortsgrupper borde vid löne regleringen bli föremål för vidare prövning med ledning av det föreliggande utredningsmaterialet.» När finansministern på detta sätt vill hålla frågan om både gruppernas antal och spänvidden öppen, sker det med ett påpekande av att denna lönekommitté inte bara skall fungera som en sakkunnigutredning utan jämväl som en delegation för löneförhandlingar med representanter för av utredningen berörda personalgrupper, och för att inte binda lönekommittén i dess arbete bör man sålunda enligt finansministern underlåta att taga ståndpunkt till frågan om löneplanernas utformning.

Det sammansatta stats- och bevillningsutskottet har ansett, att detta resonemang är så bärande, att riksdagen bör undvika att i nuvarande läge — genom att bestämt uttala hur lönegrupperingen skall utformas med avseende på spännvidd och antalet lönegrupper — ge den arbetande lönekommittén tränga direktiv att arbeta under. Lönekommittén bör vara obunden av sådana bestämda uttalanden, som försvåra dess uppdrag att på statens vägnar uppträda såsom förhandlare.

Denna ståndpunkt återfinnes i utskottets utlåtande, där det sägs, att erforderligt underlag för ett ståndpunktstagande till frågan om spännvidden mellan billigaste och dyraste ort, vilket skulle binda lönekommittén vid dess förhandlingar med personalorganisationerna, icke synes föreligga förrän kommittén efter slutfört utredningsuppdrag framlagt förslag i ämnet. När utskottet således inte vill acceptera tanken på att för närvarande bestämma en viss spännvidd mellan dyrorterna — vare sig den skall vara 18, 15 eller 12 procent — har det huvudsakligast berott på att utskottet i likhet med finans-

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

ministern vill låta lönekommittén ha så fria händer som möjligt, och när det gäller reservationen till förmån för en högsta spännvidd av 12 procent har utskottet dessutom den bestämda uppfattningen, att det icke med utgångspunkt från det nu konstaterade läget kan vara rimligt att föreslå en sådan spännvidd.

Jag skall till slut, herr talman, endast säga några ord om de reservationer beträffande skattegrupperingen, som kommit till synes. Herr Albertsson har liksom representanterna för bondeförbundet ansett sig böra hemställa, att regeringen till nästkommande års riksdag skall framlägga förslag om en enhetlig skattegruppering i vad avser de statliga avdragen, byggd på de nuvarande avdragsbestämmelserna för ortsgrupp III. På högerhåll, alltså från herr Carlströms sida, har man inte velat gå in för en enhetlig skattegruppering ens vad de statliga avdragen beträffar. Däremot vill man ha avdragens storlek reglerad i förhållande till de nu konstaterade olikheterna i levnadskostnader.

Frågan om en enhetlig skattegruppering både för de statliga och kommunala avdragen har som bekant utretts av dyrortskommittén, som därvid gjort vissa konstateranden. Jag bortser här emellertid från den kommunala skattegrupperingen, beträffande vilken ju reservanterna inte vilja ha någon ändring — av förklarliga skäl, eftersom ändringar i det kommunala skatteunderlaget skulle kunna komma att verka rätt obehagligt för vissa grupper av inkomsttagare, vilka stå reservanternas hjärta ganska nära.

Beträffande de statliga skatteavdragen har vid de undersökningar, som dyrortskommittén företagit, konstaterats, att en enhetlig skattegruppering på basis av ortsgrupp III ur statsekonomisk synpunkt är av ringa betydelse. Den medför varken någon minskning eller någon ökning av statsinkomsterna. Den medför emellertid, att antalet skattskyldiga personer minskas med 115 000 — beräkningen är därvid byggd på 1941 års taxeringar — och i den mån man anser det vara av värde att så många som möjligt av medborgarna bidra till täckande av statens utgifter är ju en sådan utveckling inte så särdeles önskvärd. För de enskilda medborgarna äro verkningarna något större. En dylik ändring av grupperingen skulle för dem medföra att skattebördan för de ensamstående skulle bli mindre än vad den för närvarande är, medan däremot skattebördan skulle öka för makar utan barn och makar med barn. Det är vidare att märka, att denna ökning av skattebördan för makar med barn skulle bli särskilt kännbar i de högre dyrortsgруппerna. I ortsgrupp IV skulle ökningen i skattebördan för makar med barn — allt grundat på 1941 års siffror — belöpa sig till 4 å 5 procent och i ortsgrupp V till 7 å 8 procent. När man den ena dagen talar om sin beredvillighet att föra en familjevänlig politik, som skulle lindra bördorna för de barnrika familjerna, och den andra dagen är beredd att företa sådana justeringar i skattegrupperingen, att barnfamiljernas skattebördor på de dyrare orterna ytterligare ökas och deras reallön därigenom minskas, förefaller det mig som om man är rätt inkonsekvent. I fråga om inkomstklasserna skulle en dylik skattegruppering, byggd på ortsgrupp III, medföra en skatteminskning för medborgare med lägre inkomst än 3 000 kronor, men en ökning för andra inkomstgrupper. Denna ökning skulle dock bli mycket obetydlig upp till gränsen 9 000 kronor.

Man bör således enligt min mening betänka sig åtskilligt innan man företar en dylik fristående omgruppering av skatteavdragen. Jag är för min del alldeles övertygad om att det system med skatteavdrag, som vi för närvarande ha, inte kan bli så särdeles långlivat, om man verkligen vill åstadkomma den lättnad i barnfamiljernas försörjningsbördor, som man syftar till med ett dylikt system. Jag är också helt på det klara med att de ändrade förhållanden i fråga om levnadskostnaderna, som inträtt efter det de nuvarande avdragens

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

storlek fastställdes, äro sådana, att man inte längre kan ens med skymten av sanningsenlighet upprätthålla föreställningen, att de nuvarande avdragsbeloppen på något sätt representera ett skattefritt existensminimum.

Jag har således den bestämda uppfattningen, att man vid den revision av skattegrupperingen, som finansministern såvitt jag förstår är beredd att företaga i samband med framläggande av nytt förslag efter 1947 års utgång, måste till följd av den inträffade förändringen räkna med nödvändigheten av en förhöjning av avdragen och en annan utformning av dessa än den som för närvarande är för handen. Men att isolera denna operation, när frågan i sin helhet tarvar överbäganden i så betydande omfattning som den gör, tycker jag nog är rätt riskabelt. Överhuvud taget ligger det en motsägelse i detta resonemang, att man kan behålla dyrortsgrupperingen, eftersom det finns en konstaterad levnadskostnadsskillnad, men bör slopa skattegrupperingen. Skatteavdragen ha ju dock tillkommit, vilket jag nyss framhöll, för att tillförsäkra skattedragarna ett belopp, som skulle motsvara existensminimum och för vilket de icke behöva skatta. Om det finns en levnadskostnadsskillnad på 20 procent, som motiverar en lönegruppering, tycker jag det är logiskt att säga, att denna levnadskostnadsskillnad också motiverar skattegrupperingens bibehållande. Skall skattegrupperingen avse att från skatt fritaga ett belopp motsvarande existensminimum, måste man säga sig att detta existensminimum är olika stort på de olika orterna, eftersom det finns en skillnad i levnadskostnaderna. Så länge en sådan skillnad finns till förefaller det mig alltså rimligt, att man behåller även ortsgredningen av skatteavdragen. Däremot finns det alldeles självfallet skäl för påpekandet, att det, eftersom spännvidden med avseende på ortsavdragen för närvarande är större än den konstaterade skillnaden i levnadskostnaderna, är rimligt att avdragen sammanföras med den således konstaterade levnadskostnadsskillnaden. Herr Carlström företräder således en logisk tanke, när han kompletterar sitt yrkande om fastställande av en dyrorts- och levnadskostnadsspännvidd av 12 procent med ett yrkande om att även skattegrupperingen skall beräknas efter spännvidden 12 procent. Av samma skäl, som jag tidigare anfört för att det är föga motiverat att bestämma spännvidden av levnadskostnadsskillnaderna till 12 procent, har jag icke kunnat inom utskottet biträda det yrkande som framställdes, att riksdagen skulle uttala som sin mening, att den kommande skattegrupperingen med avseende på spännvidden bör bygga på procenttalet 12.

Herr Carlström har dessutom föreslagit, att provisoriska åtgärder skola företagas redan nu för att knyta samman skattegrupperingens spännvidd med den av dyrortskommittén konstaterade spännvidden i löneskalan. Jag beklagar, att herr Carlström inte utvecklat sitt förslag därefter, att han också låtit riksdagen få del av den avdragsskala, som skulle ha utarbetats på grundval av den 18-procentiga spännvidden. Det skulle nog ha kommit att te sig rätt egendomligt, om man t. ex. forfarande velat tillämpa den hittills gällande principen, att avdragen skola konstrueras så att de tillåta en bankning med jämna tal o. s. v. Det skulle dessutom ha varit rätt intressant för riksdagen att se vilka verkligt stora skillnader som skulle ha blivit följden av en sådan provisorisk ändring av avdragsskalan. Jag sade verkligt stora skillnader, men det hade varit riktigare att säga verkligt små, eftersom de i vissa lägen skulle ha blivit mycket obetydliga.

Det alternativt som herr Carlström föreslagit är emellertid inte på något sätt undersökt till sina verkningar. Det skulle kanske vara relativt lätt att göra en dylik undersökning, men som det nu är, vet man inte alls hur det skulle komma att verka. Den förlängning av nuvarande skattegruppering, som Kungl. Maj:it föreslår, avser ju inte mer än två år, och man kan då fråga sig, om det

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

är någon mening med att för denna korta tidrymd företa en provisorisk omarbetning av avdragsskalan, som till sina verkningar skulle bli rätt obetydlig och som skulle komma att medföra vissa administrativa svårigheter — dock väl inte större än att de kunna övervinnas.

Eftersom man inte ifrågasatt några mera revolutionerande ändringar i principerna för avdragsbeloppens beräkning under de två år det här gäller än dem herr Carlström föreslagit, förefaller det mig vara rimligt, att riksdagen godtar Kungl. Maj:ts förslag som innebär att den nuvarande skattegrupperingen bibehålles oförändrad under denna tid, men samtidigt understryker, såsom både finansministern och utskottet gjort, att i det nya förslag, som skall presenteras riksdagen, hänsyn bör tagas såväl till den minskning i spännvidden mellan levnadskostnaderna, som ägt rum efter den förra skatteskalans fastställande, som till den stegring av levnadskostnaderna som skett, så att avdragsbeloppen bestämmas på sådant sätt, att de åtminstone med något fog kunna sägas representera ett skattefritt existensminimum.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Domö: Herr talman! Man kan utan tvivel påstå, att knappast något land lagt ned så mycket arbete och så stor omsorg på dyrortsfrågan som Sverige, men resultatet har endast blivit ett invecklat förfarande, som jag tror mycket få människor förstå sig på och kunna tränga in i. Vi ha en omfattande paperexercis på detta område, som sysselsätter en mängd personer, och vi skatta naturligtvis även här åt den övertro på statistiska siffror och uppgifter som är vanlig på de flesta områden i vårt administrativa arbete. Vi tro att vi gjort det bra, men vi äro ofta i avsaknad av de faktiska uppgifterna om det vi lägga till grund för vår bedömning. Jag skall senare något återkomma till detta enligt min mening stora fel, när det gäller behandlingen av vår dyrortsfråga.

Trots allt arbete som nedlagts på denna fråga, kan man inte med bästa vilja i världen påstå, att vi nått fram till förhållanden, som ge rättvisa åt alla grupper. Tvärtom stå vi inför ett starkt och som jag tycker berättigat missnöje i dyrortsfrågan. Det är alltså nödvändigt, att riksdagen ägnar den största möjliga uppmärksamhet åt denna fråga och att regering och myndigheter se till att en bättre ordning skapas så snart som möjligt. Vi ha i dag tillfälle att understryka detta här i kammaren. Vi ha också tillfälle att visa vad vi ha att komma med av positiva förslag och riktlinjer, och inte bara vad det är, som vederbörande tycker illa om och vill ha bort.

Roten och upphovet till dagens svårigheter måste såvitt jag förstår sökas i förhållanden som delvis ligga långt tillbaka i tiden. Dyrortssystemet skapades ju inte i ett enda sammanhang, utan steg för steg. Skattegrupperingen tillkom visserligen nästan omedelbart efter förra kriget, medan däremot de statliga dyrortstilläggen ha införts i många etapper: de civila statstjänstemännen fingo som bekant sina tillägg redan i början på 1920-talet, men deras sektor är ju relativt begränsad, och först när den dåvarande koalitionsregeringen drev igenom sitt förslag om gradering av folkpensionärernas tilläggs pensioner år 1937 bröt idén om dyrortssystemet helt och fullt igenom i vårt land. Allt större grupper i samhället ha direkt eller indirekt fogats in i sammanhanget. Kollektivavtalens dyrortssystem står i samband med det statliga åtminstone på den viktiga punkten att det officiellt insamlade prismaterialet använts vid förhandlingarna. Vad som från början hade begränsad betydelse har numera utomordentlig verkan på vårt folks ekonomi.

Det är givet, att det under sådana förhållanden måste vara särskilt ödesdigert, om den grund, på vilken den statliga dyrortsgraderingen byggt från bör-

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

jan. inte varit tillräckligt solid. Det system, som infördes för 25 år sedan, var tämligen grovt tillyxat, och framför allt tillfredsställde de prisundersökningar, som det byggde på, inte anspråken på fullständighet och riktighet. En reformering av dyrortsgrupperingen, byggd på en verkligt genomgripande revision av metoderna, har dess värre uteblivit. Den ena prisundersökningen har visserligen följt efter den andra, men den första betydelsefulla — fastän ingalunda klanderfria — omläggningen av beräkningsgrunderna, som ägde rum i samband med prisinsamlingen år 1941, har ju som bekant aldrig lagts till grund för en större reform. Det system, som upprätthålles i dag, bygger ju fortfarande på en prisundersökning, som är 11 år gammal och minst sagt föråldrad.

Den kritik, som detta vållat, är alltså riktig på många punkter. Vad som dock i dag tilldrar sig minst lika stor uppmärksamhet är den utveckling av förhållandena mellan dyrorterna, som var skönjbar redan under trettioalet och kraftigt skärpts under krigsåren. Vi veta, att skillnaden i levnadskostnaderna undan för undan minskats genom att deras ökning skett snabbare i landsorten, och att nuvarande dyrortsgradering således inte längre motsvarar de verkliga förhållandena. Landsbygden och många landsortsstäder ha behandlats orättvist och det är naturligt, att missnöjet blivit mycket starkt.

Det vore nu svår överdrift att påstå, att dyrortsgraderingen är orsaken till flykten från landsbygden. Däremot är säkerligen dyrortsgraderingen i sin nuvarande utformning en av de bidragande orsakerna. Redan en högermotion år 1939 fäste riksdagens uppmärksamhet på denna sak. »Vi anse», hette det där, »att man med varje tänkbart medel bör söka återskänka landsbygden dess verkliga värde, skapa nya möjligheter för en förbättrad existens genom ökade löner och högre levnadsstandard. Detta synes oss kunna ske icke enbart genom tillfälliga stöd utan desto mer genom en genomgående revision av den nuvarande dyrortsgrupperingen, vilken enligt vårt förmenande bidrager till landsortens avfolkning.» — På den tiden fingo motionärerna inte andra partiets stöd här i riksdagen för denna ståndpunkt — tvärtom! Nu är emellertid läget dess bättre ändrat, och vi ha till ledning för vårt ståndpunktstagande dyrortssakkunnigas omfattande undersökning, som är värd allt erkännande, även om man icke i allo kan instämma i de sakkunnigas slutledningar.

De sakkunnigas arbetsresultat är ett nytt övertygande bevis på att vi inte kunna behålla dyrortsgraderingen i dess nuvarande utformning en dag längre än vad som behövs för att skapa en bättre ordning. Frågan är alltså: skola vi avskaffa dyrortssystemet helt och hållet och införa likformiga ortsavdrag för skatterna och lika löner för samma löneklasser över hela landet, eller skola vi fastställa en ny gruppering, byggd på en ny spännviddsberäkning?

I dagens läge måste vi svara nej på den första frågan. Man må ha vilken åsikt som helst om hur stor spännvidden för närvarande är, men man kan inte förneka, att den finns och att dyrortsgrupperingens borttagande nu skulle innebära orättvisa mot stora folkgrupper. Den som anser, att personer i samma löneklass på olika orter böra ha samma reallön, kan i nuvarande läge inte med fog tala för slopande av dyrortstilläggen på lönerna. Han uppnår ju på det sättet ingenting annat än att nya variationer mellan reallönerna uppstå, beroende på de faktiska kostnadsskillnaderna mellan olika orter och landsdelar. Den ena orättvisan skulle således avlösas av den andra. Det är ju också betecknande, att de, som tala för en fullständig avskrivning, inte upplysa om på vilken nivå inom den nuvarande grupperingen de vilja spika fast lönerna. Skall man t. ex. stanna vid en nivå, som innebär kraftiga lönesänkningar för tjänstemännen i de högre dyrorterna? Det finns tillfälle att ge besked om detta i dag. Det torde inte längre gå att fortsätta en sådan politisk agitation, som

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)
från visst håll bedrivits ute i bygderna utan att tala om hur det system skall se ut, som man vill sätta i stället för det man avskaffar.

Jag kunde av herr De Geers anförande inte få klart för mig hur bondeförbundet tänker sig sin dyrortslinje, och liksom herr Elon Andersson vill jag direkt fråga: vad vill bondeförbundet på denna punkt? Det är nödvändigt att få klarhet om vilken anslutningspunkt man på det hållet tänker sig efter avskaffandet av dyrortsgraderingen. Innan denna oklarhet skingrats, lär det inte vara möjligt att bedöma den verkliga innebörden av kravet på dyrortstilläggens avskaffande.

Att kommunalskattegrupperingen inte kan tagas bort för närvarande utan svåra konsekvenser för landsbygdskommunerna, inte minst för deras fastighetsägare, äro vi alla sent omsider eniga om. Men då det gäller statsskatterna gå åsikterna åter isär. Här framföres sålunda tanken, att lika avdrag, grundade på nuvarande ortsgrupp III, böra göras över hela landet, vilket alltså innebär, att de, som bo i ortsgrupperna IV och V, råka ut för inkomstminskning. Inte heller detta är rättvist.

Vad jag framför allt anser viktigt är emellertid, att en fullständig nivelleri-
ning i dagens läge måste få allvarliga och riskabla återverkningar på landsbygden. Detta gäller inte bara, om man slopar kommunalskattegrupperingen. Inflyttningen till tätorterna, detta ständigt tryckande bekymmer, kommer utan tvivel att öka, om industrier och andra företag finna det ofördelaktigt att hålla sig kvar på landsbygden efter dyrortssystemets avskaffande. Jordbrukare och andra företagare löpa dessutom risken att få sina produktionskostnader höjda utan att ha garantier för att dessa kostnader verkligen täckas av bättre priser. Ett omedelbart avskaffande av dyrortsgrupperingen skulle alltså troligen rätt hårt drabba nuvarande företagsamhet på landsbygden, motverka ny sådan och i stället för att minska sannolikt öka avfolkningen, såvida man inte förbjuder inflyttning till storstads- eller storindustriområdena. Och så långt ha vi väl ändå inte kommit, även om man på vissa håll icke drar sig för tvångslagar, som skrämässigt reglera landsbygdsbefolkningens förhållanden.

Med hänsyn till allt detta är det klokt att gå en medelväg och göra vad som är möjligt just nu. Vi böra kunna följa utredningen och regeringen så långt, att vi medge behovet av fortsatt dyrorts- och skattegruppering, då betydande kostnadsskillnader faktiskt finnas. Vi böra vidare kunna enas om att ge landsbygden en välförtjänt möjlighet att höja sin levnadsstandard genom att flytta upp de lägre dyrorterna i högre dyrortsgrupp och kraftigt minska löneskalans spännvidd. Därmed bespara vi landsbygden de faror, som en omedelbar fullständig nivelleri-
ning skulle medföra, samtidigt som vi respektera kravet på bibehållen levnadsstandard för befolkningen på de högre dyrorterna.

Hur stor bör då spännvidden vara? Utredningen har som bekant stannat vid 18 eller 15 procent, medan finansministern överlämnar frågan till 1945 års lönekommitté för närmare utredning. Jag delar uppfattningen, att riksdagen bör taga ståndpunkt i denna angelägenhet redan nu. Frågan om en jämnare reallönenivå är så väsentlig för landets framtid, att riksdagen bör ge ett besked på ett så tidigt stadium som detta för att inte i efterhand se sig bunden av förhandlingar och förslag i lönekommitten.

Vi veta alla, att det är svårt, ja, kanske omöjligt att med matematisk säkerhet fastställa hur stor spännvidden faktiskt är. Utredningen har gjort sina beräkningar på grundval av 1944 års prisinsamling, som utan tvivel är ett framsteg i förhållande till den av år 1941. Därmed har jag inte sagt, att resultatet av prisinsamlingen är magistrens ord, som alla måste svära på. Tvärtom är det ju tydligt, att den väsentligaste nya faktorn i socialstyrelsens senaste undersökning — »de kostnader, över vilka människan inte kan

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

råda» — i viss grad måste värderas enligt skälighetsberäkningar. Jag skall här inte upprepa alla de synpunkter, som representanter för högern framföra i denna fråga och som kammaren känner till. Jag vill endast ha sagt, att mycket enligt min uppfattning talar för en mindre spännvid än den av dyrortskommittén förordade och för den i högermotionen rekommenderade 12-procentslinjen.

Herr Elon Andersson frågar: varför just 12 procent? Ja, det gäller ju här i hög grad en bedömning efter skälighetsgrund. Herr Elon Andersson var själv inne på den linjen, att man borde jämka, i känslan av — förmodar jag — att utvecklingen är osäker och att förhållandena på landsbygden kunna komma att ändras i sådan riktning, att det kan finnas skäl att jämka längre än de matematiska beräkningarna givit anvisning om. Om man värderar de faktorer något högre, till vilka även herr Elon Andersson tar hänsyn, kan man med precis samma bevisföring som hans komma till 12-procentslinjen. För min del bedömer jag de faktorer, som man inte matematiskt kan beräkna, vara av sådan art och omfattning för landsbygdens vidkommande, att jag anser att större hänsyn till dem bör tagas än som skett i dyrortskommitténs förslag.

Går riksdagen på denna 12-procentslinje, har den skapat säkerhet för att landsorten inte placeras i efterhand, medan däremot fortsatt ovisshet kommer att råda på den punkten, om man föredrar en större spännvidd. Och då det måste vara angeläget att ge landsorten större rättvisa och riktigare reallöner, då varje ändring av dyrortsgrupperingen, som inte tillgodoser detta krav, blir en misslyckad reform, då måste det också vara klokt att bestämma sig för en liten spännvidd.

Mycket skulle ytterligare kunna sägas om detta, liksom om skattegrupperingens framtida utformning, om särskilda regionala tillägg och om provisoriska regleringar för den närmaste framtiden. Då jag vet, att många andra komma att uppehålla sig vid dessa frågor skall jag inte gå in på dem, utan framhåller till slut endast ännu en synpunkt, som synes mig särskilt viktig.

Vi ha sett, hur prisskillnaderna mellan olika orter minskat både under 1930-talet och under kriget. Även om prisspridningen tillfälligtvis skulle öka under övergångsskedet till ekonomiska fredsförhållanden, ha vi anledning tro, att de starka krafter, som före kriget påverkade utvecklingen i prisutjämnande riktning, efter hand skola göra sig gällande med förnyad kraft och att utjämnningen då blir än mera påtaglig, ja, kanske till slut total. En sådan utveckling vore säkert i vissa avseenden till nytta för vårt folk och vårt näringsliv, ty ett tillstånd, som kännetecknas av en hel rad olika penninginkomstnivåer för människor med likartad tjänst, är inte fördelaktigt. Realinkomsterna böra — det är vår princip — vara så likvärda som möjligt i olika landsdelar och på olika orter. Om nu prisspridningen minskar, bör det också bli möjligt att skapa allt större överensstämmelse mellan realinkomster och penninginkomster. Steg för steg bör dyrortsgraderingen följa med i en sådan utveckling för att till sist, som jag hoppas, helt avskaffas. Det är en uppgift för statsmakterna att planera i god tid med tanke på detta, ty det vore farligt och olyckligt, om olika grupper i samhället också i framtiden måste klaga över orättvisor.

Skulle det å andra sidan mot förmodan visa sig, att en utjämnning av priserna inte äger rum, då kan grupperingen givetvis inte avskaffas, därför att folket i de dyrare orterna skulle bli lidande därav. Det väsentliga är att vi i varje situation och varje tidsperiod handla sakligt och skipa rättvisa åt *alla* håll. De lugna och genomtänkta besluten stå sig längst och gagna bäst allas intressen.

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

Herr Hage: Herr talman! Det är väl att antaga, att vad som säges i denna principdebatt kommer att i fortsättningen observeras av finansministern och överhuvud taget av alla dem, som skola syssla med att i detalj utforma dyrortsgraderingen och de lönebestämmelser i övrigt, som kunna komma att bli gällande för de statsanställda. Det är från den utgångspunkten jag har begärt ordet för att framhålla särskilt en synpunkt när det gäller lönegraderingen för de anställda.

Jag kommer att mest uppehålla mig vid spörsmålet, huruvida det finns anledning att nu övergå från ett system med ett större antal dyrortsgrupper till ett system med ett mindre antal sådana, från ett system med nio dyrortsgrupper till ett system med fem. På den punkten har utskottet icke tagit någon ståndpunkt, utan menar, om jag uppfattat rätt, att denna fråga lika väl som en hel del andra spörsmål skall få bli föremål för en fortsatt utredning. Däremot finns givetvis ingenting att säga, men jag måste å andra sidan framhålla att jag, när det gäller att välja mellan dessa bägge system, lutar åt den uppfattningen, att ett system med *nio* dyrortsgrupper ur många olika synpunkter är att föredraga framför ett system med *fem*.

Först och främst torde det vara ett axiom, att man inte med nödvändighet måste minska antalet dyrortsgrupper i och med att man nu övergår till ett system med en mindre spännvidd mellan högsta och lägsta dyrort. Ett system med ett större antal dyrortsgrupper låter alltså mycket väl förena sig med ett system, som innebär en mindre spännvidd mellan dyrortsgrupperna. Om man går in för dyrortsgraderingen — vilken jag för min del ansluter mig till — måste det vara angeläget att åstadkomma ett tekniskt så fulländat system som möjligt för att skapa rättvisa åt alla, som beröras av detta. Därvid måste, så långt jag kan döma, ett system med ett större antal dyrortsgrupper ge mera rättvisa åt vederbörande och vara tekniskt mera fulländat än ett system med ett mindre antal dyrortsgrupper.

Jag vet, att denna fråga har verklig betydelse i åtskilliga trakter inom vårt land. På ömse sidor om gränsen mellan två kommuner kan det finnas befattningshavare, som leva under alldeles lika förhållanden — det är kanske bara ett litet vattendrag eller en väg, som utgör gränsen — men som ändå erhålla en väsentligt olika lön med hänsyn till att kommunerna i dyrortshänseende tillhöra två olika grupper. Jag har själv kännedom om sådana fall, som måste verka rent av utmanande. Och lönehoppet mellan två grupper blir naturligtvis större, om man har ett litet antal dyrortsgrupper. Går man däremot in för ett system med ett större antal dyrortsgrupper, behöver inte en sådan orättvisa mot befattningshavaren i den ena kommunen framträda på samma irriterande sätt, som måste bli fallet enligt det andra systemet.

Jag undrar, om inte denna synpunkt bör tillmätas stor vikt, något som så vitt jag förstår hitintills inte har skett. Anhängarna av systemet med ett mindre antal dyrortsgrupper ha segat i medvind. Detta beror kanske på att dyrortsgrupperingen efter denna reducering i fråga om antalet grupper sammanfaller med den gällande skattegrupperingen. Naturligtvis kan man säga, såsom också framhålles på något ställe i utskottsutlåtandet, att det på sätt och vis är en teknisk förbättring, om man har samma system för bägge dessa ortsgupperingar. Men å andra sidan måste jag vidhålla att denna fördel vinnes på bekostnad av rättvisan och den tekniska fulländningen inom systemet för dyrortsgrupperingen.

Nu säger man visserligen, att ett system med nio ortsgupper medför, att de tabeller, som komma till användning, bli mycket större än om man har t. ex. fem ortsgupper. Detta är naturligtvis riktigt, men den som har sysslat med sådana här saker vet — och jag kan ju säga, att jag har en viss erfarenhet

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

därav, eftersom jag i min tjänst haft att göra med dessa ting i cirka ett 30-tal år — att en sådan skillnad i realiteten inte har någon egentlig betydelse. Ty när man har inriktat sig på att använda vissa tabeller och nått en viss rutin, går det lika bra på det ena sättet som på det andra.

Jag har velat göra dessa påpekanden i förhoppning att frågan om dyrortsgruppernas antal inte redan är avgjord. Jag tror att man bör överväga, om inte ett system med nio dyrortsgrupper ur alla möjliga synpunkter är bättre än ett system med fem.

Till detta skulle jag be att få lägga ytterligare ett par ord om någonting som endast har berörts i förbigående i en av reservationerna, nämligen den av herrar Carlström och Janson i Frändesta, som talar om det s. k. kallortstillägget. Jag representerar ju en bygd inom vårt land, där kallortstillägg utgår, och jag måste säga, att det skulle väcka en synnerligen stor irritation, om något angrepp mot kallortstillägget skulle göras i detta sammanhang. Jag tror inte, att det kommer att ske, och det har inte hittills skett, men den reservation, jag nu talat om, har utformats på ett sådant sätt, att man möjligen skulle kunna få det intrycket, att reservanterna hålla på kallortstillägget, under det att utskottets majoritet inte gör det. Så skall emellertid saken inte tolkas. Jag har samtalat med en ledamot av utskottet, som säger, att frågan om kallortstillägget inte beröres i detta sammanhang. Det gläder mig, om det förhåller sig så, och särskilt skulle det glädja mig, om kallortstillägget kommer att lämnas orubbat vid en ny dyrortsgradering. Kan man förbättra något på detta område, vore det tacknämligt, men det skulle under alla omständigheter vara synnerligen beklagligt, om kallortstillägget i detta sammanhang på något sätt skulle naggas i kanterna. Något sådant skulle med säkerhet väcka mycket stor ovilja och irritation uppe i de bygder, som jag representerar.

För övrigt skulle jag vilja tillägga någonting som jag glömde, när jag var inne på fråga om dyrortsgraderingen. Vi minnas, hur det gick i fråga om folkpensionerna. Antalet ortsgupper var där, och är alltså, mycket ringa, och anmärkningar gjordes mot de stora hoppen mellan de olika ortsgupperna. I det läget fattade riksdagen ett beslut — jag var själv med vid utskottsbehandlingen av denna fråga — som gick ut på att de pensionärer, som bodde i gränsområdena till kommuner i en högre ortsgrupp, skulle få ett tillägg av 50 och i vissa fall 100 kronor för att minska de otrevliga verkningarna av att mycket olika pensionsbelopp utbetalades i varandra närliggande orter. Jag anser, att detta är ett mycket starkt skäl för den ståndpunkt i fråga om antalet dyrortsgrupper, som jag har intagit.

Jag skall för egen del inte göra något yrkande, men om det blir fråga om votering, kommer jag givetvis att rösta för utskottsförslaget.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! Mot det nuvarande dyrortssystemet har framförts mycken och enligt min mening även berättigad kritik. När denna gruppering först tillkom, kunde det nog finnas åtskilliga skäl för dess införande, men man har likväl inte kunnat tillämpa systemet i dess yttersta konsekvenser.

Jag skall belysa detta genom att relatera läget sista gången beslut angående tillämpningen fattades, nämligen år 1938. Det framgick då av den verkställda levnadskostnadsundersökningen, att spänningen mellan högsta och lägsta dyrort var 48 procent. Regeringen och även riksdagen funno emellertid, att en så stor löneskillnad vore omöjlig att tillämpa, och man ansåg sig inte kunna gå längre i fråga om löneskillnader än till 25 procent. Jag är också förvissad om att de, som skulle blivit utsatta för ett system med ännu större löneskillnader, skulle ha frågat sig: efter vilka grunder göras dessa beräkningar och hur är det system uppbyggt, som fått sådana konsekvenser?

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

Sedermera har emellertid, särskilt under de senaste åren, mycken kritik framförts mot hela systemet, främst då av en stor del bland befattningshavarna ute på landsbygden, som anse sig vara i detta avseende orättvist behandlade i förhållande till befattningshavare i städer och andra samhällen.

Förhållandena äro inte längre desamma som förr. Då fraktades ju allt vad de stora städernas och även de andra städernas befolkning behövde för sin existens och sitt uppehälle från landsbygden in till städerna, medan landsbygdens befolkning i stor utsträckning ännu tillämpade naturahushållningen. Under sådana förhållanden måste kostnaderna i en stad bli högre med hänsyn till de ofta besvärliga transporter och genom kostnaderna för förädling och distribution. Men nu är läget i detta avseende ett helt annat, eftersom landsbygdsbefolkningen är hänvisad till att köpa största delen av vad den behöver i städerna. Detta kan den sannerligen inte göra billigare än stadsbefolkningen, men dessutom tillkommer för landsbornas del besväret att resa in till staden och att föra hem varorna. För många människor medför detta icke oväsentliga kostnadsökningar.

Jag skall i detta sammanhang tillåta mig fästa uppmärksamheten på ett förhållande, som för inte länge sedan påtalades i en notis, som gick genom vår svenska tidningspress, nämligen att sockret i minuthandeln på Gotland betingade ett högre pris än i landet i allmänhet och till och med var dyrare än i Stockholm, trots att man odlar sockerbeter på Gotland och även har sockerfabrik på ön. Det är naturligt om gotlänningarna, som väl tillhöra den lägsta dyrortsgruppen, fråga sig: »Varför skola vi behöva betala högre pris än man gör i städerna för en vara, som vi dock framställa här?»

Detta är bara ett exempel, men man skulle i fråga om en mängd varugrupper kunna påpeka precis samma förhållande. Och jag tror att man slutligen även bland dem, som söka försvara dyrortsgrupperingen, har kommit till den uppfattningen, att bostadskostnaderna utgöra den största och väsentligaste skillnaden i levnadskostnader inom landet. Jag skall nu inte ingå på orsakerna till skillnaden på denna punkt, men man torde allmänt kunna fastslå, att även härvidlag en utjämning håller på att äga rum. Det är i dag inte nämnvärt billigare att bygga ute på landsbygden än i städerna. Och vill man ha en någorlunda hög bostadsstandard, får man den inte billigt på landsbygden heller. Om man bygger en villa exempelvis i Stockholms utkanter, blir väl inte kostnaden nämnvärt högre än om man bygger den i en angränsande socken, men enligt dyrortssystemet uppskattas skillnaden till kanske 40 eller 50 procent.

Det är detta system vi egentligen ha vänt oss mot, därför att vi funnit dess verkningar skadliga för landet och inte minst för landsbygden. Människorna flytta från landsbygden in till städerna inte bara därför att det är bekvämare och behagligare att leva i städerna, utan också därför att man får bättre betalt än om man stannar kvar ute på landsbygden. Detta gäller beträffande tjänstemännen, men verkningarna sträcka sig mycket längre, och även detta leder till, såsom en talare tidigare i dag har påpekat, att landsbygden avfolkas. Statsmakterna borde inte godkänna lönesystem, som påskynda överflyttningen av folk från landsbygden till städerna, i en tid då det erkännes som ett allmänt nationellt intresse, att befolkningen ute på landsbygden hålles kvar där.

Dessa skäl ha gjort att särskilt det parti, jag tillhör, målmedvetet har arbetat för att få till stånd större rättvisa i detta avseende. Och jag vågar påstå, att det nog är tack vare detta arbete, som man slutligen också inom andra partier — även det herr Elon Andersson tillhör, vilken så energiskt gick till kamp mot oss i dag — har fallit undan och börjat fråga sig, om systemet är så rättvist. Det är, tror jag, inte minst på grund av kritiken från vårt håll,

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

som vi i dag kunna besluta de förändringar i dyrortsgrupperingen, som innefattas i den kungl. propositionen och i utskottets utlåtande.

Nu skall jag inte tvista med herr Elon Andersson och herr Carlström, vilken understöddes av herr Domö, om huruvida spännvidden är sådan, att man bör stanna vid en högsta skillnad av 20 eller 12 procent. Det tillkommer inte mig. Men detta visar i alla fall, hur osäkra herrarna äro på den punkten. Herr Elon Andersson säger att vi, så länge inga andra siffror föreligga, måste böja oss för det resultat kommittén har kommit till, vilket ligger till grund för Kungl. Maj:ts förslag. Herr Carlström, understödd av herr Domö, säger däremot: »Ja, det är litet tveksamt. Avståndskostnaderna och de kulturella omkostnaderna kunna ju ställa sig litet annorlunda, och därför skola vi kanske ändå stanna vid en spännvidd av 12 procent. Det är nog det riktiga.» Redan denna osäkerhet visar ju, hur ohållbart systemet är. Man kan inte ens bland de herrar, som dock omhulda systemet, finna någon verkligt säker grund, utan man tvekar i det avseendet.

Det är inte minst detta som gjort, att vi från det parti jag tillhör ha föreslagit, att man bör undersöka om inte systemet helt kan avskaffas. I längden tror jag att detta är den enda hållbara lösningen. Jag tror för min del också, att så är förhållandet.

Titta vi på dyrortskommitténs betänkande, finna vi exempelvis, att levnads-kostnaderna sedan år 1934 ha stegrats i städerna med 70 procent, men på landsbygden med 90 procent. Detta är de rena levnads-kostnaderna — däri ingå inte hyreskostnaderna. Redan detta visar ju, hur snabbt skillnaden mellan levnads-kostnaderna håller på att utjämnas. I längden kommer man säkerligen att finna, att ett avskaffande av dyrortsgrupperingen är det enda hållbara. Detta är anledningen till att vi ha stannat inför det förslag, som vi här ha framlagt i en motion och som understötts reservationsvis av friherre De Geer och herr Petterson i Dahl.

Jag vill även bemöta herr Elon Andersson. Han sade — och jag tror att herr Domö understödde honom — att nu när bondeförbundet lägger fram ett förslag om avskaffande av dyrortsgrupperingen, kunna vi ha rätt att fordra, att man också säger, hur man vill utforma detta förslag. Men, herrar Elon Andersson och Domö, är det inte för mycket begärt, att vi i en motion vid ett sådant här tillfälle skola, samtidigt som vi föreslå avskaffande av det nuvarande systemet, direkt säga, att lönerna generellt skola utgå efter den och den dyrortsgruppen? Är det inte för mycket begärt? Äro herrarna villiga att ingå på en saklig prövning av denna fråga, tror jag inte, att det skall möta motstånd från vår sida, utan vi skola kunna ena oss om ett förslag, efter vilket lönerna skola kunna utgå. Men så länge vi inte finna förståelse för våra synpunkter, så länge lönar det sig inte, att vi komma fram med ett i detalj utarbetat förslag och säga, att lönerna böra utgå efter detta. Vi ha ju ändå inte den styrka i riksdagen, att vi kunna genomföra det. Då finner jag för min del, att det är bättre att lämna saken till Kungl. Maj:t och begära, att Kungl. Maj:t skall utreda den. I så fall skall Kungl. Maj:t säkerligen finna förståelse från vår sida, och vi skola kunna biträda ett förslag, om det godkännes på andra håll. Jag anser alltså, att de starka ord, som herr Andersson använde gentemot oss, äro oberättigade. Sådana krav brukar man inte ställa i andra liknande fall, då man yrkar på en ändring i föreliggande system eller i gällande bestämmelser.

Jag skall, herr talman, inte nu gå närmare in på dyrortssystemets verkningar. Det kan vara nog att allmänt konstatera, att det är orättvist. Detta har förut erkänts av åtminstone de tre första talarna här i dag, nämligen herr Albertsson, som påvisade dyrortssystemets verkningar för löntagare, friherre

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

De Geer, som framhöll vilka verkningar systemet hade beträffande landsbygdens avfolkning, och herr Carlström, som fann grunderna för det nuvarande dyrortssystemet ohållbara. Inte heller herr Elon Andersson själv, som sedan förde folkpartiets talan, eller herr Domö fann det nuvarande systemet tillfredsställande. Herr Domö sade till och med, att vi hade lagt ned ett oerhört arbete på detta dyrortssystem, kanske mera än man gjort i något annat land i världen, men att det ändå var ett lönekinesi. Ja, det är väl det minsta man kan säga om systemet. Det är ett kineseri, och så länge vi inte kunna avskaffa detta kineseri, så länge kommer det att riktas stark kritik mot systemet.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till den av friherre De Geer och herr Pettersson i Dahl avgivna reservationen.

Häri instämde herrar *Bror Nilsson, Näsård, Tjällgren* och *Gustav Emil Andersson*.

Herr Ekströmer: Herr talman! Jag har suttit och åhört dagens debatt, och jag måste uttrycka min förvåning över att ett rent landsbygdsparti som bondeförbundet med sådan iver framhårdar i att söka få bort dyrortsgrupperingen här i landet. Trots herr Gränebos värtaliga anförande måste jag säga, att om man ser saken på lång sikt, så kan det inte vara ett landsbygdsintresse att få upp lönerna på landsbygden till samma nivå som i dyrorterna. Och att dyrorter finnas kan väl ändå inte bestridas. Jag tror inte den statistiker ännu är född, som är så skicklig, att han kan bevisa motsatsen. Jag kan inte heller instämma i högerreservanternas, herrar Carlström och Janson i Frändesta, spådom, att skillnaderna i dyrhet mellan olika orter alltmera kommer att utjämnas. Det är inte troligt, att det kommer att gå så, utan inom överskådlig tid lär väl ändå en viss differens fortfarande yppa sig.

Emellertid utsäger dyrortskommittén — som jag tror fullkomligt riktigt — att en väl utförd dyrortsgruppering kan bilda ett sakligt underlag för bedömandet av skäligheten av lönerna på olika orter. Därav utläser jag, att en dyrortsgruppering sannolikt kommer att bli i viss mån normgivande för lönerna på den allmänna arbetsmarknaden. Om därför dyrortsgrupperingen bortfaller, skulle förvisso lönerna på landsbygden mera tendera att jämföras med lönerna på dyrorterna — jag ber kammaren observera, att jag inte talar om själva lönenivån, utan endast om proportionen mellan lönerna i dyrorterna och på landsbygden. Jag undrar, om detta vore lyckligt för landsbygden. Jag tror, att det är ett samhällligt intresse och inte minst ett landsbygdsintresse, att vårt näringsliv — och jag tänker då närmast på vår industri — inte koncentreras till storstäderna, utan sprides ut över hela landet. Men om inte lönenivån differentieras, torde landsbygdens industrier få ett så stort handikap, att de rent av kunna få svårt att reda sig, och vid nyanläggningar torde landsbygden avgjort komma i efterhand, eftersom en till en storstad förlagd industri bereder företagaren så många fördelar i andra avseenden i förhållande till en landsortsindustri, att om lönekontot i båda fallen blir lika stort, man avgjort måste föredraga att förlägga industrien till storstaden och inte på landet. Våra landskommuner söka som bekant med ljus och lykta efter att få industrier förlagda till sitt område, ty därigenom kommer kommunen i ett helt annat och bättre ekonomiskt läge. Det finns väl knappast någon landskommun, som inte försöker locka fram en industri inom sina gränser, men det blir nog svårt, om företagaren måste även på rena landsbygden räkna med storstadslöner. Jag tror för min del, att den utveckling i riktning mot decentralisering av vår industri, som numera eftersträvas icke minst av våra landskommuner, i så fall mer och mer kommer att avstanna. Sålunda har det paradoxala förhållandet inträtt, att

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

det parti, som säger sig särskilt representera landsbygdens intressen och som framhåller, att det ivrar för rättvisa åt landsbygden, i själva verket i stället kommer med förslag, som skulle skada landsbygden och bidra till dess avfolkning. Ty lika mycket som en felaktig dyrortsgruppering kan medverka till att avfolka landsbygden, lika mycket kan detta ske genom att man, såsom jag förut påpekat, slopar dyrortsgrupperingen. De ekonomiska lagarna kommer man i längden aldrig ifrån.

Den nuvarande dyrortsgrupperingen är föråldrad, därom äro vi alla ense. Spännvidden mellan ortsgруппerna har minskats, och en snar ändring är behöfelig. Att exakt säga, hur stor spännvidden är, kan ingen göra, ty det förekommer alltför många faktorer, som inte direkt kunna mätas. Det är klart, att jag såsom företagare på landsbygden har haft anledning att noga övertänka, vilken procentuell skillnad mellan högsta och lägsta dyrort, som skulle kunna vara lämplig, och ingen må förtänka mig, om jag har tvekat att gå ner så långt som till 12 procent, men jag har gjort det med hänsyn till det allmänna bästa, då jag tror, att denna procentsiffra representerar en medelväg, som vi kunna godtaga. Herr Elon Andersson sade, att vi genom att förorda en sådan procent vilja förhandsdiskontera en standardhöjning på landsbygden upp till dyrorternas standard. Ja, det kan man naturligtvis säga. Det är intet ont i det, men det är inte så vackert uttryckt. Vad vi vilja är helt enkelt att försöka bereda landsorten möjligheter att uppnå en sådan standardhöjning.

Jag tror alltså, att när vi i fråga om spännvidden ha kommit till 12 procent — vilken siffra naturligtvis kan diskuteras, ty ingenting är här exakt — ha vi kommit in på en hållbar linje.

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herrar Carlström och Janson i Frändesta.

Herr Persson, Ivar: Herr talman! Dyrortskommittén har ju räknat fram levnadskostnadsskillnader på ungefär 20 procent mellan dyraste och billigaste ort. Enligt min mening äro emellertid de förutsättningar, premisser och siffror, på vilka kommittén bygger, inte helt invändningsfria. Flera talare ha här pekat på att kulturella kostnader och avståndskostnader etc. kunna beräknas på många olika sätt. Jag anser för min del ingalunda, att dyrortskommittén har fullt ut värderat, vad dessa saker kosta på landsbygden. Lika så råder det ju delade meningar om bostadskostnaderna. Där såväl som i de andra fallen — och kanske inte minst när det gäller bostadskostnaderna — menar jag för min del, att det är en fråga om standard. Kommittén har icke kunnat på något sätt bevisa, att det är samma standard i de fall, som kommittén räknar med. Jag tycker, att propositionen i betydligt större utsträckning än som verkligen skett borde ha kunnat tillmötesgå den reservant ifrån bondeförbundshåll, som har pekat på hur man skulle kunna beräkna bostadskostnaderna vid lika standard. Jag är för min del övertygad om att majoritetens ståndpunkt både i dyrortskommittén och i utskottet beträffande skillnaden mellan högsta och lägsta dyrort inte är riktig. Kanuariens ledamöter läste nog liksom jag för någon tid sedan om en statlig myndighet, som skulle flytta en betydande verkstad en bit ut från Stockholm, och om vilka besvärigheter som uppstodo, när det gällde att få arbetarna med på att flytta till den s. k. billigare orten, och dock var det inte fråga om någon av de allra billigaste orterna. Man fick ju faktiskt göra våld på det system som nu gäller för att till sist få en kompromiss till stånd. Att de billigare orterna för närvarande äro ganska illa behandlade menar jag för min del vara fullt klart.

Särskilt när det gäller bostadskostnaderna har herr Elon Andersson här

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

riktat en fråga till bondeförbundet: hur kan det komma sig, att bondeförbundets representant i socialvårdskommittén i fråga om förslaget till reformerad folkpensionering gått med på bostadstillägg, som i och för sig betyda större spännvidd mellan ortsgrupperna än det här gäller? Jag vill till detta bara säga, att åtminstone så vitt jag vet bondeförbundet inte alls har tagit ställning till den saken. Vi enskilda riksdagsmän ha ju fått socialvårdskommitténs förslag i vår hand omedelbart före denna debatt, och jag kan inte tänka mig annat än herr Elon Andersson i motsvarande fall inte hade velat sätta partiet i gluggen för den ställning som en enskild man, som ju för närvarande för övrigt inte tillhör riksdagen, har tagit i en viss kommitté.

Jag vill också i samband med betänkandet om pensionerna erinra om att det är föreslaget, att kommunerna skola i icke oväsentlig grad bidra till kostnaderna för bostadstilläggen. För min personliga del menar jag, att om sådana tillägg skola ifrågakomma, kan det väl övervägas, om inte kommunerna skulle betala ännu mycket mer, ja, kanske hela kostnaden, men det är som sagt en sak, som man inte haft tillfälle att närmare diskutera.

Vidare frågar herr Elon Andersson: vill bondeförbundet gå upp till I-ortslöner överallt, eller skall man stanna vid A-ortslöner eller någonstans mitt emellan? Härpå har redan herr Gränebo svarat, men jag skulle vilja än en gång fråga: varför skall man fordra så oerhört klara och exakta besked av bondeförbundet, när man inte fordrar det av några andra och inte kan precisera sin egen ståndpunkt. Herr Elon Andersson och utskottsmajoriteten ha inte sagt någonting om vilka skillnader de tänka sig. Dyrortskommittén har inte heller angivit något exakt tal, utan tänkt sig ett visst svängrum därvidlag. För närvarande arbetar en lönekommitté. Det vore väl riktigast att låta denna kommitté ordentligt genomtränga dessa saker, innan man reser ett bestämt krav.

Emellertid är det väl skattegrupperingen, som först och främst står i skottgluggen här i dag. Det är där vi ha att fatta ett definitivt beslut. När bondeförbundsreservationen liksom herr Elon Anderssons partikamrat herr Albertsons reservation stannar för enhetliga skatteavdrag på en medelnivå, så beskyllas vi av utskottsmajoriteten för att vara mindre familjevänliga. Ja, man kan väl säga, att den fulla familjevänligheten sannerligen inte heller har funnits hos majoriteten under senare tid. Märk i alla fall, att det dock förhåller sig så, att det är betydligt flera i de s. k. billigare orterna än i dyrorterna, som för närvarande inte kunna utnyttja sina skatteavdrag, om de ha några barn. Ett sådant system borde väl majoriteten vara angelägen att komma bort ifrån. Jag för min del hoppas, att man ganska snart skall kunna fatta beslut rörande det barnbidragssystem, som vi veta överväges inom befolkningsutredningen. I så fall skulle det vara möjligt att ändra skatteavdragen, utan att det skulle bli någon försämring för de barnrika familjerna, om man nämligen låte barnbidragen träda i kraft på samma gång som ändringen av skatteavdragen.

Jag skulle kunna tillägga, att för min egen personliga del skulle jag mycket väl kunna överväga att gå med på att generellt höja de statliga avdragen vid skattens uträknande till vad som nu gäller på högsta ort. Herr Elon Andersson har ju talat om att våra nuvarande skatteavdrag inte på något sätt täcka ett existensminimum. Ja, vad är då naturligare än att resonera som så: här erfordras en höjning. Jag tror, att den nu sittande skattekommittén inte kan undgå att ta mycket allvarligt på den frågan och att man därför inte skulle ha föregripit så mycket, om man hade gått upp högre än vad de båda reservanterna gjort, som jag har nämnt. Men jag förstår å andra sidan reservanterna, och jag tänker inte rösta emot dem i dag, ty de ha gått på den

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

linjen, att man inte skall ytterligare belasta statsfinanserna just nu på denna punkt.

Utskottets ärade ordförande raljerade också med dem, som yrkat på en marginal av 12 procent, och ansåg, att utslaget i fråga om skattegrupperingen skulle bli så obetydligt, att det inte vore lönt att genomföra något sådant.

Jag vill i alla fall säga, att vi borde kunna fatta ett positivt beslut här redan i dag. Jag hörde för någon tid sedan en större diskussion i denna fråga och fick då bestyrkt av en dyrortskommittén mycket närstående person — jag tror jag erinrar mig, hur orden föllo — att under den senare tiden, minst tiotalet år eller kanske litet därutöver, tror jag han sade, hade faktiskt de lägsta ortsgrupperna varit illa behandlade. När man även från majoritetens sida måste erkänna, att det ligger till på det sättet, tycker jag, att man av de många orättvisor, som det är fråga om att avskaffa beträffande dyrortskgrupperingen, skulle vara beredd att redan i dag avskaffa den orättvisa, som skattegrupperingen innebär.

När herr Elon Andersson säger, att det inte är lönt att ändra för två år, då måste man i alla fall svara, att detta väl är bättre än att inte göra någonting. Är det nu bevisat, att de lägre ortsgrupperna ha varit uppenbart missgynnade i minst femton år, kanske hela den tid systemet har existerat, så skulle man åtminstone i fråga om skattegrupperingen redan nu kunna skänka dem den rättvisa som de kräva. Jag för min del är övertygad om att det blir en ytterligare utjämning av levnadskostnaderna mellan stad och land och att sålunda också den ståndpunkt, som vi inom bondeförbundet företräda beträffande både lönegrupperingen och skattegrupperingen, skall visa sig riktig. Jag tycker som sagt inte, att det är rätt av herr Elon Andersson och andra att här rikta frågor till bondeförbundet, när de inte ha klart för sig, var de skola stå själva. Är det egentligen herr Elon Andersson eller herr Albertsson, som företräder folkpartiet här i dag?

Jag vill med detta, herr talman, endast instämma i yrkandet om bifall till den reservation, som är avgiven av friherre De Geer och herr Pettersson i Dahl.

I detta anförande instämde herrar *Friggeråker, Gustavson, Jones Erik Andersson* och *Albert Andersson*.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 eftermiddagen.

Herr Holmberg: Herr talman! Det har redan riktats en del kritik mot den grundval, varpå den av dyrortskommittén konstaterade dyrortsskillnaden bygges. Jag har ingen åstundan att förlänga debatten, men jag måste ändå bidra till kritiken genom att framhålla att dyrortskommitténs konstaterande egentligen ingenting har med verkligheten att göra, eftersom det blott bygger på antaganden. Kommittén börjar med att antaga en familj på man och hustru och två barn. Så fortsätter den med antagandet, att denna familj äter så och så många kilogram fläsk, så och så många kilogram potatis, så och så mycket bröd o. s. v. till de och de priserna. Det är precis som om man för människor kunde göra goda upp foderstater, som man gör för djur, då man beräknar att kreaturen skola äta så och så mycket hö, så och så mycket betor o. s. v. Sedan fortsätta antagandena hela vägen igenom, tills man slutligen antar, att landsortsbon gör tolv inköpsresor om året till den ort, som kommittén betecknat såsom huvudort, och inte till någon annan, vidare att han sex gånger om året besöker en läkare i den orten och sex gånger om året en tandläkare. Till sist

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

antages, att familjen en gång i veckan under 52 veckor av året tar emot ett paket, som väger 2 kg. Alltsammans är antaganden, och med dem kan man inte komma till några exakta resultat, som ha med verkligheten att göra. Skall man få fram den verkliga skillnaden, måste man ju undersöka verkligheten. Man måste undersöka de olika familjernas förhållanden och konstatera vad det verkligen kostar för dem att leva på den ena eller andra orten. Jag tror att en sådan undersökning skulle ge ett helt annat resultat än det som dyrortskommittén kommit till. Det skulle nämligen visa sig att i den mån en familj på en ort i Sverige kan leva billigare än på en annan beror det på att man på den förstnämnda orten lever på en lägre standard än på den sistnämnda. De som bo på den s. k. billigare orten måste nämligen försaka mycket som de skulle ha kommit i åtnjutande av på den s. k. dyrare orten. Den faktiska skillnad som föreligger mellan levnadskostnaderna på landsbygden och exempelvis i Stockholm torde vara rätt obetydlig. Hur obetydlig den är kan jag inte svara på, och jag skall inte heller försöka göra det.

I stället skall jag försöka svara på den under debatten framställda frågan om i vilken riktning de som gå in för dyrortsgrupperingens upphävande vilja att en utjämning skall ske. Vi kommunister mena att en utjämning naturligtvis skall ske uppåt, och vi utgå därvid ifrån att ett utfört arbete är likvärdigt var det än utföres. Om ett visst arbete exempelvis i Stockholm är värt en viss summa, måste det vara värt precis lika mycket i Dalarna eller nere i Skåne eller Västergötland, eftersom det är ett och samma arbete. Dyrortsgrupperingen är enligt vårt sätt att se ingenting annat än ett försök att pressa ned lönerna på den svenska landsbygden. Man lägger med denna dyrortsgruppering hela lönesystemet på en felaktig bas. Det blir inte längre fråga om betalning för arbete, utan det blir fråga om att ge den arbetande, vare sig han är arbetare eller tjänsteman, så mycket som han behöver för att kunna fortsätta att arbeta och existera. Och om man anser att han på en viss ort skall kunna existera billigare än på en annan, så sänker man lönen med hänvisning till dyrortsgrupperingen, trots att arbetet är ett och detsamma.

Vem som tjänar på detta ligger i öppen dag. Herr Ekströmers anförande, med den ängslan han å industriidkarnas vägnar visade för att dyrortsgrupperingen skulle upphävas, bidrar till att ge rätt klart besked i den frågan. Det är mycket naturligt att industriidkarna i Sverige vilja ha kvar dyrortsgrupperingen. Men lika naturligt som jag finner detta, lika obegripligt finner jag att folk som äro socialister kunna avvisa ett principiellt ställningstagande för dyrortsgrupperingens avskaffande. Man kan inte försvara ett bibehållande av dyrortsgrupperingen med hänvisning till att det är speciellt dyrt att bo exempelvis i Stockholm eller Göteborg, ty de som bo och arbeta där skulle genom dyrortsgrupperingens upphävande komma i en ogynnsam situation endast under förutsättning att man följer bondeförbundets obegripliga linje, som ju innebär att man samtidigt som man avskaffar dyrortsgrupperingen också försöker sänka levnadsstandarderna för arbetarna i städerna. Under andra förhållanden skulle städernas arbetare icke komma i någon ogynnsam situation. Den speciella dyrhet som råder på deras bosättningsorter skulle man ju komma till rätta med genom att angripa dess orsaker. Det är bättre än att säga att man på grund av att samma dyrhet inte är rådande överallt skall ge arbetarna på de platser där dyrheten inte är så märkbar mindre betalt än i Stockholm.

Man har framhållit här att det egentligen är i fråga om hyrorna som skillnad föreligger. Jag tror att detta är riktigt. Men om man då ställer sig frågan, varför hyrorna äro så höga i Stockholm och Göteborg och i andra av våra större städer, måste man härpå ge det svaret att dessa hyror skola bidraga till att täcka i många fall fantastiskt uppjobbade tomtpriser, de skola bidraga till

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

att täcka monopolpriser på byggnadsmaterial, de skola bidra till att täcka fastighetsägarnas arbetsfria inkomst o. s. v. Om man går till angrepp mot detta — och det är det vi velat framhålla såsom nödvändigt, när vi i vår motion talat om dyrhetens orsaker — skulle man komma fram till en förnuftig och riktig lösning av dyrortsproblemet. En sådan lösning kan man aldrig uppnå genom att bibehålla den nuvarande dyrortsgrupperingen eller någon dyrortsgruppering överhuvud taget.

Herr talman! Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till motionen I: 417.

Herr Elofsson, Gustaf: Herr talman! När vi nu gå in för att genomföra en ny dyrortsgruppering, lägger man märke till att alla talare i debatten ha konstaterat att den hittillsvarande dyrortsgrupperingen varit orättvis för löntagarna i de lägsta dyrorterna, alltså särskilt på landsbygden. Men trots att man sålunda erkänner att dyrortsgrupperingen är orättvis, anser man att det inte går att slopa den. Nu har dyrortskommittén framlagt ett förslag, som skulle innebära att en rättvisare dyrortsgruppering kan åstadkommas. Men som den föregående talaren framhöll är detta förslag byggt på antaganden. Man anser att så och så mycket kostar det att bo på landet, och så och så mycket dyrare är det att bo i städerna. Jag tycker för min del att åtminstone de senaste årens erfarenheter visa att man kan bo lika billigt i städerna som på landet, om man inte precis hyr in sig i de allra förnämsta fastigheterna i städerna. Vad livsmedlen beträffar ha vi ju inte haft någon dyrortsgruppering på dem under den tid som livsmedelskommissionen svarat för priserna, utan samma priser ha gällt i Stockholm som på landsbygden.

Herr Elon Andersson sade i sitt anförande att det beträffande bondeförbundets reservation verkade som om den ena handen inte visste vad den andra gjorde. Jag skulle å min sida vilja säga till herr Elon Andersson, att när jag hörde hans anförande kom jag att tänka på historien om körkarlen, som slog mest på den hästen som drog bäst. När han tillfrågades varför han gjorde så, svarade han att han trodde han kunde få ut litet mer av den hästen. Herr Elon Andersson menar nog att landsbygdens befolkning nu varit snäll och under alla dessa år dragit lasset i dyrortsgrupperingen och att den säkert även i fortsättningen är villig att göra det. Jag tycker ändå att vi borde vara överens om att tillgodose landsbygdens berättigade krav på att det inte skall givas sämre förmåner till de befolkningsgrupper som inte ha möjlighet att flytta in i städerna.

Jag kan vid detta tillfälle inte underlåta att påpeka, att jag strax innan riksdagen slutade i somras gjorde en interpellation med anledning av det förhållandet att den elektriska energien var dyrare på landsbygden än i städerna. Min framstöt tillbakavisades bestämt av dåvarande handelsministern, som tillhör folkpartiet. Det framgår nu av dyrortskommitténs betänkande att det i fråga om denna detalj är 11 procent dyrare på landsbygden än i städerna. Därvid har man ändå inte räknat med att en stor del av den elektriska energi som togs ut i städerna användes såsom skatteobjekt. Om detta medräknats i dyrortskommitténs förslag, är jag säker på att skillnaden skulle ha blivit ännu större. Jag har velat påpeka detta nu, eftersom man den gången förklarade att mina anmärkningar voro obefogade.

Jag skall inte uppehålla tiden längre, då denna debatt varit ganska lång. Jag vill endast vända mig mot herr Holmbergs yttrande att bondeförbundet vill rätta lönerna efter de lägsta dyrortsgrupperna och alltså sänka lönerna för städernas arbetare, så att de få sämre levnadsstandard. Vi ha inte alls sagt efter vilken dyrort lönerna skola sättas. Vi ha endast sagt att den lönekommitté, som för närvarande arbetar, får utreda frågan och räkna efter vilken dyrortsgrupp som bör bli bestämmande. Visar det sig att lönerna böra bestämmas efter den

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

högsta dyrortsgruppen, få vi böja oss för detta. Man kan ju inte utan närmare utredning säga att lönerna skola bestämmas efter en viss ortsgrupp.

Ja, herr talman, det är endast detta jag har velat säga, och jag ber att få yrka bifall till den av herrar De Geer och Pettersson i Dahl avgivna reservationen.

Herr Ericsson, Herman: Herr talman! Utskottets ärade ordförande har ju klarlagt denna fråga så ingående att det inte är mycket att tillägga i själva sakfrågan. Och efter mig har ordet begärts av dyrortskommitténs ärade ordförande, som kommer att bemöta en hel del av de anklagelser som under debatten framställts mot kommittén på grund av de felräkningar och felbedömningar som kommittén skulle ha gjort sig skyldig till. Jag skall emellertid tillåta mig att bemöta en del av vad som framkommit i debatten.

Herr Holmberg anser att alla kommitténs beräkningar vila på antaganden. Detta är emellertid inte riktigt. Kommittén har gjort en hel del verkliga undersökningar, och den bygger inte bara på antaganden. Men det är klart att i vissa avseenden måste man nöja sig med en skälighetsprövning. Jag syftar därvid främst på avståndskostnaderna. Det är inte så särskilt lätt att få fram ett statistiskt material, vilket man kan säga ger ett absolut riktigt resultat för bestämmande av avståndskostnaderna.

Herr Albertsson började med att relatera ett fall som egentligen bara rör själva tillämpningen av det nuvarande systemet. Det gällde en sjuksköterska, som fick lönen sänkt med 70 kronor när hon tjänstgjorde på ett lasarett på annan ort, trots att hon såvitt jag förstod tjänstgjorde på samma dyrort. Detta är ju som jag sade en ren tillämpningsfråga, och ett sådant missförhållande får rättas till genom ändrade tillämpningsföreskrifter. Det finns för övrigt en del bestämmelser om hur lönerna skola beräknas i sådana fall, då exempelvis ett sjukhus är beläget i en landskommun intill en stad, som tillhör en högre dyrortsgrupp. I sådana fall har man såvitt jag vet i regel beräknat sjukhuspersonalens löner efter den närbelägna stadens dyrortsgrupp, särskilt i fråga om statliga sjukhus.

De resekostnader, som kommittén tagit upp, avse merkostnader för resor. Jag skall inte sticka under stol med att vi, om vi skulle ha varit konsekventa, borde ha tagit hänsyn även till de resor som storstadsborna måste göra till och från arbetet. Denna uppfattning har ju även herr Holmberg, såvitt jag läst hans motion rätt. Vi ha emellertid endast tagit med merkostnad för landsbygdsbornas resor. Beträffande Stockholm förhåller det sig så, att man visserligen har ett och samma hyrestal för hela staden, men bostadskostnaderna äro i hög grad olika i olika delar av Stockholm. Bostäderna på Gärdet äro ju avsevärt dyrare än bostäderna i exempelvis Ängby. Men den som bor i Ängby får vidkännas en extra kostnad för resor till och från den centrala delen av Stockholm, där vi anta att han har sitt arbete. Detta ha vi ansett böra få jämna ut det högre bostadstal som de centralare delarna av Stockholm ha fått.

Jag kan trösta herr Hage med att det icke varit vår avsikt att blanda in kallortstilläggen i detta sammanhang. Kallortstilläggen ha nämligen en helt annan uppgift att fylla än dyrortstilläggen. Men vi ha, som herrarna väl ha observerat, uttalat att Norrland bör ihäggkommas på grund av det hårdare klimatet, så att man beträffande födoämnen mäter till en större kalorimängd och uppmärksammar att klädedräkten bör vara varmare. Detta har emellertid icke med kallortstilläggen att göra, utan det hör ihop med dyrortsgupperingen.

Jag kan hålla med herr Hage om att ju flera ortsgupper man har, desto mindre steg blir det mellan de olika lönegrupperna. Personligen skulle jag tro att tre dyrortsgupper vore det mest eftersträfvansvärda. Då skulle man i den

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

högsta dyrortsgruppen få Stockholm och en del av de dyra norrlandsorterna, i den mellersta några av de större städerna i mellersta och södra Sverige samt i den lägsta hela den övriga landsorten med tätorter. Men detta system är inte heller så eftersträfvansvärt, ty det blir så förfärligt långa steg mellan de olika grupperna. De som råka bo alldeles intill en ort i en högre grupp komma då att känna sig avsevärt mera missgynnade än vad nu är fallet med våra nio dyrortsgrupper. Man kan nog därför inte förorda ett tregruppssystem.

Jag vill erinra om att frågan om antalet Ortsgrupper och spänningen mellan lönerna skall göras till föremål för förhandlingar mellan organisationerna och den kungl. lönekommittén, och vi hoppas att man där skall på bästa möjliga sätt komma till rätta med problemet.

Herr Gränebo talade om att sockret var dyrt på Gotland. Detta är emellertid endast ett bevis för att man måste ha dyrortsgrupperingen kvar. Annars bleve ju Gotland med sitt dyra socker missgynnadt i förhållande till de orter som ha billigare socker. Det beror såvitt jag förstår inte på dyrortsgrupperingen att sockret är dyrare på Gotland, utan det måste sammanhånga med andra förhållanden. Den frågan får naturligtvis — om bondeförbundet vill vara med om det — lösas i samband med behandlingen av sockerpropositionen ett annat år. Jag kan ju nämna att bevillningsutskottet försökt skriva på ett sätt som man trodde skulle kunna åstadkomma en utjämning av sockerpriserna på samma sätt som brännvinspriserna. Men det har ju hittills inte gått att få någon resonans för det uttalandet. För övrigt ha vi nogsamt märkt att sockret är 10 öre dyrare i Norrland än i Skåne. Det ha vi i bevillningsutskottet ansett icke vara rättvist med hänsyn till de stora statliga understöd som sockerindustrin får, utan vi ha ansett att det borde utjämnas på något sätt. Den saken har bevillningsutskottet tryckt på, jag tror inte bara en gång utan flera gånger.

Herr Gränebo säger att villan i Stockholms utkanter är lika dyr att bygga som en villa på landsbygden. Ja, det skiljer nog inte så mycket, kanske på någon tusenlapp. Men den som bor i villan i Stockholms utkanter kan säkert inte skaffa något arbete alldeles intill villan, utan han får vidkännas en utgift för resa till och från arbetet på i värsta fall 1:50 om dagen, och dessutom får han offra kanske tre kvarts timme på morgonen och tre kvarts timme på kvällen för resorna. Om man beaktar detta, är jag ganska övertygad om att landsbygden kommer i ett bättre läge, i varje fall såvitt angår statstjänarna. På landsbygden är det väl sällsynt att en stationskarl bor mildtals från stationen, utan i allmänhet bor han så nära som möjligt, om han inte rent av bor i själva stationshuset. Men i Stockholm är det ju omöjligt att alla de tusentals stationskarlar som behövas för att upprätthålla trafiken vid Stockholm C., Stockholm Ö., Stockholm N. och övriga stationer skola kunna få bostad i närheten av arbetsplatsen, utan i många fall måste de bo på rätt långt avstånd från arbetsplatsen, med resultat att de få dragas med resorna till och från arbetet. Jag tycker inte att landsbygdens folk bör klandra oss för att vi på detta sätt ha missgynnadt stockholmarna, ty det är faktiskt ett missgynnande av dem. Vi ha emellertid ansett att det förekommer kostnad för resor till och från arbetsplatsen även på landsbygden, ehuru icke på långt när i samma utsträckning som i städerna.

Jag skall nu inte ställa någon fråga till bondeförbundet, men jag skall avge en deklARATION som herrarna kunna lyssna till. Herr Gränebo sade att man borde söka få till stånd en saklig diskussion i fråga om lönerna, och man borde inte avpressa bondeförbundet en bestämd deklARATION i frågan om hur långt det ville gå när det gällde lönebeloppen. Ja, vi skola gärna vara med om en saklig diskussion. Men jag kan tala om för herrarna från bondeförbundet, att om dyrortsgrupperingen är slopad när avgörandet skall träffas,

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

komma organisationerna icke att godkänna andra löner än stockholmslönerna, ty vi vilja icke vara med om lönesänkning för några grupper. Skulle man icke nå dithän, blir ju resultatet endast att man avskaffar en orättvisa för att ersätta den med en annan, vilket vi inte kunna anse skäligt. Men vilja herrarna vara med om att ge statstjänarna stockholmslöner över hela linjen, så nog skola vi kunna acceptera ett sådant förslag. Men det skall inte vara den stockholmslön som är angiven i bondeförbundets reservation, inte den nuvarande stockholmslönen, ty statstjänarna i Stockholm ha lika stor rätt som alla andra att få den standardförbättring, den reallöneförbättring, som de inte fått under kristiden. Om herrarna som sagt vilja acceptera ett sådant förslag och finansministern har råd till det, så inte skola vi från statstjänarnas sida säga nej till det.

Men sedan återstår frågan hur vi skola få andra arbetargrupper dithän. Det kanske möjligen går att få riksdagen att fatta ett sådant beslut, som jag antydde, men hur skola övriga arbetargrupper uppnå samma resultat? I 6 löneklassen föreligger ju en spänning mellan A-ort och I-ort på omkring 25 procent. I kollektivavtalen var år 1943 spänningen 38 procent för manlig och, om jag inte minns fel, 34 procent för kvinnlig arbetare. År 1942 var spänningen något mindre. Den var då 34 procent för manlig arbetare över 18 år och 24 procent för kvinnlig arbetare. Trots att man haft spänningen mellan statstjänarlönerna att peka på har det hittills inte gått för organisationerna att vid avtalsuppgörelserna få spänningen att krympa ihop. Och när det inte gått att få ned den till statstjänarnas 25 procent, hur skall det då gå att följa med statstjänarna, när de få en enhetslön? Jag tror att det kommer att bli mycket svåra tag, och vi behöva nog hjälpas åt allesammans, om det skall lyckas.

Men jag tror i alla fall att när man nu ändå har konstaterat en spänning på 20 procent mellan Stockholm och den billigaste ortgruppen är det klokast att såsom dyrortskommittén föreslagit reformera dyrortsgrupperingen i avvaktan på hur det kommer att gå med denna spänning. Och sedan få vi ju, som utskottets ärade ordförande, herr Elon Andersson, sade, inte bibehålla dyrortsgrupperingen för dess egen skull, utan när det skäl som föranlett dess bibehållande försvunnit, bör man avskaffa den. Och till dess bör man försöka reformera den, så att den blir så rättvis som möjligt.

Herr Ivar Persson framhöll att det inte var samma standard på bostäderna. Ja, om vi hade tagit med i beräkningen de verkliga hyror, som landsbygdens befolkning betalar för bostäder, som visserligen äro dåliga men som ändå inte direkt behöva utdömas, hade hyrestalet för landsbygden blivit ännu lägre. Men nu ha vi gjort så att vi tagit tätorternas hyrestal. Man har valt ut en tätort med 50—100 hyresräknade lägenheter, och så har man jämfört kostnaden för uppförande av ett nytt hus i den tätorten och kostnaden för uppförande av samma hus på landsbygden däromkring. Då det visade sig att skillnaden var inte fullt 5 procent — på vissa orter var det inte 0,1 procent och på någon ort gick det upp till över 10 procent, men det höll sig i medeltal något under 5 procent — satte man levnadskostnadsstalet för landsbygden till detsamma som för tätorten. Men då har man räknat bort en del av de sämre bostäderna på landsbygden och fått upp hyrestalet på det sätt som kanske inte motsvarar verkligheten.

Jag skall relatera ett fall, som jag alldeles särskilt känner till. Det är en lantarbetarfamilj med en nyinredd enrumslägenhet med vatten och avlopp, vad inredningen beträffar lika stilig som en lägenhet i Malmö eller var som helst. Den lägenheten kostar i hyra 360 kronor om året. Men en dotter, som är gift i ett stationssamhälle några kilometer därifrån, får för en lägenhet av

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

avsevärt sämre kvalitet betala 600 kronor om året. Här ha vi alltså en standardskillnad på motsatt sätt, i det man bor bättre på den rena landsbygden än i tätorten. Jag skulle tro att om man på samma sätt som denne lantarbetsgivare försöker modernisera lantarbetarbostäderna, skall man snart nog få samma standard på dem som man har i städerna. Det är en sak som jag har uppmärksammat, och det är att om man kommer in i ett nybyggt hus i Stockholm visade sig utrymmen vara betydligt mindre än i ett nybyggt hus på den rena landsbygden. En stockholmslägenhet är inte stort mer än hälften så stor som en motsvarande lägenhet på landsbygden. Och såvitt jag förstår måste det väl innebära en högre standard om man får flytta in i en sådan lägenhet i stället för en lägenhet, där man knappast kan vända sig.

Jag tror att en stor del av den agitation som förts i denna fråga inte vilar på någon verklig grund, utan man har låtit draga sig in i en jargong, som egentligen inte är till nytta för samlevnaden mellan folket i staden och på landet. Det är säkert inte till nytta, vare sig för bondeförbundet eller för storstädernas, enkanterligen Stockholms, befolkning att dessa stora befolkningsgrupper blivit angripna på det sätt som skett, kanske inte i debatten här i dag men i reservationerna till dyrortskommitténs betänkande. Dessa angrepp ha skett på ett sätt som inte kan framskapa någon vilja till samarbete mellan städernas och landsbygdens befolkning. Det är inte nyttigt för samlevnaden att vi fortsätta på detta sätt. Det är bättre att vi lösa denna fråga så mycket som möjligt i enighetens tecken och att vi behålla dyrortsgrupperingen, tills vi se hur det kommer att gå med spänningen mellan ortsgrupperna, sedan vi kommit in i mera normala förhållanden.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Friherre **De Geer** erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Jag har med anledning av herr Ericssons nyss hållna anförande begärt att få säga några ord.

Herr Ericsson undrar, om bondeförbundets medlemmar skulle vara villiga att höja lönerna till en sådan nivå som skulle behövas för att landsbygden skulle komma i paritet med storstäderna. Jag skulle till detta vilja säga, att då bondeförbundets medlemmar här i riksdagen många gånger deklarerat, att vi anse att man måste komma upp i en mycket betydande förbättring för landsbygdens befolkning i alla lager, är det ju uppenbart, att herr Ericssons fråga är litet överflödig. Vi ha den uppfattningen, att man måste gå mycket högt uppåt.

Jag ber att få tillägga, att om sådana höjningar överhuvud taget skola vara möjliga både för landsbygden och för andra områden, tror jag att herr Ericsson och hans medtänkande måste fundera ganska länge över hur detta skall låta sig göra, om man inte låter näringslivet få förbli i ganska lugna förhållanden utan att ständigt oroas med eventuella socialiseringstankar, som kanske komma att göra det omöjligt att uppnå sådana lönelägen som annars vore önskvärda för alla befolkningslager.

Herr **Linnér**: Herr talman! Jag har såsom ordförande i den nu avsommade dyrortskommittén blivit provocerad av ett par talare. Det är därför jag tar till orda, annars ha de två ledamöter av kommittén som förut yttrat sig ganska tillräckligt klargjort kommitténs ståndpunkt. Jag skall försöka att i allra största korthet redogöra för de punkter i kommitténs arbete som här ha berörts.

Kommittén hade till uppgift att undersöka, huruvida syftet med den nuvarande dyrortsgrupperingen och dess utformning vore fortfarande giltiga. Syftet med den nuvarande dyrortsgrupperingen var ju från början begränsat till att utjämna statstjänstemännens löner. Man ville försöka att åstadkomma lika real-

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

löner för motsvarande befattningshavare, oberoende av deras bostadsort, och man fann att detta icke kunde ske på annat sätt än att vissa befattningshavare finge högre nominella löner i förhållande till de ofrånkomliga levnadskostnaderna. Dyrortskommittén har prövat denna princip och de förutsättningar som man då byggde på. Kommittén har undersökt, huruvida levnadskostnaderna på vissa orter alltjämt äro så höga, att en skillnad i den nominella lönen fortfarande är motiverad. Det tjänar ingenting till att nu kritisera den nuvarande dyrortsgrupperingen, därför att alla äro ense om att den är felaktig. Men därmed är icke sagt att vilken dyrortsgruppering som helst är felaktig, utan det är den saken man måste pröva.

Vi ha kommit fram till att det kvarstår en skillnad. Man konstaterar en skillnad mellan ytterligheterna på omkring 24 procent av levnadskostnaderna, men om man sedan gör vissa reduktioner och endast fäster sig vid större grupper, kommer man ned till omkring 20 procent.

En talare — jag tror det var herr Holmberg — påstod att detta jämte allt möjligt annat byggde på antaganden. Det visar ju att herr Holmberg inte alls studerat betänkandet. Om han gjort det, skulle han ha funnit, att kommitténs utredningar äro byggda på en mycket detaljerad statistik och mycket detaljerade undersökningar. Herr Holmberg talade t. ex. om att man hade gjort upp vad han kallade en foderstat, ett antagande att en familj skall konsumera så och så mycket livsmedel. Den beräkningen är inte alls konstruerad ur luften, utan den är hämtad från en mycket ingående undersökning av omkring 350 hushåll, som ha fört hushållsböcker under en följd av år. Därigenom får man fram kvantiteterna. Med dessa kvantiteter, som man antar motsvara genomsnittet för familjer i en viss standard och prisen på olika orter, räknar man sedan ut utgifterna för olika slag av förnödenheter. Man kan naturligtvis ytterligare förfina beräkningarna, men då råkar man än mer ut för det ständiga klandret mot pappers-exercisen, som herr Domö talade om. Man har emellertid att välja mellan att göra en saklig och grundlig utredning, som kommittén här försökt göra, och att göra godtyckliga antaganden.

När man nu vid dessa undersökningar kommit fram till att det finns en verklig spännvidd, en verklig olikhet i levnadskostnaderna, så kritisera reservanterna från bondeförbundet och högern detta i huvudsak på den grunden, att man icke har tagit tillräcklig hänsyn till de s. k. kulturella behoven. Nej, det har man inte gjort. Och varför inte? Därför att det icke är möjligt att genom en lönereglery eller en dyrortsgruppering lösa dessa frågor. Jag tycker att vi borde ha kommit fram till så stor insikt om, hur komplicerade dessa frågor äro, att man verkligen skall kunna få ett erkännande på den punkten. Det går inte att lösa de klimatiska svårigheterna för en person som bor t. ex. i Västerbotten genom att ge honom så och så mycket mera i lön än en person som bor i Skåne. Jag tar exemplet inte från Norrbotten utan från ett område där kallortstillägg icke utgå. En befattningshavare som bor någonstans uppe vid Vindeln eller i Skellefteå har kvar sina svårigheter, vare sig han får större eller mindre lön; det är ofrånkomligt. Precis på samma sätt förhåller det sig med en hel del av de s. k. kulturella förmånerna, med en mycket viktig skillnad, nämligen att behovet av dessa kulturella förmåner är oändligt mycket mera växlande än de normala konsumtionsbehov som man räknar med när man sammansätter en löneplan.

Om t. ex. en folkskollärare vill utbilda sig vidare, kan det vara av mycket stor betydelse, om han blir förlagd till en universitetsstad eller till Stockholm eller någon annan stad med goda utbildningsmöjligheter. För en lärare som inte har detta behov är en sådan förläggning ganska betydelselös. Hur skall man tillgodose detta genom en lönereglery eller en dyrortsgruppering? Skall man

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

ge den lärare som bor ute på landet ett tillägg för att han skall kunna kosta på sig denna utbildning? Nej, man får lösa dessa frågor på annat sätt: genom stipendier, genom kurser och andra sådana anordningar.

På samma sätt förhåller det sig, om jag tänker på en lokförare som bor i Stockholm eller i Tomteboda och en som bor på en av de billigaste platserna nere i Småland, låt oss säga en av småstationerna i Lommaryds socken. Om denne lokförare i Stockholm eller Tomteboda är särskilt road av att gå på operan, teatern, nationalmuseum, konstutställningar eller sådant, kan detta för honom vara ett bestämt behov. Hur skall jag värdesätta detta, när det gäller att avlöna den lokförare som bor i Lommaryd? Skall jag ge honom så många tiomer som det skulle kosta, om han bodde i Stockholm och kunde gå på operan, eller skall jag ge honom så mycket, att han kan resa upp och gå på operan ett visst antal gånger om året, kanske lika många gånger som den som bor i Tomteboda? I så fall skall jag göra en undersökning, beräkna ett slags genomsnitt av dessa s. k. kulturella behov och slå ut detta på alla befattningshavare. Tro herrarna verkligen att resultatet då i någon mån skulle svara emot ersättningsarna för det s. k. verkliga kulturella behovet? Förvisso icke. Det kanske skulle bli några kronor, men de skulle göra varken till eller från.

Det är helt enkelt så att man måste erkänna dyrortsgrupperingens begränsning. Dyrortsgrupperingens betydelse för lönesättningen är i huvudsak begränsad till de materiella behoven, och efter dem måste löneplanerna uppgöras. Men sedan finns det otvivelaktigt vissa allmänmänskliga behov, som man icke får in under rubrikerna kläder och föda, bostad och bränsle o. s. v. Det är sådant som hör till sjukvård, läkarvård, allmän social trygghet och sådant. Detta har kommittén uppmärksammat och försökt rätta till så gott den kunnat genom de s. k. avståndstilläggen. Dessa tillägg äro icke grundade på några antaganden utan på mycket ingående försök att få fram fakta. Vi ha införskaffat utredning från sjukkassorna, vilket är en mycket god väg. Det visade sig emellertid, att de kostnadsskillnader, som man kunde få fram, voro synnerligen små — oväntat små skulle jag vilja säga för min del. Vi skaffade in uppgifter från ett par organisationer, men de visade sig vara synnerligen växlande, och vi funno att vi icke kunde lägga dessa uppgifter till grund utan måste göra en egen beräkning. Det har starkt betonats av kommittén, att här förekommit en skälighetsprövning. Jag vill inte alls påstå att det resultat av den prövningen, som vi lagt fram, är det enda riktiga — det kan mycket väl hända, att man kan komma till andra resultat — men jag tror att metoden är den enda som är användbar, om man verkligen vill stå på en saklig bas och inte sväva ut i det rena godtycket. Överhuvud taget är svårigheten med dyrortsgrupperingen den, att om man släpper det siffermässiga underlaget, kommer man fram till en hög grad av godtycke.

I den propaganda som det här har talats om och i någon mån kanske även i dagens debatt har det fällt mycket starka ord om dyrortsgrupperingens betydelse för landsbygden. Man har till och med sagt, att den skulle ha betydelse för landsbygdens avfolkning. Jag tror det vore nyttigt, om man återförde den frågan till några enkla fakta. Jag skall taga upp förhållandena i de nuvarande lönegrupperna A och B; de representera i stort sett hela den svenska landsbygden.

Vilka befattningshavare är det som finnas på denna landsbygd? Märk väl att jag för närvarande talar endast om lönegrupperingen, och den gäller ju för statens befattningshavare. Det är ungefär 15 000 folkskollärare och lärarinnor. Det är vidare en del ordinarie och extra befattningshavare vid kommunikationsverken, i runt tal 7 000, och dessutom mellan 4 000 och 5 000 banarbetare och dylikt. Summan av dessa stora grupper är således omkring 26 000. Sedan

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)
återstår det ungefär 9 000. fördelade på smågrupper, som jag inte här skall räkna upp.

Är det verkligen någon av landsbygdens representanter som kan påstå, att det betyder någonting för landsbygdens avfolkning, om en eller två folkskollärare i en vanlig landskommun få låt mig säga 400 kronor mer eller mindre? Det är ju fullständigt ohållbart att påstå något sådant. Eller hur skall det rimligtvis kunna påverka landsbygdens avfolkning eller överhuvud taget standarden på landsbygden, om en eller två stationskarlar få 200 eller 300 eller 400 kronor mer eller mindre? Det kan ingen människa påstå, om man verkligen vill gå in på att granska vad det här gäller.

Man kan visserligen konstatera, att den statliga lönesättningen har ett visst samband med lönesättningen på den allmänna lönemarknaden, men det är mycket svårt att säga, hur starkt detta samband är. Någon talare här antydde, att den statliga dyrortsgrupperingen skulle vara föregångaren och att den sedan dragit med sig denna s. k. orättvisa på den allmänna lönemarknaden. Detta är icke riktigt. Inom vissa branscher fanns ett slags lönegruppering på den allmänna lönemarknaden i kollektivavtalen, innan den hade genomförts för de statliga befattningshavarna. För närvarande är det så, att i runt tal 40 000 löncarbetare äro genom kollektivavtalen indelade i dyrortsgrupper enligt den statliga dyrortsgrupperingen, och för något över 400 000 finns det särskilda dyrortsgrupperingar, vilkas konstruktion växlar ganska starkt. Jag har för min del kommit till den uppfattningen — jag vågar inte säga att det är den riktiga — att det förekommer en ömsesidig påverkan mellan den statliga och den avtalsmässiga dyrortsgrupperingen. Man använder sig säkerligen vid avtalsförhandlingarna av det statliga materialet, och t. ex. i Stockholm har säkerligen den statliga lönesättningen för vissa grupper påverkats av lönerna åt det synnerligen stora antalet av t. ex. kvinnliga befattningshavare vid en hel del enskilda institutioner. Det är inte möjligt att sätta de statliga lönerna i lönegrad 2, 3 o. s. v. lägre än vad de kvinnliga befattningshavarna kunna förtjäna på den enskilda arbetsmarknaden. Verkan av den statliga lönegrupperingen är emellertid förvisso ganska begränsad.

Jag skulle vilja tillägga en sak, som jag tror att herr Herman Ericsson i någon mån berörde, beträffande dessa avståndstillägg. Vi ha, som han sade, räknat med merkostnaden. Det är fullkomligt riktigt; det är den vi ha värdesatt. Men något som i viss mån har hållit oss tillbaka från att driva upp dessa kostnader för högt är, att detta skulle innebära en orättvisa för allt de statliga befattningshavare, som ha dagliga resekostnader för sina resor till och från arbetsplatsen. I Stockholm, Malmö och Göteborg med förstäder stanna dessa kostnader enligt våra beräkningar säkerligen icke vid 100 kronor om året för varje befattningshavare, och det skulle kunna sägas vara en orättvisa, att man icke toge hänsyn till den faktorn, om man överhuvud taget rör sig med sådana här tillägg för resor.

Beträffande anmärkningarna mot kommitténs detaljberäkningar skall jag endast i största korthet ta upp en punkt, eftersom den är viktig och eftersom den har berörts av ett par talare. Det är frågan om bostadskostnaden. Det är ganska besynnerligt, att man kan komma med så felaktiga påståenden som herr Ivar Persson och jag tror också herr Elofsson gjorde angående kommitténs beräkningar. Det är mycket nedslående för kommittén, eftersom jag vågar säga att vi nedlagt ett alldeles opropotionerligt arbete på att få denna post riktig. Det är inte alls på det sättet, att vi räkna med olika kvalitet för olika platser, utan vi ha använt ett ganska invecklat system för att få fram samma kvalitet i stad och på landet. Detta innebär otvivelaktigt ett gynnande av landsbygden, då de faktiska bostadskostnaderna där icke ligga så högt som de

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

tal, som komma fram vid våra beräkningar. När man från bondeförbundshåll framhåller, att man borde beräkna bostadskostnaden på landet efter kostnaderna för en nybyggd egnahemsbostad eller lägenhet av viss kvalitet, så skulle jag vilja säga: man gör inte på det sättet i städerna. Vi ha däremot gjort en mycket ingående undersökning för att få fram den kostnad som de nybyggda bostäderna i tätorterna representera för att se om detta är en faktor som höjer bostadskostnaderna anmärkningsvärt på det ena eller andra stället. Tydligt har ingen av kritikerna observerat, vad resultatet av denna undersökning blivit. Jag skall tala om, vad resultatet är. Det är att en sådan beräkning skulle medföra en höjning av bostadskostnaderna på vissa håll med en procent och på andra håll med något mera, högst fem procent. Skulle det då vara rättvist eller förnuftigt att göra en kostnadsberäkning av den verkliga bostadskostnaden efter denna enda procent eller efter en tjugondel av kostnaderna? Ingen kan väl påstå att det skulle vara rätt, när man tar reda på dessa faktorer.

I bondeförbundsreservationen har man antydningssvis laborerat med någonting som jag tror att vi kunna kalla regionala tillägg. Det är inte alls utfört, hur det skulle gå till, men jag föreställer mig att tanken går tillbaka på en reservation inom dyrortskommittén. Tanken diskuterades på sin tid livligt inom kommittén, men man fann att en sådan metod skulle leda till mycket allvarliga orättvisor. Man står där inför ett dilemma: antingen skall man införa en massa regioner, som så småningom skulle närma sig de nuvarande dyrortsgrupperna, eller också får man ett fåtal regioner — kanske sex eller någonting sådant — och inom dessa variera levnadskostnaderna mycket starkt. Jag skall taga ett enda exempel.

Om man tänker på en kronojägare som bor i Övertorneå och en kronojägare i samma löneklass som bor i Kiruna, så skilja sig deras levnadskostnader med 400—500 kronor, ehuru de placerats i samma löneklass och med all sannolikhet skulle tillhöra samma region. Skall då kronojägaren i Övertorneå flyttas upp till kirunamannens nivå, eller skall kronojägaren i Kiruna flyttas ned till övertorneåmannens nivå? Det går inte att handla på det sättet, om man vill bibehålla någon rättvisa i löneregleringen, utan man måste verkligen gå så i detalj som vi ha stannat vid.

Jag skulle liksom några andra talare vilja framställa en fråga, vad bondeförbundsreservanterna mena, när de tala om den löneställning som skulle komma fram, om man slopade hela lönegrupperingen. Jag kan inte förstå att det är en omotiverad fråga. Det är i själva verket en oerhört viktig sak, och det har, om jag inte hört alldeles fel, gjorts olika uttalanden på den punkten från partiets talare. Herr de Geer sade, om jag inte missuppfattade honom, att han och hans medreservanter icke ville göra levnadsförhållandena sämre för tjänstemännen i städerna. Detta måste ju, översatt på enklare språk, betyda att de icke vilja sänka lönerna i de högsta dyrortsgrupperna — Stockholm, Tomtebodö o. s. v. Dessa löner äro således fastlåsta. Men herr förste vice talmannen har inte uttalat sig så positivt. Han sade, att det är för mycket begärt, att man skulle ange den löneklass, efter vilken lönerna skulle utgå. Men det vore kanske inte för mycket begärt i alla fall att få svar på denna stora fråga: var skall jag hänga upp lönerna? Skall jag hänga upp dem i toppen eller i botten eller i mitten? En sådan principfråga borde kunna besvaras, när man kastar fram detta påstående, att det skulle vara en riktig lönereglering att stryka dyrortsgrupperingen av lönerna.

Jag skall sedan endast säga ett par ord om skatteavdraget. På den punkten har bondeförbundet undergått en påtaglig omvändelse genom den utredning som dyrortskommittén har åstadkommit. Bondeförbundet brukade utan någon närmare eftertanke tala om hur lätt det skulle gå att avskaffa dyrortsgrupper-

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

ringen för beskattningen överhuvud taget, d. v. s. även den kommunala beskattningen. Av den utredning som kommittén åstadkommit har man nu funnit, att detta skulle medföra mycket betänkliga verkningar i synnerhet för de rena jordbrukskommunerna, och förnuftigt nog har man därför avstått från sitt gamla ståndpunktstagande i det avseendet, men man bibehåller det beträffande den statliga beskattningen.

Jag vet inte riktigt vilken ståndpunkt, bondeförbundet intar på den punkten. Om jag fattar herr Ivar Persson rätt, så menade han, att man mycket väl skulle kunna tillämpa ett avdrag enligt den nuvarande femte skattegruppen. Jag vet inte om herr Persson observerat det, men det är i alla fall skäl för kammaren att observera, att detta skulle innebära, att man ströke 340 000 för närvarande skattskyldiga. Är det verkligen förnuftigt att vidtaga en sådan åtgärd under sådana tider som dessa, då man oavsett inställningen för övrigt till skatteläget är nödtvungen att söka efter skatteobjekt för att överhuvud taget kunna balansera staten?

När man talar om avskaffandet av skattegrupperingen, är man såvitt jag kan förstå helt fjärran från den princip, som ligger till grund för den ursprungliga skattegrupperingen — att man skulle sträva efter rättvisa. Man sade nämligen, när denna skattegruppering kom till, att skatteförmågan i huvudsak beror på två omständigheter: de nödvändiga levnadskostnaderna, i synnerhet för en familjeförsörjare, och storleken av hans försörjningsplikt. På grund av dessa båda faktorer fastställde man ett avdrag, som dess värre blev mycket otympligt och som under de olika behandlingarna inom riksdagen vid flera tillfällen blivit ännu mera otympligt. Alla äro nu ense om att den nuvarande avdragstaxan, om jag får kalla den så, är mycket felaktig. Vad man också borde kunna vara överens om är, att samma princip att ta hänsyn till de verkliga levnadskostnaderna — som på ett ställe göra skatteförmågan större vid en viss nominell inkomst, på ett annat ställe göra skatteförmågan mindre vid samma nominella inkomst — inte bör tappas bort och att man inte heller får tappa bort hänsynen till familjeförsörjarens förpliktelser.

Nu medför, såsom herr Elon Andersson, det sammansatta utskottets ärade ordförande, påpekat, ett skatteavdrag, lagt enligt reservationen efter nuvarande ortsgrupp III, en bestämt ökad belastning av vissa familjeförsörjare. När man nu uppenbart kan konstatera, att de nuvarande avdragen icke tillräckligt tillgodose familjeförsörjarna, är det väl ändå djärvt att komma med ett förslag som försämrar familjeförsörjarnas ställning genom att belasta dem hårdare med skatt. Belastningen blir naturligtvis ändå mycket hårdare enligt det ytterlighetsförslag, som herr Ivar Persson har fört fram här, med ett avdrag enligt ortsgruppen V.

Som saken nu ligger till, herr talman, tror jag för min del icke att riksdagen, om den vill bibehålla principen om rättvisa i lönesättningen och rättvisa i beskattningen, kan göra annat än att följa majoriteten i utskottet. Det skulle helt säkert vara oklokt att göra något uttalande om själva löneställningen och att därmed binda löneförhandlarna — deras uppgift är säkerligen tillräckligt svår ändå — och vi måste betänka, att om man skulle jämna ut hela löneläget på en eller annan nivå, låt oss säga på den nuvarande miniminivån eller den nuvarande högsta nivån, skulle man helt säkert rätt snart komma fram till det förhållandet, att de löntagare, som leva på de dyraste orterna, skulle säga, att de inte hade tillräckliga löner, eftersom levnadskostnaderna där fortfarande vore låt oss säga 20 eller 18 procent högre än t. ex. nere i Småland. Under trycket av detta faktum skulle det då antagligen komma att bli precis som det var på 1930-talet, att riksdagen tvingades att bygga ut ett nytt dyrorrtssystem, enligt vilket man finge ge de dyraste grupperna ett tillägg under ett eller annat namn.

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

Det skulle säkerligen icke vara önskvärt att nu binda sig vid någonting, vars verkningar man absolut inte kan överskåda.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottsmajoritetens förslag.

Herr **Andersson, Elon:** Herr talman! Man lär så länge man lever, säger ett gammalt ordspråk, och jag har i dag fått lära mig en ny definition på vad som menas med oberättigat. Oberättigat är det nämligen att ställa sådana krav på bondeförbundet att det självt skall ha reda på vad det vill och tala om detta för andra.

Såväl herr förste vice talmannen som herrar Ivar Persson och Gustaf Elofsson ha varit ganska ovettiga mot mig, därför att jag har ställt så hårda krav på bondeförbundet på att det i denna mycket viktiga ekonomiska och sociala fråga, som vi i dag diskutera, skall lämna klart besked om hur det tänker sig, att en av partiets representanter förordad enhetlig lönegruppering skall se ut. Det är oberättigat, säger herr förste vice talmannen, att ställa sådana väldiga krav på bondeförbundet. Partiet är berett att ingå på en saklig prövning om vilken lönenivå som skall vara den riktiga, men denna sakliga prövning skall ske i lönekommittén, har det sagts.

Jag är inte riktigt säker på vad herr förste vice talmannen där menar med saklig prövning. Skall det vara en saklig prövning med hänsyn till vad vederbörandes arbete är värt, eller skall det vara en saktlig prövning, som grundar sig på det förhållande som vi för närvarande ha i fråga om lönernas utmätning på olika orter, det vill säga en prövning, som också tar hänsyn till vilken orts dyrortsnivå som representerar det riktiga enhetstalet? Då måste man ju i all rymlighets namn, innan man går in på denna sakliga prövning, ha något så när klart för sig, vilken av dessa levnadskostnadsnivåer som man anser vara den riktiga: är det Stockholms levnadsnivå som är den sakliga eller är det Södra Hestras levnadsnivå som är den sakliga och den riktiga? På endera av dessa ståndpunkter måste man bygga en saklig prövning, och jag kan således inte komma ifrån, att innan denna sakliga prövning skall kunna göras av lönekommittén, är det nödvändigt att lönekommittén har reda på vad man från riksdagens sida menar med en saklig prövning.

Herr Ivar Persson var lika angelägen att betona, att bondeförbundet icke hade några som helst skyldigheter att ange, på vilken nivå det ansåg det vara berättigat att bygga en ny enhetlig lönegruppering, och herr Gustaf Elofsson tyckte också att det var rätt orimligt att ställa sådana anspråk.

Jag har tidigare inte lyckats få något direkt besked om vad bondeförbundet menar med den enhetliga lönegrupperingen eller om hur långt man är beredd att gå för att få till stånd en enhetlig lönegruppering. Men under debatten har i alla händelser givits ett indirekt besked, och det skall jag, herr talman, be att få ta fasta på. Detta indirekta besked lämnades av herr Gustaf Elofsson, då han förklarade, att om denna sakliga prövning, som herr förste vice talmannen ville att kommittén skall göra, ger till resultat, att lönekommittén är beredd att föreslå, att lönerna skola utmätas efter nu gällande högsta dyrort. »äro vi beredda att acceptera detta», sade herr Elofsson i Vä. Det är i alla fall ett erkännande, som är ganska anmärkningsvärt. Jag kan inte tyda det på annat sätt än att om lönekommittén skulle finna det vara sakligt berättigat att utmäta lönerna efter I-ort, kommer bondeförbundet — i varje fall herr Elofsson i Vä — inte att resa något som helst motstånd mot en lönegruppering på den nivån. Det är kanske inte så svårt att finna sig i detta, så länge det gäller statstjänstemännens löner, som staten betalar, men vad tror herr Elofsson i Vä att detta skulle betyda för det svenska näringslivet i allmänhet? Det är nämligen inte bara statstjänstemännens löner, som regleras efter dyr-

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

ortssystemet, utan detta har också ett visst inflytande på lönerna på den enskilda arbetsmarknaden.

Herr Ivar Persson hade åtskilligt annat att säga; han klandrade bl. a. mig därför att jag begärt besked av honom och hans meningsfränder men »underlåter att lämna klart besked själv», som han sade. Jag vet inte om jag uttryckt mig mycket otydligt, herr Ivar Persson — det är möjligt att jag gjort det både i mitt anförande här i kammaren och såsom ledamot av dyrortskommittén, och även i utskottet — men jag tycker mig ha givit rätt klart besked. Jag har den uppfattningen, att dyrortsgrupperingen tills vidare måste bibehållas, eftersom levnadskostnadsutjämnningen ännu inte nått så långt att denna gruppering kan avskaffas, om man vill behålla en någorlunda rättvis fördelning av lönerna. Jag har inte på något sätt gjort någon hemlighet av att jag tycker, att den spänning i lönerna, som bör karakterisera den nya lönegrupperingen, i varje fall inte behöver vara större än den, som dyrortskommittén har föreslagit. Och om det intresserar herr Ivar Persson speciellt, kan jag säga, att det övervägande av möjligheterna att med en bibehållen dyrortsspänning av 18 procent sänka lönespänningen till 15 procent, som dyrortskommittén rekommenderar, har i mig en mycket varm anhängare. I den principiella frågan om dyrortsgrupperingens avskaffande eller icke förefaller det mig som om jag givit mycket klart besked och likaså om spännvidden i den nya lönegrupperingen.

Herr Ivar Persson var också intresserad av vem som företräder folkpartiet i denna fråga, jag eller herr Albertsson? Jag företräder i debatten i denna fråga sammansatta stats- och bevillningsutskottet och dessutom mig själv, men jag vill för herr Ivar Persson påpeka den omständigheten, att herr Albertsson, som är en klok och besinningsfull karl, är ense med mig om att dyrortsgrupperingen tills vidare måste bibehållas. Han tycks således inte vara någon vän av den tabularasapolitik, som herr Ivar Persson är särskilt intresserad av, och i det avseendet finnes inte någon skillnad mellan herr Albertsson och mig. Vi äro något oense, när det är fråga om skattegrupperingen, men vi ha det så ordnat inom det parti, vi två tillhöra, att jag inte hugger huvudet av herr Albertsson, om han till äventyrs har en annan uppfattning än min, och herr Albertsson kommer icke att företaga sig några våldsamer mot mig, därför att jag inte står på hans ståndpunkt. Jag tror, att både herr Albertsson och jag ha det mycket lugnt eftersom vårt parti tillåter oss att deklarerera våra skilda meningar i en fråga, som icke är av någon principiell politisk betydelse utan som utslutande är en fråga om ekonomiska, sociala och praktiska saker.

Jag tillät mig i mitt anförande påminna om den enligt min mening ganska intressanta omständigheten, att i det allra senaste dokument, som handlar om dyrorterna, nämligen socialvårdskommitténs förslag till folkpensionering, det förekommer en dyrortsgruppering byggd på det förhållandet, att bostadskostnaderna vore så särdeles olika i land och stad, och att detta betänkande utau reservation hade biträttts av den representant, som bondeförbundet har i kommittén. »Det saknar betydelse», sade herr Ivar Persson, »ty bondeförbundets riksdagsmän ha inte tagit ställning därtill ännu.» Det förstår jag, men jag tycker att det ändå är rätt intressant att erinra om de skiftande meningarna. Herr Ivar Persson sade vidare, att om han inte misstog sig, så vore det så, att enligt kommitténs förslag större delen av dessa bostadskostnader skulle betalas av kommunerna, och detta gjorde, enligt herr Perssons mening, att denna form av dyrortstillägg var åtskilligt mera sympatisk. Den saken skola vi inte diskutera; tycker herr Ivar Persson, att dyrortsgrupperingen är mera sympatisk, om den betalas av kommunerna än av staten, så gärna för mig! Jag konstaterar bara, att det här finns en dyrortsgruppering föreslagen i social-

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

vårdskommitténs betänkande och att denna dyrortsgruppering är av en betydligt grövre linje än den som dyrortskommittén dristat sig föreslå.

I fråga om skattegrupperingen påpekade herr Ivar Persson bland annat att det föreföll honom som om den reservation, som avgivits av herr Albertsson och i det avseendet även av bondeförbundsrepresentanterna i utskottet, vore särskilt berättigad med hänsyn till att det för närvarande är ostridigt, att ett stort antal inkomsttagare på de billigare orterna inte kunna utnyttja sina avdrag och att det därför skulle vara angeläget att bereda dem ökade förmåner. Men, herr Ivar Persson, då tjänar det inte mycket till att höja avdragen; om vederbörande inte kan utnyttja de nuvarande låga avdragen, kan han ännu mindre utnyttja de kommande högre avdragen, och på det sättet bidrar således en sådan höjning av skattegrupperingen till ortsgrupp III inte på något sätt till att lindra på den svenska landsbygden de allra sämst ställda inkomsttagarnas öde. Detta kan icke ske på annat sätt än det som herr Ivar Persson och jag äro fullt överens om, genom att man ersätter barnavdrag med barnbidrag. Professor Sten Wahlund nickar god mening, ser jag, och jag vet att han också med mycket stor iver omfattar den ståndpunkten. Men man förbättrar inte vederbörandes ställning genom att höja avdragen upp till ortsgruppen III, ty då åstadkommer man bara, att de bli ännu mer förargade över att inte kunna till fullo utnyttja de fördelar, som staten har avsett att ge dem. Här måste vi i detta fall, säger herr Ivar Persson, för att åstadkomma något så när rättvisa förhållanden höja avdragen så att de på ett bättre sätt kunna tillgodonjutas på landsbygden. I själva verket är det så, att de skatteavdrag, som äro lägst och som faktiskt åstadkomma åtskillig skada genom sin låga höjd även för de minst bemedlade på landsbygden, äro de *kommunala* ortsavdragen, vilka äro mycket lägre än de statliga skatteavdragen. Där skulle en höjning, som satte in, kunna vara av betydelse. Men herr Ivar Persson vill inte medverka till någon höjning av de kommunala avdragen, i varje fall icke för närvarande.

Jag har, herr talman, till sist bara att säga ett par ord till herr Ekströmer.

Herr Ekströmer anmärkte, enligt min mening alldeles riktigt, att talet om att dyrortsgrupperingen är till skada för landsbygden är ett överdrivet tal och att man säkerligen med mycket goda skäl kan komma fram till den ståndpunkten att ett avskaffande av dyrortsgrupperingen, i varje fall om det skall ske på så sätt att det är stockholmslönerna som läggas till grund för den enhetliga lönebildningen, skulle kunna lända landsbygden till skada, eftersom den industri, som blivit bofast på landsbygden på grund av de lägre lönekostnader, som landsbygden för närvarande åtnjuter — trots de olägenheter som trafik, kommunikationer och dylikt medföra — i så fall skulle komma att flytta in till städerna. Jag tror att detta påpekande av herr Ekströmer är riktigt och att det är all anledning att ta det ad notam.

Herr Ekströmer var emellertid en smula orolig för att löneställningen på landsbygden dock var för låg, och han var, såvitt jag kunde förstå honom, beredd att acceptera den ståndpunkt, som anges i högerreservationen, att det visserligen kan hända att den nuvarande levnadskostnadsnivån på landsbygden inte till fullo motiverar en så ringa spännvidd i lönegrupperingen som 12 procent, men att man i alla fall borde gå med på den, för att på det sättet bereda landsbygden tillfälle att öka sin standard till ungefär lika läge med storstädernas.

Jag använde, ansåg herr Ekströmer, ett uttryck, som var litet fullt, då jag talade om en förhandsdiskontering av en tänkt blivande standard, men herr Ekströmer förklarade dock, så vitt jag förstod, att han kommit till den ståndpunkten »efter någon tvekan och efter moget övervägande» att högerreserva-

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

tionens resonemang därom var riktigt. Ja, det är möjligt att man kan ta detta relativt lätt, om det bara gäller statstjänstemännen, där staten betalar det hela. Men herr Ekströmers intresse sträcker sig dock uppenbarligen vidare omkring. Det förefaller mig, som om det bland de löneanställda arbetarna i denna kammare och kanske också alldeles speciellt för den ledamot, som har särskild anknytning till landsorganisationen, skulle vara anledning att ta fasta på denna herr Ekströmers förklaring, att arbetsgivarna på billigare orter äro inte bara benägna att vid kommande avtalsförhandlingar ge sina arbetare en lön, som grundar sig på förhållandena sådana de för närvarande äro, utan också äro beredda att överkompensera dem för att bereda dem tillfälle att avsevärt höja sin standard. I högermotionen, eller i motionen av några högerledamöter — jag kanske riktigare bör uttrycka mig så — anföres till motionens berömmelse, att ett genomförande av förslaget skulle betyda, att tjänstemän i elfte löneklassen på de lägre dyrorterna skulle få 331 kronor mer i årslön än enligt dyrortskommitténs förslag. Detta innebär således, att om också de nuvarande levnadskostnaderna på de billigare orter, där herr Ekströmer företräder arbetsgivarna, skulle vara något så när i stil med vad dyrortskommittén för sin del föreslagit, är herr Ekströmer efter moget övervägande beredd att på den lön, som denna levnadskostnadsnivå motiverar, lägga ett ytterligare tillägg av 330 kronor per år för att arbetarna på de billigare orterna skola bli mera jämställda med arbetarna i Stockholm. Jag tycker som sagt, att det är all anledning för lönearbetarnas representanter i denna kammare att taga fasta på denna förklaring från en av landsbygdens arbetsgivare.

Även i detta fall är det nämligen på det sättet — och det förefaller mig, som om en del av de ledamöter, som ha skrivit under högerreservationen, ha glömt det — att dyrortsgrupperingen inte bara inverkar på statens lönesättning för sina tjänstemän, utan även på det enskilda näringslivets lönesättning, och det kan ju hända, att den saken är något kinkigare, inte bara för herrarna, utan även för det svenska näringslivet i allmänhet.

Min gode vän herr Domö förklarade i en replik till mig, att när högern föreslår denna levnadskostnadsspänning på 12 procent, beror det därpå, att man värderar skillnaderna mellan vad man själv tror vara sanning och det som dyrortskommittén har antagit vara sanning något högre, att man värderar de omätbara, de ovägbara faktorerna *något* högre än vad dyrortskommittén gjort. I realiteten betyder ju detta *något*, att man på högerhåll anser, att det är bara $\frac{6}{10}$ av kommitténs beräkningar, som äro riktiga, och att $\frac{4}{10}$ äro oriktiga. Man kan nu ha olika omdöme om värdet av saker och ting, men om man påstår, att det är riktigt att om en sådan differens använda uttrycket »något högre», tycker jag, att man även i den värderingen är generös till övermått.

Herr Domö förklarade, att det allra bästa resultatet når man, om man tar lugnt på saker och ting. »De lugna och genomtänkta besluten stå sig i regel längst» — jag tror, att hans ord föllo sig så.

Det är ett mycket riktigt och sant uttalande, och därför tycker jag, att herr Domö borde kunna förstå den mening, som utskottet förfäktar, när utskottet säger, att riksdagen i dag inte skall förhasta sig och säga, vilken spännvidd och hur många lönegrupper lönekommittén skall vara bunden till, utan att man skall låta den få fatta lugna och genomtänkta beslut för att dessa skola kunna stå sig längst.

Herr Elofsson, Gustaf: Herr talman! Herr Elon Andersson uttryckte sin tillfredsställelse med mig för att jag hade sagt, att om lönekommittén kommit upp till högsta dyrort, få vi ju vara beredda att diskutera, om det är den,

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

som skall tillämpas. Då får jag ju uttrycka min tillfredsställelse över att herr Elon Andersson känner sig belåten med mig, ty det är nog första gången i denna kammare som han sagt, att han gör det.

Jag skulle också till herr Elon Andersson vilja säga, att motsättningarna oss emellan inte behöfve vara stora, om herr Elon Andersson ville vara med om att lyfta upp de sämst ställda i vårt land till nivå med andra samhällsgrupper. Då äro vi på samma linje. Men så länge herr Elon Andersson erkänner att den dyrortsgruppering, som vi haft under den tid som gått, varit orättvis, bör han också vara med om att förbättra den grupperingen för dem, som ha lidit av detta, och se till, att de någon gång kunna bli jämställda med de andra. Om han vill vara med på detta, så mötas vi på samma linje.

Herr Velander: Herr talman! Det är klart, att herrar Linnér och Elon Andersson måste förutsättas på ett särskilt sätt kunna bemästra det spörsmål, som vi här diskutera, den förre såsom dyrortskommitténs ordförande och den senare såsom ledamot av kommittén och utskottets ordförande. Det är därför inte någon tacksam uppgift att söka deklarerera egna ståndpunkter, sedan de haft ordet i den omfattning, som här har varit fallet. Jag tilltror mig emellertid kunna förutskicka, att jag måhända inte kommer i någon mera allvarlig konflikt med de synpunkter, som de ha framfört, då jag såsom motionär — jag har ju mitt namn under en av de föreliggande motionerna — tillåter mig att göra några antydningar om min inställning.

För mig gäller det såsom för de flesta andra av kammarens ledamöter, jag bortser från bondeförbundets representanter, en reformering av det nu rådande dyrortssystemet, även om jag, vilket jag inte vill förneka, gärna vill hoppas, att man skall nå fram till, förr eller senare, en punkt i utvecklingen, där man skall kunna komma bort ifrån hela detta system.

Det centrala problemet i fråga om denna reformering är, såsom också framgått av diskussionen, att åstadkomma en så tillförlitlig metod som möjligt att mäta skillnaden i levnadskostnad mellan olika orter. Dyrortskommittén har också underkastat de gällande metoderna en ingående granskning och föreslagit förbättringar av desamma i skilda hänseenden. Alla synas vara ense om att det rådande systemet, om det nu överhuvud taget kan betecknas såsom ett system, lider av så grundläggande brister, att det aldrig hade bort träda i kraft, än mindre förlänas den livslängd, som det faktiskt har fått. De uppgifter angående levnadskostnadsskillnaderna, som ligga till grund för detta system, äro och ha varit så oriktiga, att hela systemet i bästa fall icke är någonting annat än en grov approximation till vad det hade bort vara och väl en gång avsågs att vara.

Nu hoppas man, att det skall bli bättre. Jag instämmer oförbehållsamt i dessa förhoppningar och tar gärna fasta på utskottets förvisning att det nu skall bli ett bättre resultat. Och följer man dyrortskommitténs förslag, kommer man säkerligen till en väsentligt bättre ordning än den nu rådande. Det borde inte behöva föreligga någon tveksamhet på den punkten. Frågan är dock, om vi böra skatta åt någon alltför stor optimism härvidlag. Dyrortssystemet är nu en gång utomordentligt invecklat, och det torde praktiskt taget vara omöjligt att fastställa, hur stor levnadskostnadsskillnaden är i det konkreta fallet. Till och med från dyrortskommitténs sida torde man vara benägen att medge, att metoderna att mäta olikheterna i levnadskostnader icke äro objektivt givna och att det således inte heller med någon större grad av bestämdhet kan göras gällande, att det ena eller andra utredningsresultatet är absolut riktigt eller att en viss metod är att föredraga framför varje annan. Dyrortskommitténs förslag bör med mitt sätt att se betraktas och behandlas

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

från dessa utgångspunkter utan att man därför kan beskyllas för att ha brustit i saklighet eller på något sätt ha velat underkänna kommitténs bemödanden att nå fram till bästa möjliga resultat.

Med denna inställning vågar jag ifrågasätta, huruvida dyrortskommitténs förslag överhuvud taget kunna anses ägnade att leda fram till mera rättvisande resultat. Jag skall inte inlåta mig på någon detaljkritik. Herr Carlström, som talat för den till utskottets betänkande fogade, med nr III betecknade reservationen, var i sitt anförande något inne på en sådan. För att inte trötta kammaren nöjer jag mig här med att hänvisa till vad han yttrade. Jag vill dock tillägga, att det finns utrymme för en diskussion av kommitténs beräkningar i olika sammanhang. Det gäller den mycket viktiga bostadsposten och även skatteposten. Från dyrortskommitténs sida har vi sordats, att detta också gäller de s. k. avståndskostnaderna, vilka ju äro det verkligt nya i kommitténs förslag. Med avståndstilläggen åsyftar man att kompensera landsbygdens hushåll för merkostnader i förhållande till städernas invånare för de resor och transporter, som äro oundgängligen påkallade för att konsumtionen inom den avsedda hushållsbudgetens ram överhuvud taget skall kunna komma till stånd. Kommittén har, såsom tidigare påpekats, stannat vid att blott räkna med ett visst antal resor till läkare och tandläkare, vissa inköpsresor och fraktkostnader för en godsmängd av 104 kilogram. Därmed har kommittén, menar den, i anslutning till sina direktiv tagit vederbörlig hänsyn till de faktorer, varöver människorna inte kunna råda, såsom det plägar heta. En begränsning av resorna och frakterna på detta sätt kan dock knappast medföra rättvisa för landsbygdens vidkommande. Jag ifrågasätter även, om denna begränsning av dyrortskommittén står i god överensstämmelse med vad riksdagen tidigare har uttalat. Vi behandlade ju dessa spörsmål tämligen ingående vid 1943 års riksdag. I det utlåtande, som då framlades av det sammansatta stats- och bevillningsutskottet, berördes dessa frågor. Utskottet anförde därom: »Utskottet åsyftar därvid närmast de ökade kostnader, som landsbygdsbefolkningen i jämförelse med stadsbefolkningen får vidkännas för tillgodonjutande av vissa förmåner, såsom t. ex. sjukvård och hälsovård. Särskilt böra för landsbygdsbefolkningens del kostnaderna för resor för olika ändamål beaktas. Överhuvud taget torde enligt utskottets mening sådana kostnader, varöver människorna ej själva kunna råda, böra på ett eller annat sätt medräknas vid levnadskostnadsberäkningen. I sådana fall, då kostnaderna ej kunna siffermässigt angivas, synes den möjligheten icke utesluten att åsätta kostnaderna ett schablonmässigt beräknat belopp, ett slags 'poängvärde'.» Utskottets ärade ordförande var även inne på samma tankegång i ett sitt anförande här i kammaren. Han gjorde då gällande, att man i antytt sammanhang måste ta hänsyn till alla förhållanden, som äro karakteristiska för skillnaden mellan land och stad, således även till de sociala faktorer, som härvidlag äro av betydelse. Jag måste fråga, varför dyrortskommittén har gått ifrån dessa synpunkter och varför utskottets ärade ordförande inte har försökt att fullfölja den tankegång, som han i så bestämda ordalag gav uttryck åt år 1943. Spänningen i dyrortshänseende mellan landsbygd och stad hade då sannolikt kommit att åtskilligt krympa samman.

Jag förstår mycket väl, när man här säger, att det är så oerhört svårt att bemästra dessa problem. Utan tvivel är det så. Men om man nu inlåtit sig därpå för att söka komma fram till ett resultat, hade man väl i alla fall bort följa de anvisningar, som riksdagen gav år 1943. Herr Linnér bör icke heller, när vi resonera om dessa frågor, förutsätta, att överhuvud taget någon av oss har förbisett de svårigheter, som möta på detta område. Det finns helt enkelt ingen möjlighet att komma fram till ett resultat, som kan anses vara

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

fullt rättvisande. Man kommer sålunda inte långt med att anföra ett sådant exempel, som det herr Linnér framförde, om lokföraren i Lommaryd. Det exemplet visar absolut ingenting annat än hur svårt det är att komma fram till ett rättvisande resultat. Det visar, att man inte kan begära, att dyrortskommittén bort komma fram till ett resultat, som den kunnat stå för och stå för på det sättet, att den kunnat göra gällande att det vore absolut riktigt. Men då bör den icke heller låtsas som om detta verkligen vore fallet.

Man kan nu fråga sig, om den metod, som dyrortskommittén använt för att fastställa avståndskostnadernas storlek, varit den riktiga. Dyrortskommittén fäster sig endast vid avstånden såsom sådana och tar ingen hänsyn till sådana omständigheter som huruvida det på orten i fråga finns landsväg, järnväg, billinje eller någon väg alls, om vederbörande måste färdas med båt över sjöar och älvar eller efter ren över fjällvidderna och vilken tid som härför kräves. Jag begär nu inte, att dyrortskommittén skall ha kunnat lösa dessa problem matematiskt rättvisande. Men det får inte sägas, att den inte bort taga hänsyn till dylika olika omständigheter.

En fråga, som måste vara av utomordentligt stor betydelse, när man diskuterar dessa spörsmål, är naturligtvis, hur man bedömer den fortsatta utvecklingen. Kanna vi räkna med en fortsatt utjämning av prisdifferenserna? I så fall kan man vara något djärvare i greppet på dessa problem, än om man inte tror på en sådan utveckling. Vare sig det av andra kan anses befogat eller inte, skattar jag för min del i hög grad åt den uppfattningen, att denna utjämning kommer att fortsätta. Fortsätter den tillräckligt långt, blir den givetvis ett grundskott i hela det system, som vi nu diskutera. Till stöd för min uppfattning vill jag framhålla, att organisationsväsendet inom produktionen, varuomsättningen och handeln säkerligen icke kommer att mattas, tvärtom. Därmed kommer det inte att givas utrymme för en ökad prisdifferentiering utan motsatsen. Jordbrukets produkter eller, kanske rättare sagt, dess priser äro redan nu i stort sett »socialiserade». Även i fråga om fraktkostnader och fraktavstånd gå vi enligt mitt förmenande mot en fortskridande utjämning. Detsamma gäller om kommunalskatterna. Bostadsproduktionen på landsbygden närmar sig i raskt tempo det prisläge, som gäller i städerna, även de största. Det är i huvudsak tomtpriserna som variera. Dessa och andra omständigheter peka enligt min uppfattning i riktning mot en fortsatt och måhända snabb utjämning i prishänseende.

Mot denna bakgrund bör det inte heller framstå såsom orimligt att ifrågasätta, huruvida vi inte böra överväga en plan för avveckling av dyrortsgupperingen. Alltsedan det gällande dyrortssystemet trädde i kraft, har man varit medveten om hur oriktigt det har varit. De flesta ha säkerligen velat sträva efter att överbrygga orättvisorna och komma fram till ett bättre tillstånd. Men detta har inte kunnat ske annat än genom provisoriska åtgärder, och alla förslag om dylika provisorier ha avvisats. Även den frågan diskuterades år 1943. Utskottets ärade ordförande behandlade reservanterna till det då föreliggande utskottsutlåtandet tämligen omilt, ehuru han på visst sätt själv nödgades skatta åt tanken på något slags provisorium. Han förutsatte emellertid — i likhet med den då förefintliga utskottsmajoriteten — att vi redan år 1945, alltså i år, skulle få oss förelagt ett fullständigt förslag till en ny ordning på detta område. Om så visade sig icke kunna bli fallet, förutsatte utskottsmajoriteten, att ett förslag om ett provisorium skulle framläggas för riksdagen redan år 1944. Hur det gått med dessa förhoppningar, känna vi alla till. Vi stå alltjämt och stampa på samma punkt. Det är att hoppas, att den 1 januari 1948, som man nu tar sikte på som datum för den stora förändringen, för en definitiv lösning, inte skall komma att inrymma en ny

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)
missräkning. En planläggning redan från början för att bemästra dyrorts-systemets brister hade nog varit på sin plats.

Det har här ifrågasatts, huruvida man i detta sammanhang har rätt att yttra sig angående spännvidden i den blivande löneskalan. Så som propositionen är upplagd, bör man kanske inte fördjupa sig alltför mycket därutinnan. Detta är dock, såvitt jag förstår, det enda tillfälle som riksdagen har att uttala sig på den punkten. Om lönekommitténs arbete fortsätter efter samma linjer som hittills beträffs och dess arbetsresultat kommer att grundas på mycket ingående överväganden och överläggningar med av den nya ordningen berörda grupper av anställda, torde vi, när ärendet en gång kommer på riksdagens bord, inte ha annat att göra än att ta konsekvenserna av det förslag, som då presenteras oss. Jag misstänker nämligen, att det kommer att fordras ett visst mod för att låta det så framlagda förslaget falla under bordet. Det förefaller mig därför, som om man borde ha rätt att nu framföra sin uppfattning om hur lönekommittén bör förfara. Jag utgår ifrån att dylika uttalanden — om det nu kommer några sådana till uttryck från riksdagens sida — icke kunna betraktas såsom absolut bindande för lönekommittén, utan att denna har att skänka dem det beaktande, som kan finnas påkallat och möjligt. I det avseendet menar jag sålunda, att lika väl som lönekommittén överväger lämpligheten av en spännvidd av 18 eller 15 procent i löneskalan, bör den också kunna räkna med 12 procent och t. o. m. även andra procenttal.

Herr Elon Andersson frågade i sitt första anförande i något drastiska ordalag, hur man kunde rekommendera en spännvidd av 12 procent! Ja, nödgas man utgå ifrån att dyrortskommitténs arbetsresultat visserligen vilar på sorgfälliga utredningar men i sista hand likväl på subjektiva omdömen beträffande de olika punkterna, måste det väl finnas något utrymme för det subjektiva omdömet även utanför kommittén. Eller avser herr Elon Andersson någonting annat? Själv tyckes han vara benägen att resonera om 18 och kanske i än högre grad om 15 procent. Men menar han, att den sakliga bedömningen upphör, när man kommer lägre än till 15 procent? Den osakliga bedömningen skulle alltså gälla de tre procenttalen mellan 15 och 12. Jag tror inte, att det går att resonera på det sättet. En omreglering av t. ex. avståndskostnaderna, vilkas beräkning jag nyss berört, skulle — även om jag inte kan uttala mig mera bestämt om den saken — motsvara kanske två procent i fråga om spännvidden, och då skulle vi ju redan därmed inte vara så långt borta från de 12 procenten. Jag är dock beredd att vidgå, att det inte här kan otvetydigt uppvisas, att en spännvidd av 12 procent erbjuder större rättvisa än exempelvis en linje med 15 eller 18 procent. Men det är sannolikt inte heller det saken här gäller. Skulle det exempelvis vara så, att vi ha att räkna med en fortgående utjämning i prishänseende, såsom jag tidigare utvecklat, borde det dock enligt mitt sätt att se vara till fördel att redan i detta sammanhang ta steget ned till 12 procent.

Herr Elon Andersson har invänt, att, när man tar sikte på en fortsatt utjämning, som då i främsta rummet kommer att ske till landsbygdens fördel, om jag så får uttrycka mig, är det det ledsamma, att en sådan utveckling innebär, att det blir dyrare på landsbygden. Det är alldeles riktigt. Men om man konstaterar detta, får i detta konstaterande icke ligga något sådant som att, om det verkligen går på det sättet, man kan underlåta att ta de fulla konsekvenserna därav. Jag kommer för min del icke förbi att vi med utgångspunkt från ett sådant läge, som motiverar en utjämning i dyrortshänseende till förmån för landsbygden i förhållande till städerna, icke ha annat att göra än att bita i äpplet, det må vara surt eller inte. Det blir ett ofrånkomligt rättvisekrav att ta dessa fulla konsekvenser.

Det kan inte heller ligga någon styrka i eller ha med praktisk politik att

Ang. skatlegrupperingen m. m. (Forts.)

skaffa att i det läge, dit utvecklingen nu fört oss — att vi på grund av en fullständigt oriktig dyrortsgruppering ha kommit dithän att befattningshavarna i de högsta dyrorterna ha blivit överkompenserade — ifrågasätta en jämkning nedåt av de löner, som befattningshavarna på detta sätt kommit i åtnjutande av. Man måste utgå ifrån att de skola få behålla sina nuvarande löner och ött i stället övriga löner skola regleras i anslutning därtill. När jag gör detta konstaterande, vill jag därmed till förebyggande av missförstånd ha sagt, att jag icke för någon dyrortsgrupp ifrågasätter någon förskjutning nedåt eller någon nedpressning av lönerna. Vad som gör att man utan beklagande kan tolerera den situation, som nu faktiskt har inträtt, är att den allmänna lönenivån under tiden har utvecklats sig därhän, att det inte innebär någon orättvisa, om befattningshavarna å de högsta dyrorterna få behålla de löner, de nu upp-nått. Är det förresten så säkert, att det kommer att stanna vid detta?

Herr Elon Andersson yttrade på tal om de regionala tilläggen, att dessa ingenting annat äro än en form av dyrortsgruppering. På den punkten har han givetvis rätt. Men det blir en dyrortsgruppering av mycket begränsad räckvidd. Skulle vi vara optimistiska beträffande möjligheterna att snart kunna avveckla dyrortsgrupperingen, så att vi slippa ifrån detta dyrortskineseri, kan det hända, att vi likväl behöva falla tillbaka på de regionala tilläggen. Man finge kanske också då lov att skänka åtminstone något beaktande åt de höga bostadskostnaderna exempelvis i huvudstaden. Men det kan måhända stanna med detta.

Med dessa erinringar har jag, herr talman, icke velat komma längre än att såsom motionär angiva, att jag fortfarande står kvar på motionens linje och att jag sålunda vid den kommande voteringen är beredd att stödja den av herr Carlström m. fl. avgivna reservationen. Jag tror nämligen inte, att det är möjligt att objektivt ådagalägga, att denna reservation vilar på svagare grund än vilket som helst av de andra yrkanden som här ha framställts, de må grundas på dyrortskommitténs förslag eller icke.

Herr Strand: Herr talman! Utskottets ärade ordförande herr Elon Anderson, har i sitt första anförande i dag lämnat en sammanfattning av motive-ringen för utskottets ståndpunkt. Anförandet var starkt i sak och absolut ned-görande för reservanternas i frågan. Dyrortskommitténs ordförande, herr Lin-nér, har sedermera lämnat en redogörelse för kommitténs arbete och de me-toder, som kommittén använt för att söka komma fram till ett objektivt re-sultat. Kammarrens ledamöter ha varit i tillfälle att konstatera, att denna redogörelse var verkningsfull och övertygande och att det inte finns någon som helst anledning att betvivla, att kommittén har gjort allt vad som har varit möjligt för att i sin utredning söka nå fram till bästa möjliga resultat.

Det är egentligen inte mycket att tillägga i fråga om de punkter, som man här tvistar om. Det har i huvudsak rört detaljer bl. a. beträffande dyrorts-gruppernas placering men framför allt spännvidden mellan de olika dyr-orterna. Från fackföreningsrörelsens sida måste vi deklarerat, att dyrortsgrup-peringen är nödvändig, så länge man icke kan konstatera, att det icke existerar någon skillnad i levnadskostnader mellan olika orter i landet. Dyrortskom-mittén har kommit till det resultatet, att det föreligger en skillnad på omkring 20 procent. Vi vilja under sådana förhållanden inte offra dyrortsgrupperingen för att få fram det socialistiska samhälle som herr Holmberg trodde skulle komma, om vi slopade varje skillnad i lönerna och inte toge hänsyn till olik-heten i levnadskostnader på skilda orter. Huvudsaken är ju inte att arbetarna över allt få samma *penninglön*, utan det väsentliga är att de erhålla samma *real-lön*. Vi måste därför, herr Holmberg, tyvärr fortfarande anlita dyrorts-

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)
grupperingen för att kunna avvåga lönerna med hänsyn till levnadskostnaderna.

Jag erkänner gärna, att det finns brister i den dyrortsgruppering, som har tillämpats, och att det även har förekommit brister i indexundersökningarna. brister som vi helt säkert inte kunna komma ifrån, ty indexfamiljen är en konstlad familj. Det är helt naturligt, att den budget och de levnadsregler, som uppdragits för indexfamiljen, inte helt kunna överensstämma med dem som gälla för en familj i verkligheten. Men jag är inte övertygad om att man skulle nå bättre resultat, om man ginge ut till de olika orterna i landet och undersökte skilda familjer, ty levnadsvanorna äro ju olika, och man skulle säkerligen få ett brokigt resultat, om man baserade en dyrortsgruppering på ett sådant material. Det skulle troligen bli betydligt sämre, än om vi fortfarande arbeta med indexfamiljen som utgångspunkt, trots att det har sina brister. Indexfamiljen består av man, hustru och två barn och har en årsinkomst av 4 000 kronor, till vilket belopp väl kommer gängse dyrtidstillägg. En dylik familj har inte stora möjligheter att välja sina levnadsvillkor särskilt olika. Den måste hålla sig till de billigaste livsmedlen och den bostad den kan skaffa för billigast möjliga pris. Familjens möjligheter att välja äro verkligen ganska begränsade. Det är därför inte troligt, att indexfamiljens budget slår så mycket fel i förhållande till den budget som en familj i detta inkomstläge i verkligheten måste leva efter.

Om jag således fastslår, att dyrortsgrupperingen är nödvändig så länge vi ha olika levnadskostnader i landet, skulle jag dock med ganska stor ro kunna motse beslutet här i dag, hur det än blir, om det endast gällde statstjänarna och skattegrupperingen. Men beslutet kommer att få konsekvenser även på andra områden i samhället. Dyrortsgrupperingen ligger nämligen i mycket stor utsträckning till grund för lönesättningen även på den fria arbetsmarknaden. Där är inte lika enkelt att tillämpa en schablon, utan där är det nödvändigt att noga följa det verkliga förhållandet. Jag är inte helt övertygad om att inte konsekvenserna och svårigheterna med hänsyn till lönekostnaderna på grund av en felaktig lönesättning i främsta rummet skulle gå ut över landsbygden, kanske inte så mycket över jordbrukarna, men över de industrier som äro placerade på landsbygden. Företagarna ha inte sökt sig ut med sina industrier till den rena landsbygden, därför att de trivas med den fina lantliga luften, utan de ha säkerligen förlagt sina företag till landsbygden med tanke på de billigare lönerna och driftkostnaderna. Dessa kostnader äro kanske så mycket lägre, att besparingarna i fråga om dem betala kostnaderna för de transporter som erfordras för att föra produkterna till avsättningsorterna. Skulle industrierna på landsbygden nödgas betala samma löner som exempelvis i Stockholm, förmodar jag, att de skulle råka i omedelbara svårigheter och i många fall kanske helt enkelt inte kunna klara läget utan att särskilda åtgärder vidtoges. Konsekvensen komme att bli, att industrierna sökte sig till de centrala platserna, där transportkostnaderna bli ringa, således så nära de stora avsättningsorterna som möjligt. För exportindustrierna skulle det kanske bli nödvändigt att förlägga företagen i närheten av utskeppningshamnarna.

Dessa konsekvenser tror jag inte att man på bondeförbundshåll har tänkt sig så värst mycket in i. Där tror man inte att dyrortsgrupperingen gäller någonting annat än statstjänarnas löner, pensionerna och skatterna. Men det finns andra konsekvenser också, och dem kommer man på landsbygden inte ifrån. Ett beslut om slopande av dyrortsgrupperingen, innan man kan konstatera, att levnadskostnaderna äro lika stora överallt i landet, skulle nämligen säkerligen drabba landsbygden i första hand och alls icke medverka till att

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

hålla folket kvar på landsbygden. Industrierna skulle tvingas att söka sig därifrån; under alla förhållanden måste man räkna med att inga nya företag förläggas till sådana platser, som ligga olämpligt till i transporthänseende.

Detta är konsekvenser, som jag för min del kanske inte behövde fästa mig vid, om jag ser det enbart ur fackföreningsrörelsens och arbetarnas synpunkt. Det är helt naturligt att man, om vi skulle fatta ett beslut som gick ut på att slopa dyrortsgrupperingen, finge betala samma löner över hela landet som dem som nu gälla i Stockholm. Och då skulle det inte dröja så värst länge, förrän arbetarna i Stockholm framställde krav om att få bättre betalning, eftersom ju kostnaderna att leva i Stockholm faktiskt äro högre än på landsbygden. De flesta ha säkerligen redan varit i tillfälle att konstatera, att i de fall, då det varit fråga om att ta arbetskraft från landsbygden till Stockholm, har omedelbart frågan kommit upp om att betala högre löner — vederbörande ha inte kunnat ta anställning i Stockholm för samma lön som de hade på landsbygden. Helt naturligt skulle de däremot kunna klara sig på landsbygden med de löner som betalas i Stockholm.

Jag tror alltså att man inte får glömma bort de konsekvenser, som omedelbart måste följa, om man fattar ett beslut om slopande av dyrortsgrupperingen, innan man har fastslagit att levnadskostnaderna faktiskt äro desamma över hela landet. Jag vill ha den ordningen vid behandlingen av detta ärende, att man grupperar såväl statstjänarnas löner som också skatterna efter de faktiskt rådande förhållandena. Jag vill följaktligen för min del inte anamma den tanken, att *tron* kommer att verka någonting i detta sammanhang. Herr Carlströms reservation om 12 % spännvidd är säkerligen den svagast motiveerade av de föreliggande förslagen, ty den har inte till underlag någonting annat än en tro att utvecklingen skall gå i en viss riktning. I fall utvecklingen inte går i denna riktning, så kommer man alldeles fel, om man följer denna reservation.

Bondeförbundets reservation är möjligen något starkare. Om man släpper allt tal om att det är lika dyrt att leva på landsbygden som på dyrorterna, och förklarar att vi vilja ha samma löner och samma priser som dem som gälla i Stockholm — ja, då har man en ren linje. Den kan man slåss för. Men det återstår att från det hållet verkligen kunna hävda, att kostnaderna äro lika höga för dem som bo på landsbygden som för dem som tvingas att bo i Stockholm eller på någon annan dyrort.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr von Heland: Herr talman! Det må tillåtas mig att först opponera mig en smula mot herr Ericsson — det var med anledning av hans anförande som jag begärde ordet.

Herr Ericsson var rätt irriterad över att vi från bondeförbundet våga opponera oss emot dyrortsgrupperingen, och han hotade t. o. m. med strid från stadsbefolkningens sida. Nu förstår jag ju att herr Ericsson och andra skulle tycka att det vore mycket behagligt så länge som de, som ha en annan uppfattning, behagade hålla tyst och inte säga någonting. Men tillåt mig att en gång för alla säga ifrån, att vi från bondeförbundet förbehålla oss rätten att här i kammaren framföra de synpunkter, som vi anse vara de riktiga. Fördenskull behöva vi väl inte föra någon hetsig debatt, utan vi kunna väl ta det lugnt i alla fall, trots att även vi vilja föra våra synpunkter till torgs.

Herr Ericsson kom med ett par exempel, som jag tyckte voro mycket egenomliga. Först och främst var det frågan om bostadskostnaderna. Jag har personlig erfarenhet av bostadskostnaderna på landsbygden, och jag vet vad det kostar att bygga en bostad och vad man får ta i hyra för den. Det exemplet.

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

som herr Ericsson tog, med 300 kronor i hyra, var mycket olyckligt valt. För att bygga en något så när modern trerumslägenhet på landsbygden — utan badrum, men med övriga bekvämligheter — får man räkna med en byggnadskostnad av cirka 20 000 kronor. Jag vet nu inte riktigt vad man räknar med för hyror för att kunna sköta amorteringar och få skälig ränta på kapitalet när det gäller byggnader i Stockholm, men vi kunna väl ta en så relativt hög siffra som 8 procent. Det skulle innebära att för en bostad, som kostar 20 000 kronor, skulle man behöva taga 1 600 kronor i årlig hyra. En jordbrukare, som bygger en sådan bostad, äger emellertid inte att taga en så hög hyra jämlikt lantarbetaravtalet, utan för en trerumslägenhet med de bekvämligheter som bjudas — med undantag för badrum — har en jordbrukare rätt att taga endast 40 kronor 66 öre i månaden eller cirka 480 kronor om året — alltså en väsentligt mindre summa än den, som skulle vara skälig med hänsyn till byggnadskostnaderna. Inte kan man väl då, herr Ericsson, komma och ange denna hyra som norm, när man vill göra jämförelser mellan vad en lägenhet kostar i hyra på rena landsbygden och i tätorterna?

Vidare tog herr Ericsson också upp frågan om lönerna. Ja, där fick ju herr Ericsson omedelbart en replik från friherre De Geer, som angav, hur vi se på saken inom bondeförbundet, då vi önska en inkomstutjämning. Jag har ju märkt, herr Ericsson, att det är mycket farligt att här i riksdagen komma med siffror i dessa lönefrågor, ty de verka ofta rätt så irriterande. Jag tillåter mig emellertid denna gång att åberopa ett par lönesiffror, som jag har hämtat från LO:s utredning, som är gjord av herr Rehn. Den är visserligen ännu inte publicerad, och siffrorna äro måhända något preliminära, men de kunna säkerligen inte slå fel så särdeles mycket. Enligt denna utredning har en lantarbetare fått en löneökning sedan 1939 på 57 öre i timmen och är nu uppe i en timlön på 1 krona 23 öre. Industriarbetarna — om jag tar samtliga inklusive arbetarna inom säsongindustrierna — ha också fått 57 öre högre lön och äro uppe i 1,90. Arbetarna på mekaniska verkstäder ha fått 56 öre i löneförhöjning och ha nu 1,98, och husbyggnadsarbetarna slutligen ha fått en lönehöjning av 55 öre och ha nu 2,50 i timmen.

Jag kan inte hjälpa att vi inte tycka att detta är rättvist och riktigt, utan att vi vilja åstadkomma en utjämning i inkomsthänseende mellan olika arbetarkategorier. Och jag måste säga till LO:s representant här i kammaren, att vi inte tro på det där 20 procenten. Vi tro inte alls att det är befogat att hålla en sådan löneskillnad med hänsyn till levnadskostnaderna.

Nu yttrade herr Strand också, att vi inte ha tagit hänsyn till alla de konsekvenser som dyrortsgrupperingens slopande skulle innebära. Han nämnde att industrierna skulle flyttas från landsbygden, om lönerna på landsbygden skruvades upp. Jag har tvärtom den uppfattningen, att om man har kvar dyrortsgrupperingen, så kommer avfolkningen av landsbygden att fortsätta — jag har i detta fall alltså en strikt motsatt uppfattning mot LO:s företrädare här i kammaren. Jag kan nämna att om expansionen av de icke agrara näringarna skulle fortsätta på samma sätt som under 1930-talet, så skulle det under innevarande tioårsperiod betyda för jordbruksbefolkningens del, att det bleve en avfolkning på cirka 300 000 manliga arbetsföra personer, alltså 40 procent — det är väl de 40 procenten som statsråden Sköld och Sträng nu bruka tala om. Skulle man däremot tänka sig att avfolkningen fortsatte på samma sätt som under 1930-talet, så skulle det innebära en avfolkning av 150 000 personer, alltså 20 procent, under tioårsperioden. Man måste väl hålla med om att ifall avfolkningen av landsbygden skall fortsätta på ett sådant sätt, måste trivseln för dem, som äro kvar, bli allt mindre och de nackdelar alltmer framträda, som måste bli en följd av att allt färre människor bo på landsbygden.

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

Jag vill alltså ännu en gång poängtera, att om man fortsätter med systemet med dyrortsgrupperingen, tror jag att det kommer att uppstå sådana svårigheter med hänsyn till landsbygdens avfolkning, att damerna och herrarna i riksdagen komma att få helt andra problem att brottas med inom en icke alltför avlägsen framtid.

Nu nämnde herr Linnér att bondeförbundet tydligen har avstått från sina krav när det gäller den kommunala skattegrupperingen. Jag vill med detsamma deklarerera, att så nog icke är fallet. Om vi ställa oss avvaktande när det gäller vårt ståndpunktstagande till den kommunala skattegrupperingen, så är det därför att vi vilja vänta på den utredning som pågår inom den kommunala skatteutredningskommittén.

Herr Linnér frågade också, om det verkligen kunde betyda så mycket för landsbygden om en folkskollärare eller en järnvägstjänsteman skulle få ett par hundra eller trehundra kronor mer i lön genom att dyrortsgrupperingen slopades. Ja, herr Linnér, jag behöver ju i det stycket endast hänvisa till herr Elon Anderssons replik till herr Domö, där ju herr Elon Andersson poängterade, att statstjänstemännens lönegrupperingar icke enbart bli avgörande för statstjänstemännen, utan också inverka på det allmänna löneläget. Vidare är det också så, att dyrortsgrupperingen inte bara inverkar när det gäller lönerna, utan också när det gäller andra ting, som det finns anledning att resonera om i kammaren i dag.

Sedan ställde herr Elon Andersson några frågor till oss, vilket jag tyckte var rätt märkvärdigt med hänsyn till hans eget ställningstagande när det gällde vissa liknande frågor från vår sida. Herr Elon Andersson och även andra talare, som här ha uppträtt, frågade oss nämligen: *vilka* enhetliga löner vill bondeförbundet förordas? Nu förhåller det sig alltså på det sättet, att herr Elon Andersson själv inte har svarat på en del frågor som vi ha ställt — han har inte svarat på frågan om antalet Ortsgrupper, inte heller på frågan om avståndet mellan Ortsgrupperna. Nu begär jag emellertid inte att få något svar på dessa frågor. Jag håller nämligen med herr Elon Andersson i den replik, som han gav herr Domö, att här förordas utskottet, att man inte skall förhålla sig i sitt ställningstagande genom att ge lönekommittén fullständiga direktiv. Säkerligen måste vi säga detsamma om den fråga, som herr Elon Andersson ställde till oss: vi kunna inte förordas ett förhastat ställningstagande, och detta även ur andra synpunkter. Man måste väl nämligen ta hänsyn till hur staten i fortsättningen tänker gestalta de andra förmåner, inte minst ur sociala och befolkningsmässiga synpunkter, som man kommer att ge medborgarna i samhället. Dessutom måste man väl ta hänsyn till landets finansiella möjligheter. Eftersom statsrådet Möller just kommit in i kammaren, kan man bara hänvisa till socialdepartementet, som nu har en budget på 704 miljoner men som under de närmaste åren lär ha anspråk på en ökning av budgeten med 1,3 miljarder — alltså skulle utgifterna enbart under socialdepartementets huvudtitel enligt förutspådda anspråk komma att uppgå till 2 miljarder kronor om året. Hur skulle man då i dag, när hela budgetläget ännu inte hunnit granskas, kunna fixera vilket löneläge man vill stanna vid när det gäller statstjänstemännen? Herr Elon Andersson får ursäkta, men jag anser att den frågan ännu inte går att besvara — måhända lika litet som de frågor som herr Elon Andersson har fått ifrån bondeförbundet.

Herr talman! Jag har med detta endast velat ge några repliker. Jag håller med alla dem som säga, att dessa frågor äro ytterst svårlösta. Naturligtvis vore det angenämast, om man kunde lösa dem i fullt samförstånd. Det ser nu inte ut att kunna gå. Men då få vi i alla fall göra det bästa möjliga av det hela, och jag misstänker att nästa års riksdag blir väl i så fall den riksdag, som får att göra med de verkliga avvägningsproblemen när det gäller Sveriges folk — då

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

alltså alla de olika förslagen från befolkningskommittén och från socialvårds-kommittén komma att presenteras. Då komma också de verkliga svårigheterna att inställa sig, och då få vi väl se, hur pass rättvist man vill gå fram när det gäller avvägningsproblemen för olika grupper inom det svenska folket.

Herr talman! Jag kommer att vid voteringen stödja den reservation, som är avgiven av bondeförbundets representanter i utskottet.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag har varit rädd för att utvecklingen av socialdepartementets huvudtitel så småningom skulle kunna bereda denna kammare och kanske också den andra kammaren en chock. Men om man har de föreställningarna, som herr von Heland här gav uttryck åt, att departementets budget inom kort tid skulle komma att stiga till 2 miljarder, så kommer den femte huvudtiteln säkerligen att förvandlas till en glad överraskning för riksdagen.

Herr **Persson, Ivar**: Herr talman! Jag skall be att få ge ett par repliker till en del ledamöter av kammaren, som riktat anmärkningar mot mitt förra anförande.

Herr ordföranden i dyrortskommittén menade, att man inte kan lösa frågan om lantbruksbefolkningens kulturella behov på den väg beträffande dyrortsgrupperingen, som man nu är inne på eller kan slå in på. Ur vissa synpunkter har han naturligtvis rätt därvidlag, men ur andra synpunkter icke, såvitt jag kan förstå. Vi ha inte någon familjelön i detta land och tänka väl heller inte införa någon sådan, åtminstone inte med det snaraste. Då måste vi väl i alla fall se till, att vi inom ramen av familjeförsörjarnas inkomster kunna tillgodose vad som kräves av kulturella utgifter för samtliga familjemedlemmar, även de uppfostringskostnader som äro nödvändiga för barnen. Och att alla sådana kostnader äro väsentligt mycket större inom glesbebyggelsen än inom tätbebyggelsen och att de måste inverka en hel del på den sammanlagda levnadskostnaden, det är jag fullkomligt övertygad om.

Vidare förklarade herr Linnér att mina uppgifter om bostadskostnaderna voro felaktiga. Antingen måste jag ha uttryckt mig otydligt, eller också har herr Linnér missuppfattat mig. Ty det är väl i alla fall så, att man inte har tagit hänsyn till vad reservanten ifrån bondeförbundet inom denna kommitté har anfört, att vi vilja ha precis samma standard på de byggnader, som skola läggas till grund för beräkningen av hyreskostnaderna i de olika orterna. Nu är det tvärtom så, att man har tagit medelhyreskostnaderna i olika orter, dock med undantag för den rena landsbygden, där man låtit närliggande tätorts hyrestal ligga till grund. Detta är i alla fall inte detsamma som att lägga nybyggda hus på alla håll som grundval för beräkningarna. Läger man nybyggda hus av samma standard till grund, då får man de riktiga förutsättningarna för att bedöma hyreskostnadernas höjd. Och det är just genom att göra på det sättet, som man enligt min mening skulle kunna komma fram till en rättvisare bedömning även när det gäller folkpensionerna. Jag har inte accepterat den kommunala dyrortsgrupperingen, men jag har i alla fall funnit det under en övergångstid, som jag för min del har räknat med skulle bli ganska kort, vara mera acceptabelt att kommunerna själva finge satsa, om det uppstår några olikheter. Och jag räknar med, att om vi få en beräkning av bostadskostnaderna på det sätt, som vi från bondeförbundet ha anfört, skola vi i fortsättningen inte behöva ha några sådana tillägg, åtminstone inte alls av den spännvidd som herr Elon Andersson här erinrat om.

I det sammanhanget vill jag även säga herr Herman Ericsson, att när han talar om att en lantarbetare kan hyra en utmärkt bostad för 360 kronor om

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

året, så torde det inte vara herr Ericsson obekant, att den bostaden i själva verket kostar vederbörande arbetsgivare 1 000 eller kanske 1 200 kronor om året. Det är alltså en subvention enligt lantarbetaravtalet, som här föreligger, och en ingalunda obetydlig sådan. Vi kunna alltså inte direkt jämföra siffrorna på det sätt, herr Ericsson syntes benägen att göra.

Jag erinrade i mitt förra anförande om att för skattegrupperingens bortfallande vore det högst nödvändigt, att ett barnbidragssystem infördes. Kan det införas ett barnbidragssystem — och jag förutsatte i mitt anförande att det skulle kunna införas så snabbt, att redan nästa års riksdag skulle kunna besluta därom — och kombineras det med de jämkningar i skatteavdragen, som kunna anses vara rimliga i samband därmed, då komma vi heller inte att få det bortfall av flera hundra tusen skattskyldiga, som herr Linnér talade om.

Så anmärkte herr Elon Andersson på att vi varken i motionen eller reservationen hade velat avskaffa dyrortsgrupperingen beträffande de kommunala skatteavdragen nu omedelbart. Nej, herr Elon Andersson, det ha vi inte gjort, därför att vi förstå att det är så svåra konsekvenser beträffande fastigheternas och fastighetsägarnas beskattning som sammanhänga med detta. Och det torde inte vara herr Elon Andersson obekant heller. Jag tycker ju för min del att den saken har utretts så pass mycket, att det nu borde ha kunnat föreligga ett acceptabelt förslag även på den punkten. Men när så inte är fallet, är det väl inte så mycket att göra åt saken just nu. Jag skulle likvisst vilja säga, att är herr Elon Andersson med på att omedelbart slopa den särskilda fastighetsskatten, så tror jag inte att vi bondeförbundare skola resa några hinder i vägen, om den kommunalskattetekniska dyrortsgrupperingen också försvinner och det därvid blir en väsentlig höjning av avdragen.

Herr Ericsson, Herman: Herr talman! Herr Ivar Persson vågar anklaga oss i dyrortskommittén därför att vi inte tagit ställning till ett förslag, som icke framlades inför kommittén, utan som vi fingo se först när det i form av en reservation var färdigt. Såvitt jag kan erinra mig, lade herr Nilson i Spånstad inte fram det förslaget under kommittébehandlingen, och jag för min del åtminstone såg det för första gången först när reservationen var skriven — om det har gått till på något annat vis, så måste jag antingen ha varit anmärkningsvärt ouppmärksam eller också frånvarande, då det framfördes inom kommittén.

Herr von Heland tyckte att jag verkade irriterad. Nej, jag är inte alls irriterad. Ätminstone för min personliga del spelar det ingen roll vad man här beslutar rörande dyrortsgrupperingen, eftersom jag bor på en ort, som väl inte kommer att utsättas för vare sig minskningar eller höjningar, om man helt och hållet avskaffar dyrortsgrupperingen. Men vad jag framhöll var min mening såsom fackföreningsman, och den går ut på att skall man avskaffa dyrortsgrupperingen och ta en enhetslön, så kunna vi från fackföreningarnas sida aldrig acceptera en lönesänkning. Då måste det alltså bli stockholmslönerna, som få bli avgörande, och inga andra. Detta är vad jag har sagt, och är det så, att det verkar irriterande på herrarna på bondeförbundskanten, så kan det inte hjälpas — jag måste säga det i alla fall.

Vidare vill jag tala om för herr von Heland, att lantarbetarbostadens hyra inte är medräknad i bostadskostnaderna, ty alla bostäder, som uthyras av arbetsgivare till hans arbetare, sorteras ifrån. De komma aldrig med, vare sig i tätorterna eller på rena landsbygden. Men jag anförde mitt exempel om den nybyggda lantarbetarbostaden till en hyra av 360 kronor om året och den äldre, sämre arbetarbostaden i tätorten intill för en hyra av 600 kronor per år för att visa, att vissa grupper på landsbygden ha en högre levnadsstan-

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

dard, som man inte ser i lönesiffrorna. Ty om herr Ivar Persson eller herr von Heland har lagt ned 20 000 kronor på att bygga en ny lantarbetarbostad och inte kan ta mer än 300 à 400 kronor om året i hyra för densamma, så måste väl i varje fall den, som bor där, ha nytta av detta och ha en högre levnadsstandard än som synes på papperet. Det var detta jag ville visa med mitt exempel om de två bostäderna.

Jag vill sluta med att säga, att bondeförbundet naturligtvis får förfäktat vilken uppfattning som helst. Vi bli inte irriterade därav, men vi förbehålla oss samma rätt att förfäktat våra meningar, när vi anse, att bondeförbundet på en eller flera punkter har fel. Jag hoppas, att den rätten skola vi också få behålla för framtiden.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet förekommit följande yrkanden: 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Albertsson*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av honom vid utlåtandet avgivna reservationen; 3:o), av friherre *De Geer*, att det förslag skulle godkännas, som innehöllies i den av honom och herr *Pettersson* i Dahl vid utlåtandet anförda reservationen; 4:o), av herr *Carlström*, att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den av honom och herr *Janson* i Frändesta vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 5:o), av herr *Holmberg*, att kammaren skulle bifalla motionerna I: 417 och II: 626.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Elofsson, Gustaf*, begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vart och ett av de återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till det av herr *Carlström* framställda yrkandet.

Herr *Elofsson, Gustaf*, äskade emellertid votering jämväl om kontrapositionens innehåll. Med anledning härav upptog herr talmannen vart och ett av de under 2:o), 3:o) och 5:o) här ovan angivna yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den sålunda begärda, närmast före huvudvoteringen infallande omröstningen (första förvoteringen); och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras åsikt, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Albertssons* yrkande.

Friherre *De Geer* begärde likväl votering om innehållet av denna kontraposition, på grund varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes för den andra förvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen angående sammansatta stats- och bevillningsutskottets utlåtande nr 6 antager bifall till friherre *De Geers* yrkande i ämnet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. skattegrupperingen m. m. (Forts.)

Vinner Nej, har till kontraposition i förstnämnda votering antagits bifall till herr Albertssons yrkande i frågan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid rösträkning begärdes, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 28;

Nej — 87.

Därjämte hade 12 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd härav uppsattes, upplästes och godkändes för den första förvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående sammansatta stats- och bevillningsutskottets utlåtande nr 6 antager bifall till herr Carlströms yrkande i ämnet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till herr Albertssons yrkande i frågan.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Slutligen uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad sammansatta stats- och bevillningsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Albertsson vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Vid förnyad föredragning av sammansatta stats- och bevillningsutskottets memorial nr 7, angående ersättning till viss personal hos sammansatta stats- och bevillningsutskottet, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Lagförslag
om verk-
ställighet av
frihetsstraff
m. m.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 52, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om verkställighet av frihetsstraff m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 19 oktober 1945 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 342, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:tt föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till

- 1) lag om verkställighet av frihetsstraff m. m.;
- 2) lag om ändring i vissa delar av strafflagen;
- 3) lag angående ändrad lydelse av 17 och 18 §§ lagen den 9 april 1937 (nr 119) om verkställighet av bötesstraff;
- 4) lag om ändrad lydelse av 38 § strafflagen för krigsmakten;
- 5) lag angående ändring i lagen den 15 juni 1935 (nr 343) om ungdomsfängelse;
- 6) lag angående ändrad lydelse av 7 och 8 §§ lagen den 18 juni 1937 (nr 461) om förvaring och internering i säkerhetsanstalt;
- 7) lag angående ändrad lydelse av 82 § lagen den 23 oktober 1914 (nr 325) om krigsdomstolar och rättegången därstädes;
- 8) lag angående ändring i 19 § förordningen den 16 februari 1864 (nr 11 s. 101) om nya strafflagens införande och vad i avseende därå iakttagas skall; samt
- 9) lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 22 juni 1939 (nr 315) om särskild förundersökning i brottmål.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft följande i anledning av densamma inom riksdagen väckta motioner, nämligen

i n o m f ö r s t a k a m m a r e n :

nr 433 av herr *Ekströmer* m. fl.,

nr 434 av herr *Ragnar Bergh* m. fl., samt

i n o m a n d r a k a m m a r e n :

nr 649 av herr *Nolin* m. fl., likalydande med motionen nr 434 i första kammaren,

nr 650 av herr *Hagberg* i Luleå m. fl., och

nr 651 av fröken *Andersson* och fru *Nordgren*, likalydande med motionen nr 433 i första kammaren.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i det genom förevarande proposition framlagda förslaget till lag om verkställighet av frihetsstraff m. m. — måtte för sin del antaga nio under punkten införda, med 1—9 betecknade förslag till lagar i nu ifrågavarande ämnen;

B) att motionerna I: 433, I: 434, II: 649, II: 650 och II: 651 måtte anses besvarade genom utskottets hemställan under A).

I det av utskottet framställda förslaget till lag om verkställighet av frihetsstraff m. m. voro 1, 44 och 45 §§ så lydande:

1 §.

Straffarbete och fängelse, vare sig det omedelbart ådömts eller utgör förvandlingsstraff, ävensom ungdomsfängelse samt förvaring och internering skola i enlighet med vad i denna lag stadgas verkställas i fängvårdsanstalt.

Fängvårdsanstalt eller avdelning därav kan vara öppen eller sluten. Koloni eller förläggning anses som öppen anstalt.

Vad i denna lag sägs om öppen eller sluten anstalt skall ock gälla om öppen eller sluten avdelning av anstalt.

Lagförslag om verkställighet av frihetsstraff m. m. (Forts.)

44 §.

Straffånge skall börja undergå straffet i slutan stalt. Efter tre månader må han överföras till öppen anstalt. Äro särskilda skäl därtill, må han överföras till sådan anstalt även före utgången av nämnda tid. Fånge som vid verkställighetens början ej fyllt tjugufem år bör, såframt ej annat föranledes av hänsyn till hans yrkesutbildning eller andra särskilda skäl, så snart ske kan överföras till öppen anstalt.

45 §.

Fångelsefånge skall undergå straffet i öppen anstalt, såframt det ej med hänsyn till hans ålder, hälsotillstånd eller tidigare vandel, förefintlig möjlighet att bereda honom arbete eller förhållandena i övrigt måste anses olämpligt.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Linnér*, *Gezelius* och *Rylander* av angivna orsaker föreslagit, att 45 § i nyssnämnda lagförslag skulle erhålla följande lydelse:

Fångelsefånge som ådömts en strafftid icke överstigande tre månader bör undergå straffet i slutan stalt, såframt det icke av särskilda skäl finnes lämpligt, att han undergår straffet i öppen anstalt. Beträffande fånge som vid verkställighetens början ej fyllt tjugufem år gälle vad i 44 § stadgats. Fånge med längre strafftid än tre månader skall undergå straffet i öppen anstalt, såframt det ej med hänsyn till hans ålder, hälsotillstånd eller tidigare vandel, förefintlig möjlighet att bereda honom arbete eller förhållandena i övrigt måste anses olämpligt.

Rörande sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr **Schlyter**: I avseende å föredragningen av första lagutskottets utlåtande nr 52 får jag hemställa,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis och punkten A på det sätt, att de av utskottet framställda lagförslagen föredragas vart för sig, det första, där så erfordras, paragrafvis, med slutbestämmelser, ingress och rubrik sist, varefter och sedan alla lagförslagen blivit genomgångna, utskottets hemställan föredrages;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet; samt

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarrens ledamot begäres.

Vad herr Schlyter sålunda hemställt bifölls.

Punkten A.

Utskottets förslag till lag om verkställighet av frihetsstraff m. m.

1 §.

Herr statsrådet **Zetterberg**: Herr talman! I mitten på 1800-talet genomfördes flera viktiga reformer på straffverksställighetens område. De mer eller mindre barbariska straff, som förr hade tillämpats, blevo då i stor utsträckning ersatta med cellstraff, förvaring i enrum. Vi stå nu i begrepp att ta ett nytt viktigt steg för straffverksställighetens humanisering. Cellstraffet har inte visat sig medföra alla de fördelar, som man hade hoppats på. Bland annat hade man tänkt sig, att en fånge, som fick sitta i ensamhet, skulle få särskilt stora möjligheter att komma till rätta med sig själv och bli en bättre människa. Men i själva verket har

Lagförslag om verkställighet av frihetsstraff m. m. (Forts.)

erfarenheten visat, att cellstraffet i stället medför stora risker för psykiska skador. Den onaturliga isoleringen verkar nämligen förlöjande och nedbrytande.

I det förslag, som nu föreligger för riksdagen, är cellstraffet i princip avskaffat. De intagna skola i regel arbeta gemensamt och i viss utsträckning också tillbringa fritiden tillsammans. I dessa hänseenden liksom beträffande övriga huvudfrågor gäller emellertid, att det inte skall bli någon stel schematisering, utan tvärtom är det en genomgående princip i förslaget, att de intagna skola underkastas individuell behandling. Som grund härför skall, om man bortser från korttidsfångar, ligga en noggrann undersökning av varje intagen person, av hans föregående och av hans framtidsmöjligheter. Denna undersökning skall göras av anstaltens styresman och läkare under den första tiden efter intagningen.

Straffen kunna verkställas antingen på öppna eller på slutna anstalter. De sistnämnda få i regel en mera traditionell prägel, fastän med mera ljus, luft och hygien än de äldre inrättningar, som finnas nu. De öppna anstalterna kunna kanske rentav verka revolutionerande för många. De skola ligga på landet och vara försedda med logementshus, ekonomibyggnader och olika slag av verkstadslokaler, och det skall inte finnas något slags mur eller stängsel omkring dem. I själva verket är detta emellertid inte en så stor nyhet. Systemet har redan i viss utsträckning blivit prövat inom vår fångvård och det med mycket gott resultat. Genom att ta in klientelet på flera anstalter skall man få ökade möjligheter att verkställa en differentiering, som kan syfta till att förebygga en olämplig inverkan mellan olika typer inom klientelet och att hålla de intagna till rationellt arbete av olika slag och överhuvud taget möjliggöra en på en gång human och effektiv behandling.

Med detta har jag nu bara kunnat antyda vissa huvuddrag i den föreslagna nya straffverkställigheten. Men bakom dem och de övriga reglerna i förslaget ligger den grundtanken, att straffet i stället för att bryta ned den dömda skall vara ägnat att ge honom ökade möjligheter att börja ett nytt liv i frihet.

Man kan emellertid säga, att det visserligen är mycket bra, om straffet är konstruerat så, att det i möjligaste mån medför dylika verkningar, men att detta inte är straffets enda eller kanske inte ens dess viktigaste uppgift. Straffsanktionen har liksom många andra samhällseliga ingripanden också en mera allmän funktion, som sträcker sig utöver det enskilda fallet. Det gäller här den svårbedömda frågan om straffets betydelse för den allmänna laglydnaden, alltså om dess inverkan på människor överhuvud taget, på vanliga laglydiga medborgare. Att alla lagbestämmelser i stort sett bli respekterade och att alltså rättsordningen överhuvud taget upprätthålles, beror säkert på ett invecklat samspel mellan olika faktorer, uppfostran, sedvänjor, moralföreställningar o. s. v. I uppbyggnaden av det komplexet ingår säkerligen det regelbundna utdömandet och verkställandet av straff som en viktig psykologisk faktor. Enligt den uppfattning om hur straffet i detta hänseende verkar, som nu är ganska allmänt godtagen, är det härvid i främsta rummet inte fråga om en mera omedelbar inverkan på människorna genom avskräckning, utan framför allt om ett indirekt skapande av motiv och moralföreställningar. Man kanske kan tala om ett slags psykologisk fjärrverkan.

När det skall skapas en ny utformning av straffverkställigheten, måste man naturligtvis beakta, att denna allmänna verkan av straffet inte blir försvagad eller går förlorad. Vissa farhågor härför ha yppats i diskussionen omkring denna reform. Gentemot dessa farhågor har emellertid strafflagberedningen kraftigt understrukit, att det centrala i de straff, som det här är fråga om, är själva frihetsförlusten och att den närmare utformningen av detaljerna i verkställigheten, som är så viktig för den enskilde fången, spelar en helt underordnad roll, när det gäller denna straffets allmänna funktion. Denna uppfattning ter sig naturligtvis särskilt välgrundad, om man lägger huvudvikten vid straffets fjärr-

Lagförslag om verkställighet av frihetsstraff m. m. (Forts.)

verkan genom moralbildning. Bland fängvårdsmän och andra sakkunniga socialarbetare är det också känt, att just frihetsförlusten allmänt uppfattas som det väsentliga i strafflidandet. Jag har därför kommit till den uppfattningen, att allmänpreventiva skäl inte behöva hindra en sådan utformning av straffet, som är behövlig för att i möjligaste mån verka uppbyggande på dem, som drabbas därav.

Huvudgrunderna för den reform, som jag nyss har berört, kvarstå oförändrade allt ifrån strafflagberedningens förslag genom den kungl. propositionen och till det betänkande, som första lagutskottet nästan enhälligt har samlat sig omkring, och detsamma gäller om de flesta bland de många detaljerna i förslaget. I fråga om de ändringar, som utskottet har förordat i propositionen, är det bara en sak, som jag nu vill beröra. Det gäller en bestämmelse med allmän räckvidd, nämligen 24 § i utskottets förslag. I propositionen, där motsvarande regel var intagen i 25 §, stadgades, att intagen skulle behandlas med aktning för hans människovärde. Den regeln har utskottet velat komplettera sålunda, att behandlingen också skall ske med fasthet och allvar. I och för sig är det inget att invända häremot, men jag hyser en viss oro för att detta tillägg skall kunna missförstås, och jag vill därför understryka, att det föreslagna stadgandet om behandling med fasthet och allvar inte får tas till intäkt för några onödiga repressiva åtgärder. De infogade orden måste läsas i samband med den från propositionen kvarstående regeln om aktning för den intagnes människovärde.

Utskottet har varit enigt om alla frågor i detta stora förslag utom på en punkt, nämligen i fråga om 45 §. Tre reservanter ha där föreslagit, att fängelsefångar, som ha ådömts kortvariga straff, högst tre månader, i regel skola förvaras på slutna anstalter. Utskottets majoritet däremot har liksom propositionen förordat, att dessa fängelsestraff i allmänhet skola avtjänas på öppna anstalter — i motsats mot de kortvariga straffarbetsstraffen. Denna fråga har varit föremål för ingående behandling i olika instanser och blir säkert närmare belyst i den fortsatta debatten. Jag vill nu bara framhålla en sak. Reservanternas förslag skulle i ett mycket stort antal fall nästan helt utplåna skillnaden mellan fängelse och straffarbete. Och eftersom straffskalorna för olika brott för närvarande äro uppbyggda på denna skillnad, ser jag häri ett nästan avgörande hinder mot reservanternas förslag.

Efter det nästan enhälliga utskottsutlåtandet vågar jag nu hoppas, att denna stora humanitära reform i dag skall vara i hamn. Jag känner då ett starkt behov av att få uttala ett tack till de många personer både utom och inom fängvården, som ha arbetat för detta förslag, för att skapa bättre framtidsmöjligheter åt dem, som samhället måste straffa. Särskilt vill jag nämna tre personer. Den första av dem är fru Else Kleen, som har utfört en ovanlig pionjärgärning i humanitetens tjänst. Hon fick länge kämpa för sina idéer. I dag ha alla samlat sig omkring dem. Jag vill vidare nämna herr Schlyter, som med aldrig svikande kraft och intresse har arbetat med detta lagförslag, först som ordförande i strafflagberedningen, sist som ordförande i utskottet. Och till slut vill jag tacka min företrädare herr Bergquist, som har lagt ned ett så stort intresse på saken under sin verksamhet som chef för justitiedepartementet. För mig är det en stor ära och glädje att nu ha fått framlägga denna reform för riksdagen, och jag hoppas, herr talman, att utskottets förslag skall bifallas.

Herr Linnér: Herr talman! Innan jag övergår till själva saken, skulle jag vilja rikta en lyckönskan till utskottets ärade ordförande. Jag tror väl inte, att jag tar miste, om jag säger, att det är ett för honom ganska kärt skötebarn, som han nu ser föras ut i livet. Han har under en lång följd av år arbetat för en modernisering av straffverkställigheten. Han har åstadkommit till det yttre

Lagförslag om verkställighet av frihetsstraff m. m. (Forts.)

små men i verkligheten betydelsefulla reformer, och han står nu inför fullbordandet av denna verksamhet. Han har också under utskottsbehandlingen ådagalagt en synnerligen stor villighet att lyssna på motsatta uppfattningar och leda dem till rätta, som från början inte ha varit så inne i dessa frågor som han.

Jag kan gärna säga, att för mig föreföll från början detta förslag ganska främmande. Det är för en lekman mycket svårt att bilda sig en föreställning om hur i verkligheten en sådan lag kommer att verka, detta desto mera som lagen givetvis verkar olika på olika intagna. Jag tror emellertid, att med den omformning, som utskottet har givit lagförslaget, kan man hoppas, att det skall bli till verkligt gagn. Jag fattar innebörden huvudsakligen på det sättet, att man vill bibehålla de gamla principerna om allmänprevention och individualprevention, d. v. s. att det skall ligga en sådan respekt i straffbudet och i straffets verkställighet, att detta avhåller människor i allmänhet från att begå brott. Också på fängnen bör det verka så, att det avhåller honom från att i framtiden begå brott. Men sedan kommer den stora nyheten, att straffet skall få en sådan form, att det kan verka positivt tillrättaförande eller, som det med en av ordföranden föreslages, mycket lycklig formulering säges, medverka till en anpassning av den intagne i samhället. Jag tror, att där finnas förutsättningar för goda förhoppningar, och jag hoppas för min del, att lagen i den andan, en anda av humanisering men tillika en anda av allvar och fasthet, skall få goda frukter.

Den skiljaktighet, som framgår av reservationen, berör en detalj men en ganska viktig sådan. Det gäller frågan, om straffet för fängelsefångarna såsom regel skall verkställas på öppna anstalter eller slutna. För den, som inte är inne i det tekniska, ligger det nära till hands att tro, att det är en bestämd och klar skillnad mellan de öppna anstalterna och de slutna. Detta är icke förhållandet. I propositionen förekommer inte alls någon beskrivning på skillnaden. I strafflagberedningens betänkande finns det däremot en sådan, och jag tror, att man i korthet kan sammanfatta innebörden på det sättet, att på den slutna anstalten är de intagnas rörelsefrihet begränsad genom yttre medel till ett visst område, men däremot är det kännetecknande för den öppna anstalten, att den i regel inte är omgiven av en mur eller annat stängsel.

Det är således icke — och det är det i detta sammanhang betydelsefulla — den skillnaden emellan öppen och slutna anstalt, att där förekomma olika arbetsmöjligheter. På de slutna anstalterna kan det förekomma och förekommer faktiskt, lika väl som på de öppna, sådana arbetsformer som verkstadsarbete av olika slag, trädgårdsarbete, till och med vissa former av jordbruksarbete o. s. v. — däremot givetvis inte sådant som vägarbete i vanliga arbetslag, skogsröjning eller någonting sådant.

Det är viktigt att klargöra dessa skillnader, när man går att bedöma innebörden av reservationen och majoritetsförslaget på denna punkt. Det är här fråga om ett till antalet rätt betydande klientel. Det är nämligen enligt 1944 års statistik inte mindre än 2 240 fängelsefångar, som ådömts en strafftid av högst tre månader, och av dem icke mindre än 1 353, således 57 %, en strafftid under två månader.

Alla äro ense om att behandlingen av dessa fängelsefångar under en, två eller upp till tre månader inte kan ha någon nämnvärd tillrättaförande verkan. Man kan inte på denna korta tid åstadkomma, att fångens psykiska beskaffenhet förändras. Är han asocial på grund av sin miljö eller sina anlag, kan man inte lära honom, hur mycket man än försöker, att på denna korta tid förändra sin natur. Man kan inte på den tiden, även om man sätter honom i det mest lämpliga arbete, bibringa honom arbetsflit. Man kan inte heller ge ho-

Lagförslag om verkställighet av frihetsstraff m. m. (Forts.)

nom en tillräcklig yrkesutbildning på den korta tiden, ifall hans felanpassning i samhället beror på att han inte har erhållit en tillräcklig utbildning. Man skall således bortse från den möjligheten och inte ställa några förhoppningar på den.

Då stå de andra syftena kvar, d. v. s. att straffet skall vara sådant, att det avhåller andra människor genom den respekt, som är fäst vid detta straff, och brottslingen själv genom den respekt han får för straffverkställigheten.

Det är då viktigt att se efter, vad det är för sorts människor, som dömas till dessa kortvariga fängelsestraff. Där finns en mycket klarläggande statistik. Man kan säga, att det är följande kategorier.

Den stora gruppen är s. k. rattfyllerister. År 1939, det sista år som man kan betrakta som normalår, voro de inte mindre än 1 360 personer. Det är ju människor av olika slag. En mycket stor del av dem äro emellertid, åtminstone enligt min erfarenhet från alla de körkortsfråntagningar, som jag har handlagt, lastbilschaufförer. Andra äro gentlemannachaufförer, som suppa sig fulla och råka ut för att bli tagna för rattfylleri. På den senare kategorien verkar naturligtvis starkast det diffamerande, d. v. s. det nedsättande i straffet, såsom avhållande moment. För alla rattfyllerister är det gemensamt, att så gott som undantagslöst villkorlig dom icke användes, enär man just vill att detta straff skall verka direkt avhållande.

Hur kommer då såsom regel ett fängelsestraff på en öppen anstalt att verka på en lastbilschaufför? Lastbilschaufförerna äro oftast människor, som arbeta under mycket hårda levnadsförhållanden. De ha en knapp ekonomi, och de ha en lång och sträng arbetstid med ett hårt arbete. De ha ofta på grund av sin knappa ekonomi ganska bristfälliga bostäder. På en öppen anstalt komma de att sättas in i ett ganska trevligt enskilt rum. De få god mat på regelbunda tider. De ha en ganska måttlig arbetstid, och därefter ha de fritid i samvaro med de andra intagna. Det är knappast sannolikt, att detta straff kommer att för dem verka särskilt avhållande. Om de sättas t. ex. på ett jordbruksarbete eller ett vägarbete eller någonting sådant, som ingalunda är tyngre utan kanske lättare än deras vanliga arbete, blir det inte mycket respekt för straffet.

Det är då inte reservanternas mening, att man skall skärpa straffet med s. k. affliktiva tillägg, men meningen är att själva frihetsförlusten skall markeras så klart, att den känns som en verklig förlust, trots att den är begränsad till en kort tid.

Jag skall beröra en annan grupp, nämligen våldsverkare eller slagskämpar, som misshandla folk — poliser eller kamrater — på dansbanor och liknande, därvid effekten av slagmålet inte blivit särskilt svår. De dömas ofta till en eller annan månads fängelse. Om man nu tar en sådan bondpojke eller skogsarbetare, som gjort sig skyldig till misshandel, och sätter in honom på en månads skogsarbete, där han ligger och har det trevligt i en barack, bor tillsammans med sina kamrater och arbetar några timmar och sedan har en sällskaplig samvaro med dem, är det inte sannolikt att detta kommer att verka mycket avhållande. Det berättades under utskottsbehandlingen om ett fall, som efter min uppfattning var rätt belysande. I en skogsby hade det förra julen passerat ett större hyslagsmål. Följden av det var att en hel rad av deltagarna blevo stämnda till tinget. Jag tror att saken avgjorts för några, men andra vänta nu sin dom. En eller annan är redan dömd till en eller ett par månaders fängelse, och det blir kanske samma utgång för de andra. Jag känner mycket väl till den här byn, och jag kan därför säga, att det är människor som leva under mycket hårda levnadsförhållanden. Sättas de nu in på en öppen anstalt med alla de friheter, som jag nyss har beskrivit, är det inte

Lagförslag om verkställighet av frihetsstraff m. m. (Forts.)
möjligt att detta straff kan verka avhållande för dem eller de kamrater, som de komma att träffa när de komma därifrån. De komma snarare att säga: »Ja, det där var ju ingenting att vara rädd för.» Respekten för straffet kan på detta sätt lätt gå förlorad.

En tredje grupp, som är viktig, utgöres av dem, som dömts för mindre brott mot krigslagarna. Det är sådana brott som rymning, olydnad och liknande, för vilka det rätt ofta dömes till en månads fängelse eller någonting sådant. De värnpliktiga äro ju i sin militärtjänstgöring underkastade ett visst tvång. Om de nu under en månad sättas på ett sådant här vanligt grovarbete, är det då inte risk — vi reservanter ha frågat oss det — att de skola säga som enligt en fängelsedirektör just ett par sådana intagna förklarar: »Hellre tar jag väl kåken än lumpen»? Det är ju icke en önskvärd verkan av ett straff.

Slutligen ha vi den kategori, som man kan benämna småtjuvar och småbedragare och sådana, som få något kort frihetsstraff. Det är ett eller annat hundratal. Det är kanske ofta personer, som ha en rätt dålig prognos, men denna blir ingalunda bättre, ifall respekten för det verkställda straffet blir alltför svag.

Nu är det enligt reservanternas mening självfallet, kan jag säga, att om det finns särskilda skäl att förlägga en fänge, som är dömd till ett sådant här straff, på en öppen anstalt, skall han också vara där. Men *huvudregeln* skall, av de skäl som jag nyss anfört, vara den att de korta straffen för fängelsefångarna skola verkställas på en slutna anstalt.

Jag vill än en gång betona, att detta icke behöver innebära någon minskning av möjligheterna att ge dem arbete. Vid den förestående utrustningen av fångvårdsanstalterna gäller det bara att man ordnar med arbetsmöjligheter av olika slag på de slutna anstalterna, såsom för närvarande har skett med vissa av dem. Då kunna fångarna få den terapi, som ligger i ett lämpligt arbete, lika väl på den slutna anstalten som på en öppen.

Herr statsrådet åberopade såsom skäl mot denna reservation, att därmed skillnaden mellan straffarbete och fängelse skulle ytterligare försvagas. Ja, herr statsrådet, den synpunkten skulle man naturligtvis ha kunnat föra mycket längre. I själva verket var det, kan jag öppet säga, ett av mina principiella bekymmer, när jag gick till behandlingen av denna verkställighetslag. Rätteligen borde denna lag ha varit kombinerad med en omarbetning av straffskalorna, själva det system, som för närvarande är inbyggt i strafflagen och som vilar på en åtskillnad mellan straffarbete och fängelse. När nu inte så har skett, kommer i alla händelser skillnaden att i hög grad förminska. Men den omständigheten, att man inte har kunnat färdigställa bägge dessa lagstiftningsprodukter till en och samma tid, får inte föranleda att man nu, när det gäller verkställighetslagen, väljer en verkställighetsform, som icke kan anses vara lämplig för en stor del av klientelet. Det är allvaret i verkställigheten för fängelsefångarna som jag fruktar kommer att brista. Det är den synpunkten som jag anser vara så viktig, att jag, herr talman, yrkar bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr Siljeström: Herr talman! Straffets ändamål, som är att skydda samhället mot brottsligheten, måste beaktas såväl vid strafflatitudernas bestämmande i de olika brottsparagraferna i strafflagen som också vid verkställigheten av det utdömda straffet. Detta straffets ändamål att skydda samhället mot brottsligheten framträder på två skilda sätt. Dels sker det i form av den s. k. individualpreventionen, d. v. s. försöken att genom straff återföra en brottsling till samhällsnyttigt liv eller, som det uttryckes i nu föreliggande lagförslag, att anpassa honom till samhället. Dels sker det också i form av

Lagförslag om verkställighet av frihetsstraff m. m. (Forts.)

s. k. allmänprevention, varvid man tar sikte på straffets förmåga att verka avhållande på dem, som ställas inför situationer och omständigheter, som kunna förorsaka brottslighet. Det har länge och mycket tvistats om vilken av dessa straffets uppgifter som är den viktigaste och för straffändamålet betydelsefullaste, men härom skall nu inte talas. Det må endast fastslås, att man nu allmänt är ense om att straffet har *båda* dessa funktioner. Är man ense därom, bör man enligt min mening också vara ense om att båda funktionerna göra sig gällande såväl vid straffets utmätande som också vid dess verkställande.

Det lagförslag, som nu ligger på kammarens bord, är ett i många avseenden märkligt förslag, och det kan med all rätt sägas innebära inledningen till en ny epok i fängårdsväsendets historia. Det är visserligen sant, att vad som nu föreslås inte är någonting alldeles nytt och oprövat. Det mesta har på försök och i mindre utsträckning prövats i sådana fall, där prognosen ansetts vara god. Det nya och det, som gör att förslaget kan betecknas som epokgörande, är att vad som förut var undantag nu blir regel och tvärtom. Vad som hitills under gynnsamma omständigheter praktiserats i mindre skala, skall nu komma till användning i alla fall, som inte direkt kunna anses hopplösa.

Det skall ingalunda av mig förnekas, att jag, då jag först fick del av det lagbetänkande, som ligger till grund för föreliggande förslag, ställde mig ytterst tveksam och i vissa avseenden direkt avvisande till detsamma. Jag stöttes bort av det enligt min mening alltför djärva grepp, som här hade tagits, och jag var rädd för de verkningar, denna mildrade straffverkställighet kunde ha på möjligheterna att fullfölja straffändamålet och då särskilt dess allmänpreventiva uppgift. Under den tid, som gått sedan detta lagbetänkande framlades, har jag haft många anledningar och tillfällen att ta del av betänkandet och tränga in i dess tankegångar. Det har därvid hänt mig, att jag har blivit mer och mer förtrogen med de grundsatser, som betänkandet bygger på, och att jag slutligen accepterat detsamma. Jag tror således, att det är rätt och klokt att i stor utsträckning övergå från slutet till öppen anstaltsvård, att enrumsstraffet i princip avskaffas, att fångarna erhålla större möjligheter att upprätthålla förbindelse med yttrevärlden och att vidgade förmåner i fråga om rent personliga angelägenheter tillerkännas dem. Vidare kan jag naturligtvis ge min anslutning åt tanken att fångarnas arbetskraft skall tillvaratagas på ett rationellt sätt, därvid ökade krav samtidigt måste ställas på deras arbetsvillighet och arbetsintensitet.

Om jag sålunda så småningom blivit en anhängare av de huvudprinciper, på vilka förslaget är uppbyggt, har jag dock icke i allo kunnat godta det förslag, som efter vanligt remissförfarande framlagts i den kungl. propositionen. Sålunda har jag inte kunnat undgå att finna, att en alltför långt gående mildring av det restriktiva momentet i straffverkställigheten kan verka försvagande på straffets allmänpreventiva funktion. I förslaget och dess motivering har också den individualpreventiva uppgiften hos straffet skjutits fram på ett sätt, som ställer de allmänpreventiva synpunkterna i skymundan. Emellertid har under utskottsbehandlingen förslaget härutinnan underkastats en omarbetning, som i huvudsak undanröjer dessa mina betänkligheter. I 24 §, som utgör första paragrafen i det kapitel, som innehåller de allmänna bestämmelserna om de intagnas behandling, lydte första meningen enligt propositionen: »Verkställigheten skall ske på sådant sätt att den intagnes tillrättaförande främjas.» Enligt utskottsförslaget lyder samma mening: »Intagen skall behandlas med fasthet och allvar och med aktning för hans människovärde.» I fortsättningen heter det att han skall »erhålla sådan behandling att hans anpassning i sam-

Lagförslag om verkställighet av frihetsstraff m. m. (Forts.)
hället främjas». Genom vad sålunda stadgats har man på ett enligt min mening fullt tillfredsställande sätt tillgodosett såväl de allmänpreventiva som de individualpreventiva synpunkterna utan att man behövt göra något avkall på det berättigade kravet på humanitet i fängbehandlingen. Jag instämmer helt och fullt med herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, som underströk, att den ändring, som här av utskottet gjorts i paragrafen, ingalunda kan tagas till någon intäkt för onödiga, repressiva åtgärder mot de intagna. Hans understrykande av bestämmelsen om aktning för människovärdet är här alldeles på sin plats, och jag vill bestämt hävda, att det aldrig skall av någon fängvårdstjänsteman kunna göras gällande, att man kan försvara otillbörliga handlingar mot fångarna under åberopande av att fasthet och allvar skola iakttagas.

Men verkställigheten får enligt min mening icke heller så uttunnas, att den för den dömda icke framstår som ett straff. Det går uppenbarligen icke för sig att för intagna, som äro vana vid strängt arbete i skog och mark, ordna straffverkställigheten t. ex. genom sådant arbete i det fria, att skillnaden för dem mellan livet i frihet och livet under straffverkställigheten knappast är märkbar. Just med hänsyn till sådana fall, som herr Linnér i sitt anförande åberopade, då han talade om slagskämparna och hemfridsbrytarna uppe i någon jämtländsk by, är det alldeles uppenbart, att när man infört uttrycket, att det skall vara fasthet i behandlingen, de dömda inte kunna sättas på ett arbete som nästan fullständigt liknar det som de ha i vanliga fall.

En annan fråga, där jag inte helt kunnat ställa mig på samma ståndpunkt som propositionen, gäller straffarbetsstraffet, som ju är det svårare av de båda frihetsstraffen. I motiveringen till förslaget hävdas med styrka, att det väsentliga i straffverkställigheten är frihetsförlusten. Några mer eller mindre repressiva moment behöva inte inläggas i straffverkställigheten utöver själva frihetsberövandet. Detta må vara riktigt när det gäller långa frihetsstraff. När år läggs till år, är det uppenbart att frihetsförlusten måste kännas tung och i sig innebära ett tillräckligt lidande ur allmänpreventiv synpunkt. Man måste hålla i minnet, att av skilda anledningar en fånges tillvaro alltid måste gestaltas i mycket enkla former. Men annorlunda ställer sig förhållandet när det gäller korta straffarbetsstraff, eller som lagrådet uttrycker det: »För den, som undergår ett långt straff, förblir detta kännbart, även om däri ingå avsevärda förmåner, som mildra verkställigheten, under det att samma förmåner, inlagda i ett kort straff, medföra en genomgripande omläggning av verkställigheten och kunna betaga straffet dess repressiva karaktär.» Och vidare: »Framstår verkställigheten icke längre såsom en tillräckligt allvarlig påföljd av brottsligt handlingssätt, bortfaller straffets allmänpreventiva verkan.»

Dessa synpunkter ha medfört, att jag inte kunnat utan vidare ansluta mig till propositionens förslag angående verkställighet av straffarbetsstraffet. Enligt propositionens 44 § skall strafffånge börja undergå straffet i slutan stalt men må, om strafftiden överstiger tre månader eller eljest särskilda skäl äro därtill, överföras till öppen anstalt, när det finnes lämpligen kunna ske. Detta innebär, att strafffånge visserligen skall börja undergå straffet i slutan anstalt men att han, då straffet är över tre månader — och detta bara någon månad — eller eljest särskilda skäl föreligga, så gott som omedelbart kan överföras till öppen anstalt. Detta har jag ansett vara en alldeles för stark lindring av straffverkställigheten beträffande straffarbetsfångar, som således, även om straffet är ganska kort, inte behöva avtjäna någon del därav i slutan anstalt. Men även till längre tid dömda straffarbetsfångar böra under någon kortare tid känna av den allvarliga verkställighet, som den slutna anstaltsvården skall innebära. Emellertid har utskottet med beaktande av de nu an-

Lagförslag om verkställighet av frihetsstraff m. m. (Forts.)

förda synpunkterna ändrat lagrummets lydelse sålunda, att det väl liksom i propositionen stadgas, att strafffånge skall börja undergå straffet i slutan- stalt, men det vidare heter, att han må överföras till öppen anstalt, när tre månader av strafftiden förflutit, dock att han må överföras till sådan anstalt även före utgången av nämnda tid, om särskilda skäl äro därtill. Denna änd- ring innebär, att straffarbetsfånge som regel skall avtjäna de tre första måna- derna på slutan stalt, även om straffet är av längre varaktighet. Undantag görs för fånge under 25 år.

Även i fråga om fängelsestraffet har jag hyst viss tveksamhet inför propo- sitionens ståndpunkt. Denna innebär, att om det ej av i lagen angivna skäl finnes olämpligt, skall fängelsefånge avtjäna hela straffet i öppen anstalt. De sålunda i lagen angivna skäl, som kunna föranleda undantag, äro hans ålder, hälsotillstånd, tidigare vandel, förefintlig möjlighet att bereda honom arbete eller förhållandena i övrigt. Jag hade gärna sett, att även brottets beskaffen- het upptagits bland de i lagrummet uppräknade omständigheter, som kunna föranleda placering i slutan stalt. Det är nämligen så, som även herr Lin- nér har framhållit, att bland de till fängelse dömda finnas vissa brottslings- kategorier, som ur skilda synpunkter äro förtjänta av en allvarlig reaktion från samhällets sida. Då jag likväl anslutit mig till propositionen i denna del, beror det på den motivering, som utskottet knutit till 45 § och vilken synes mig på ett tillfredsställande sätt tillgodose mina synpunkter i fråga om verkställig- heten av fängelsestraffet.

Jag skall tillåta mig, särskilt med anledning av vad reservanterna yttrat och herr Linnér nyss anförde, att här uppläsa hela den motivering, som ut- skottsmajoriteten anför under 45 §, och be kammarens ledamöter att uppmärk- samma, hur liten skillnad det i själva verket är mellan den ståndpunkt, som här kommer till uttryck i motiveringen, och den ståndpunkt, som kommer till uttryck i reservationen. I utskottets motivering till 45 § heter det: »De i 45 § föreslagna undantagsbestämmelserna att öppen anstaltsvård icke skall ifrågakomma, om det med hänsyn till fångens ålder, hälsotillstånd eller tidi- gare vandel, förefintlig möjlighet att bereda honom arbete eller förhållan- dena i övrigt måste anses olämpligt, synas utskottet vara i huvudsak tillfyllest som en garanti mot att behandling i öppen anstalt kommer till användning i icke önskvärd utsträckning. Inom utskottet har ifrågasatts att även upptaga brottets beskaffenhet bland de omständigheter som kunna föranleda slutan an- staltsvård. Därvid har framhållits, att fångvårdsstyrelsen i verkligheten icke kan underlåta att taga hänsyn till denna fördelningsgrund. Den föreliggande brottsligheten tyder nämligen ofta på sådana egenskaper hos den dömda att han icke bör placeras på öppen anstalt, t. ex. därför att det föreligger fara för rymning eller för menlig påverkan å medintagna. Erfarenheten av den öppna anstaltsvårdens tillämpning kan också komma att utvisa att denna verk- ställighetsform icke är tillräckligt effektiv som korrekationsmedel när brotts- ligheten är av viss beskaffenhet och därför i regel icke bör komma till an- vändning beträffande någon viss brottslingsgrupp. I de nämnda fallen får det även med hänsyn till allmänpreventionen anses olämpligt att tillämpa öppen anstaltsvård, en synpunkt som understrukits i motionerna I:434 och II:649 och som även enligt utskottets mening förtjänar beaktande. Skäl kunna så- lunda anföras för att införa brottets beskaffenhet bland de särskilt uppräknade omständigheter som kunna föranleda till undantag från huvudregeln om öppen anstaltsvård för fängelsefångar. Då fångvårdsstyrelsen emellertid kan taga hänsyn därtill redan med paragrafens föreslagna lydelse ('förhållandena i övrigt'), finner utskottet ej skäl att föreslå någon annan ändring av 45 § än en redaktionell jämkning.»

Lagförslag om verkställighet av frihetsstraff m. m. (Forts.)

Sedan fortsätter utskottet: »Emellertid vill utskottet framhålla att fängvårdsstyrelsen bör noga följa verkningarna av de korta fängelsestraffens verkställande i öppna anstalter och, om några ogynnsamma erfarenheter därvid skulle göras, i den fortsatta tillämpningen beakta detta. Relationen mellan antalet vårdplatser på öppna och på slutna anstalter torde komma att medföra att den öppna vården först successivt kan genomföras i avsedd utsträckning. Fängvårdsstyrelsen får härigenom möjlighet att inhämta värdefulla erfarenheter som kunna tillgodogöras vid den nya organisationens slutliga genomförande.»

När man så läser vad i reservationen anförts till stöd för densamma och ser det mot bakgrunden av utskottets nu upplästa motivering, kan man inte underlåta att göra den reflexionen, att reservationen och även herr Linnér i sitt anförande åtskilligt överdrivit olikheten i uppfattning mellan reservanterna och utskottsmajoriteten.

Med hänsyn till den stora förståelse — även beträffande andra delar av lagförslaget — som, på sätt jag nyss framhållit, visats de synpunkter som reservanterna och med dem i övrigt liktänkande hävdade under utskottsbehandlingen, anser jag, att reservanterna kunnat kosta på sig att avstå från sin reservation. Jag tror också, att det hade varit politiskt klokt med hänsyn till det framtida samarbetet inom första lagutskottet.

Jag skall inte uppehålla mig så mycket vid de särskilda skäl, som reservanterna åberopat, men jag vill dock göra den invändningen, att det i fråga om rattfylleristerna, som herr Linnér särskilt uppehöll sig vid, i de flesta fall rör sig om sådana förseelser och sådana brottslingar, för vilka även ett kortvarigt frihetsberövande är för straffändamålet tillfyllest. För dessa människor, som inte äro att betrakta såsom brottslingar till sin natur, utan som i sin dagliga gärning i regel äro hedervärda och driftiga personer, lärer frihetsberövandet, även om det sker i en öppen anstalt under något så när milda förhållanden, vara nog för tillrättaförande. Skulle i det särskilda fallet, såsom visst händer, rattfylleribrottet visa svårare drag eller eljest förete symptom, som tyda på särskild brottslighet, lämnar ju redan strafflagen möjlighet att skärpa strafftiden, liksom ock det nu föreliggande lagförslaget innebär möjlighet att låta straffet avtjänas i slutna anstalt.

Jag är av den uppfattningen, att vad som nu sagts, äger tillämplighet också beträffande de vinningsförbrytare, huvudsakligen bedragare, som det här kan vara fråga om. Mera tveksam ställer jag mig inför vissa våldsverkare och fridstörare, som herr Linnér omnämnde, liksom även inför dem som dömts till fängelse enligt strafflagen för krigsmakten. Det får naturligtvis inte förekomma, att det kan komma att ligga någon sanning i det av herr Linnér citerade uttrycket, att den inkallade »hellre tar kåken än lumpen». I dessa fall måste fängvårdsmyndigheterna beakta vad utskottet i sin motivering skrivit om hänsynen till brottets beskaffenhet. Visar det sig, att den mildare straffverkställigheten i de öppna anstalterna icke verkar avhållande på dessa förbrytare, måste fängvårdsstyrelsen därav draga den slutsatsen, att straffet icke får verkställas i öppen anstalt.

Jag vill emellertid också framhålla, att så länge vi i den allmänna strafflagen ha kvar två olika former av tidsbestämda straff måste dessa vara olika i verkställighetsavseende. Jag ställer mig härvidlag helt och fullt på den ståndpunkt, som uttalats av herr statsrådet, att det inte i verkställighetsavseende går an att fullständigt uttunna skillnaden mellan straffarbete och fängelse. Herr Linnér har naturligtvis rätt i att det är beklagligt, att man inte, innan detta lagförslag framlades, hade kommit till slutlig ståndpunkt beträffande den framtida utformningen av de olika samhällseliga reaktionerna mot brottsligheten. Men herr Linnér

Lagförslag om verkställighet av frihetsstraff m. m. (Forts.)

vet lika väl som jag, att det skulle under årtal ha fördröjt denna angelägna reforms genomförande. Det hade betytt, att man skulle ha gått igenom varenda paragraf i strafflagen för att se efter, hur strafflatituderna skulle göras om — ett arbete som inte är gjort i en handvändning, utan fordrar långvariga och intensiva överväganden.

Då vi nu emellertid alla äro ense om att det var nödvändigt att lägga fram denna verkställighetslag, innan man grep sig an med en omarbetning av de olika formerna för samhällets reaktion mot brottsligheten, och vi således ha kvar i strafflagen och i strafflatituderna skillnaden mellan straffarbete och fängelse, hur oegentligt det kanske i själva verket än är, måste man också när det gäller verkställigheten upprätthålla en effektiv skillnad. Men det kan ju hända, att vad herr Linnér och jag tvista om inte är så mycket frågan om hur fängelsestraff och straffarbetsstraff skola verkställas beträffande vissa av de kategorier det här är fråga om — särskilt då dessa våldsverkare och fridstörare — utan vår olika inställning eller snarare vår tveksamhet kanske i stället gäller, huruvida de i lagen utsatta latituderna äro riktiga när det gäller dessa förbrytare. Frågan är, om inte straffarbetsstraffet här är det riktiga och om det inte är en felaktig och föräldrad ståndpunkt, när man i närmast 14 kap. 13 § strafflagen inte har högre straff än fängelse i ett år.

Beträffande de vidgade möjligheter till kontakt med yttvärlden, som förevarande förslag innehåller, är det särskilt två moment däri, som tilldragit sig allmänhetens uppmärksamhet, nämligen permissionen och den s. k. frigången, d. v. s. möjligheten att utföra arbete hos arbetsgivare utanför anstalten. Det är ganska uppenbart, att dessa båda institut äro rätt främmande för den allmänna opinionen, och man må väl förstå den som vid konfrontationen med desamma ställer sig en smula tveksam inför de nya perspektiv som här öppnas. Det har visserligen sagts, och det med ett visst fog när det gäller en lag av förevarande slag, att man inte får falla undan för den s. k. allmänna opinionen, men jag vill häremot hävda, att man, när det gäller så ömtåliga saker som det här är fråga om, bör framgå med försiktighet och inte utmana en uppfattning, som inte är beredd att anamma för långt gående friheter på detta område. Jag för min del är av den uppfattningen, att ett missbruk av permissionsrätten kan medföra bakslag för hela reformen och verka hindrande för förståelsen från allmänhetens sida för densamma. Med hänsyn till den kritik, som framförts mot propositionen i dessa delar, har också utskottet skärpt förutsättningarna för beviljande av permission så till vida, att utskottet utbytt propositionens »vägande skäl» mot »starka skäl» och uttrycket »fara för missbruk ej anses föreligga» mot det mera bestämda »fara för missbruk ej kan anses föreligga». Även i fråga om frigången har uttrycket »fara för missbruk ej anses föreligga» ändrats på nu angivet sätt. Med dessa vidtagna ändringar i lagtexten har jag ansett mig kunna biträda utskottets förslag i dessa delar.

En annan förändring, som av utskottet vidtagits i förslaget, är att man tagit bort den fängelsefånge tillerkända rätten att skaffa sig underhåll utöver vad inom anstalten tillhandahålles.

Att jag så utförligt, som här skett, redogjort för min inställning till det föreliggande förslaget och vissa delar därav, beror på att jag har velat motivera, varför jag, som tidigare stått kritisk mot förslaget, numera intar en positiv inställning till detsamma. Det förefinns naturligtvis fortfarande en och annan punkt, där jag helst hade sett en annan formulering, och ett och annat uttalande, som jag gärna hade sett något annorlunda utformat. Jag har emellertid ansett det vara av värde för denna djärva reforms utförande i livet, att den inom riksdagen omfattas av så många skilda meningsriktningar som möjligt. Då samma uppfattning förefunnits bland reformens tillskyn-

Lagförslag om verkställighet av frihetsstraff m. m. (Forts.)

dare och vänner, har det varit möjligt att få till stånd en så gott som fullständig enighet kring förslaget. Jag ser härvid bort från den föreliggande reservationen, som avser en mindre detalj. Det har för åstadkommande av denna enighet varit nödvändigt att på olika håll ge efter för önskingar i vissa avseenden. Som förslaget nu emellertid föreligger, ger det uttryck åt ett enigt utskotts uppslutning kring det väsentliga, och det inger mig den förvissningen, att reformen skall mötas med allmän förståelse och att den skall bli till gagn för vårt land.

Jag vill också, utan att på något sätt understryka betydelsen därav, framhålla, att samtliga domare i utskottet utan tvekan numera anslutit sig till de principer, på vilka förslaget bygger. Men jag skulle kanske gentemot herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, när han harangerade lagens ursprungliga tillskyndare, dock vilja säga, att när han däri särskilt inneslöt fru Else Kleen och förklarade, att hon måste betrakta detta lagförslags antagande som en stor seger för henne, måste hon ha en ganska blygsam uppfattning om vad en seger innebär.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Bergquist: Herr talman! Det är en glädje för alla dem, som haft anledning taga befattning med det nu föreliggande reformförslaget, att kunna konstatera, att första lagutskottet enhälligt anslutit sig till de grundprinciper, på vilka förslaget bygger. Glädjen är så mycket större som man knappast hade vågat vänta, att en reform av denna genomgripande natur skulle kunna vinna en så allmän anslutning. Bara för ett par tre år sedan hade det säkerligen inte gått att samla kammarens ledamöter kring en reform av denna natur, men tiden har ridit fort på detta område.

Den reform, som jag hoppas att kammaren nu skall besluta, är av verkligt genomgripande natur. Den innebär en brytning med ett hundraårigt system i vårt land, och den kommer att föra in straffverkställigheten på helt nya banor. Utan att gå in på några detaljer i detta förslag kan man väl säga, att det väsentliga grundmotivet för hela den nya lagstiftningen är att man på ett helt annat sätt än tidigare velat stryka under det positiva i straffverkställigheten, att man här velat ge uttryck åt att straffverkställigheten inte skall vara någonting negativt, utan skall medverka i en uppbyggande verksamhet. Man kan ju lägga olika synpunkter på straffets syfte och straffets ändamål, och det gör man också, men nu tycks det ha blivit klart för alla, som ha anledning att syssla med detta spörsmål, åtminstone i *en* punkt, nämligen så till vida, att man är ense om att straffet bör utformas så, att det inte hindrar den dömdes återanpassning i samhället, utan tvärtom bidrar till att underlätta hans anpassning i samhället, och det är det som är det väsentliga i det nya förslaget.

Första lagutskottet har gjort en del ändringar i Kungl. Maj:ts proposition. Herr Siljeström uttryckte sin glädje över de ändringar, som utskottet föreslagit. Jag kan i detta hänseende inte dela hans uppfattning. Jag anser, att en del av de ändringar, som här kommit fram, inte äro av den natur, att man skulle vilja se dem i denna lagstiftning. Jag skall inte gå in på några detaljer i detta avseende. Första lagutskottet är ju i denna punkt enhälligt, och jag skall inte ställa några säryrkanden. Men jag vill nämna t. ex. hur man i den heliga likställighetens tecken tagit bort vissa av de förmåner, som för närvarande tillkomma en fängelsefånge. Meningen är ju att på allt sätt humanisera straffverkställigheten — att göra den mindre hård än för närvarande. Så länge man har kvar de två straffformerna straffarbete

Lagförslag om verkställighet av frihetsstraff m. m. (Forts.)

och fängelse, tycker jag det strider mot hela reformens anda, att man skall reformera på det sättet, att man minskar en del av de förmåner, som enligt nuvarande lagstiftning tillkommer fängelsefångar. De ändringar, som skett, får man väl emellertid räkna som offer på kompromissens altare, och det har kanske varit nödvändigt för att man skulle vinna den samling om detta lagförslag som man har vunnit.

Den enda egentliga stridsfråga, som återstår, är frågan om fängelsefångarnas behandling, således hur man skall verkställa straffet för de fängelsefångar, som dömts till mycket kortvariga straff.

Herr Linnér har här motiverat sin reservation, som avviker från utskottets förslag och från Kungl. Maj:ts förslag, och framhållit, att han anser det mindre lyckligt att på denna punkt följa utskottet. Jag delar fullkomligt herr Linnérs uppfattning, att de allmänna principerna, som man fört på tal när det gäller denna reform, kanske inte ha så mycket att säga i detta hänseende. En person, som dömts till en eller två månaders fängelse, kan ju inte under denna tid, om han avtjänar straffet, påverkas så mycket i den ena eller andra riktningen, och man kan måhända inte här räkna så mycket med den uppbyggande verkan av straffet. Men såsom redan framhållits av bl. a. justitieministern, är det andra synpunkter som böra läggas på denna fråga.

En av de allvarligaste anmärkningarna mot strafflagberedningens förslag var enligt min mening, att det helt och hållet utplånade skillnaden mellan fängelse och straffarbete. Jag är fullt på det klara med att man mycket väl kan diskutera, om man skall ha dessa båda straffformer, straffarbete och fängelse. Det är ju mycket möjligt, att det betänkande, som strafflagberedningen håller på att utarbeta, kommer att resultera i att man sammanför dem till en gemensam straffform, men så länge vår strafflagstiftning är uppbyggd på dessa båda olika straffformer, såsom ett uttryck för lagstiftarens uppfattning om hur hårt det ena eller det andra brottet bör bedömas, anser jag, att det är mycket angeläget att hålla gränsskillnaden klar mellan straffarbete och fängelse. Denna tanke har ju inte minst den sammanslutning som herr Siljeström företräder, nämligen föreningen Sveriges häradshövdingar, givit uttryck åt, och enligt min mening har man på ett mycket övertygande sätt strukit under vikten av att inte utplåna denna skillnad. Det är därför av vikt, att man även på verkställighetsstadiet håller en bestämd skillnad i detta avseende och att man ser till, att det blir en olika behandling av straffarbetsfångar och fängelsefångar.

Även herr Linnér tror jag delade denna uppfattning, men trots sin principiella inställning ansåg han, att det inte vore lyckligt att gå fram den väg, som föreslagits i propositionen och i utskottets utlåtande. Men om man är ense om den synpunkten, att vi skola upprätthålla en skillnad mellan dessa båda straffformer, blir nästa fråga, om det verkligen är någon fara med att konstruera skillnaden på sätt som föreslagits i den kungl. propositionen.

Herr Linnér framhöll, att ett fängelsestraff, som avtjänas på en koloni, inte kommer att ha någon inverkan, om jag fattade herr Linnér rätt, vare sig på den, som undergår straffet, eller på andra människor när det gäller att avskräcka dem från att begå liknande brott. Herr Linnér ansåg alltså, att det ur individualpreventiv synpunkt skulle vara en viss fara att låta personer, som dömts till kortvariga fängelsestraff, få avtjäna dessa under de öppna former som man tänker sig, d. v. s. på kolonier och öppna anstalter. Man fick det intrycket av herr Linnérs anförande, att han tyckte räkna med att dessa öppna anstalter och dessa kolonier skulle bli några idyller, där folk skulle gå och njuta av solen och ha det skönt. Det är ju ingalunda tanken, att så skall bli fallet. Kolonierna och de öppna anstalterna skola bli inrättningar, där fångar-

Lagförslag om verkställighet av frihetsstraff m. m. (Forts.)

na skola få utföra ordentligt arbete och där de säkerligen komma att få arbeta i en snabbare takt än man kan kräva i fängelserna.

Herr Linnér drog fram en hel del olika fall för att visa faran av att gå på den mildare linjen, att alltså låta de kortvariga fängelsestraffen avtjänas på öppna anstalter. Herr Linnér berörde bl. a. rattfylleristerna. Om jag inte minns fel, pekade herr Linnér först på de s. k. gentlemannachaufförerna, som dömts till en månads fängelse eller två och som nu skulle få avtjäna sina straff på öppna anstalter. Beträffande denna kategori av fängelsefångar tror jag emellertid, att någon fara inte är å färde. För dem har fängelsestraffet sin diffamerande verkan, och redan ådömandet av straffet är en mycket allvarlig sak för en person från dessa kretsar. Man kan ifrågasätta om det inte ur en viss synpunkt är bra mycket bättre att få gå på en öppen anstalt och hugga ved eller gräva i jorden än att gå på en sluten anstalt och ägna sig åt handräckning eller någon dylik sysselsättning.

Det var emellertid egentligen när det gällde den andra kategorien av rattfyllerister som herr Linnér, om jag fattade honom rätt, var mera orolig, nämligen lastbilchaufförer och dylika personer, som äro vana vid ett hårt arbete och som, om utskottets förslag skulle gå igenom, finge gå på de öppna anstalterna och ha det skönt — visserligen få arbeta en del, men dock föra ett liv, som inte mycket avviker från deras normala. Jag tror emellertid, att även för denna stora kategori av rattfyllerister har straffet en diffamerande verkan. Redan ådömandet av ett fängelsestraff är en mycket allvarlig sak för vem som helst. Det lilla fåtal av asociala individer, som inte bryr sig om ifall de dömas till fängelse, tror jag inte man här behöver räkna med. Jag tror, att det för den kategori vi här tala om kommer att kännas lika svårt att få avtjäna sitt straff ute på en öppen anstalt eller en koloni som i ett fängelse. Man får inte heller när det gäller rattfylleristerna glömma — om man nu har särskilda bekymmer för dem — att för deras vidkommande tillkomma en hel del biverkningar av straffådomandet, som betyda oerhört mycket för dem, nämligen indragning av körkort och dylika åtgärder.

Det var också andra kategorier, t. ex. våldsvverkare och dylika, som herr Linnér tyckte det skulle bli för lindrigt och för behagligt för, om de få gå på dessa öppna anstalter. Jag delar därvidlag inte alls herr Linnérs uppfattning. Jag tror inte, att de alltid komma att föredra att vara på en öppen anstalt, utan kanske hellre skulle vilja sitta i en sluten anstalt och där avtjäna sitt straff. Jag minns från min tid i justitiedepartementet, hur jag fick en nådeansökan från en ung jordbrukare, som var dömd till några månaders fängelse. Han begärde nåd, därför att han måste hem och sköta jordbruket, men han skrev i sin nådeansökan, att han för sin personliga del inte skulle vilja ha nåd, då han aldrig i sitt liv haft det så skönt som när han satt på fängelset. Han satt alltså på en sluten anstalt och hade aldrig haft det så bra: han fick lägga sig tidigt om kvällarna, sova länge på mornarna och hade inte ett så hårt och ansträngande arbete som i sitt vanliga liv. En sådan person tror jag inte kommer att känna det som någon stor förmån att få komma ut på en öppen anstalt, men det är mycket nyttigare för honom och mycket naturligare för honom, att han får avtjäna sitt straff ute på en öppen anstalt.

Herr Linnér var också orolig när det gällde alla dem, som dömts enligt krigslagarna. Men detta är ju i hög grad en tidsföreteelse, och antalet av sådana straffdomar kommer att nedgå mycket starkt i samma mån som beredskapen upphör. Givet är emellertid, att sådana fall förekomma. Herr Linnér hänvisade till det mycket ofta citerade uttrycket: »Jag tar hellre kåken än lumpen», d. v. s. att man hellre går i fängelse än fullgör sin värnplikt. Jag tror, att man bör lägga märke till att detta yttrande gäller en jämförelse mellan värnplikts-

Lagförslag om verkställighet av frihetsstraff m. m. (Forts.)

tjänstgöringen och avtjänandet av straff inne på en sluten anstalt, alltså i ett fängelse. Det är inte säkert att en person, som kanske tycker att det är kroppsligt ansträngande och obehagligt att fullgöra sin värnplikt, skulle, om han finge välja mellan att fullgöra sin värnplikt och arbeta hårt ute på öppen anstalt, fortfarande säga, att han hellre väljer kolonien än lumpen; han kanske i det läget skulle välja lumpen.

Ur individualpreventiv synpunkt tror jag alltså inte man behöver hysa några farhågor för att avtjänandet av straff på öppen anstalt skulle få en sådan karaktär, att det inte avskräcker den individ, som måste underkasta sig straffverkställigheten. Jag föreställer mig, att det kommer att ha precis samma verkan på honom, som om han togs in i en sluten anstalt. Ur allmänpreventiv synpunkt tror jag att saken ligger till på precis samma sätt. I allmänhet kommer man inte att bli mindre avskräckt från att begå brott, därför att man vet, att man får avtjäna det ute på en jordbruksanstalt eller annan liknande koloni, än om man vet, att man skall avtjäna det inne i en sluten anstalt. Jag kan för min del inte finna fog för påståendet att det är fara å färde, om man här följer utskottet. Straffverkställighetens avskräckande syfte kommer säkerligen att nås lika väl i det ena som i det andra fallet. Och om man har den principiella uppfattningen att vi, så länge vi ha kvar straffarbete och fängelse, också böra ha en skillnad mellan dessa straff, bör man enligt min mening även hålla på skillnaden i detta hänseende.

Jag kan därför, herr talman, helt ansluta mig till utskottets ståndpunkt i denna fråga, och jag ber för min del att få yrka bifall till dess förslag.

Herr Branting: Herr talman! När omsider den nya verkställighetslagen blir genomförd i praktiken, när alltså de nya öppna anstalterna, som erfordras, blivit uppförda och när därtill en fångvårdspersonal och en stab av direktörer blivit utbildade, som lärt sig förstå meningen med den nya ordningen, då kan man gott säga, att det svenska fängelseväsendet blivit revolutionerat och att vårt land har ryckt upp till en plats bland de stater, som ha en modern fångvård.

Jag vill också gärna tillåta mig att lyckönska regeringen, för att den blivit i tillfälle att lägga fram detta förslag, och ännu mera herr Schlyter, utskottets ärade ordförande, för att han fått vara med och se denna nya, friare ordning bli verklighet, för vilken han, som vi alla veta, har arbetat så mycket.

För övrigt har det väl varit så för oss litet var, som haft mer eller mindre dåligt socialt samvete med tanke på hur det hittills varit ställt inom vårt fängelseväsende, att vi dragit en lättnadens suck över att det gamla fängelsebarbariet nu skall ersättas av denna nya ordning.

Jag har begärt ordet för att göra några erinringar på ett par punkter, där jag gärna vill höra vad man från utskottets sida har att säga. Jag kommer därvidlag inte att gå in på de ämnen, som här redan ha behandlats.

Den ena frågan rör styresmannens, alltså fängelsedirektörens ställning. Den nya lagen har, såvitt jag förstår, i princip bibehållit den nu gällande ordningen, nämligen att varje fängelsechef, naturligtvis inom ramen för gällande författningar, blir mer eller mindre enväldskung i sitt rike. Vid sin sida skall han visserligen enligt det nya förslaget ha en rådgivande och vakande anstaltsnämnd, och när utskottet för sin del har förstärkt denna nämnds ställning, är det enligt mitt sätt att se synnerligen tacknämligt. Men själva den gamla principen är kvar, och alla veta, att man under den nuvarande ordningen har många erfarenheter om de tråkiga följderna det kan bli av detta system. Det borde därför ha varit angeläget att om möjligt söka sig fram till någonting radikalt nytt och bättre även på detta område. För närvarande råder som bekant en

Lagförslag om verkställighet av frihetsstraff m. m. (Forts.)

mycket stor skillnad mellan olika fängelser. Livet gestaltar sig helt olika för fångarna såväl som för personalen, och själva atmosfären blir helt annorlunda i de olika etablissemangen trots exakt lika reglementen, allt beroende på vilken direktör som regerar på respektive ställen. Om direktören är en kraftfull man med hjärta och gott förstånd och vad som för övrigt kan behövas, kunna fängelseförhållandena bli efter omständigheterna bra nog, även om lokaliteterna och paragraferna äro gammalmodiga. Men om chefen däremot råkar vara av någon mera småskuren typ, en paragraffitare eller, som det ibland kallas, en »knekt av gamla stammen» eller råkar vara olämplig på något annat sätt, går detta ut över hela anstalten och alla dem, som där ha sin varelse. Då hjälper det inte mycket med den rådgivande nämnden. Så har det varit hittills, och det är att frykta, att det kommer att bli så även i fortsättningen. Detta personliga regemente kan leda till beklagliga konsekvenser.

Jag förstår ganska väl, att det inte är så lätt att lösa detta problem. Jag föreställer mig att svårigheterna sammanhånga med bl. a. det förhållandet, att vederbörande styresman naturligtvis är att betrakta som en statlig ämbetsman med alla de garantier kring sin ställning, som en dylik man har. Detta betyder t. ex. att fängvårdsstyrelsen, om den funnit att den råkat hugga i sten och placera fel man på en sådan post, står inför ett ganska kinkigt och svårlost problem när det gäller att rätta till misstaget. I varje fall kan det dröja rätt lång tid, och till dess det har skett, måste alla inom fängelset lida under förhållanden, som inte äro tillfredsställande. Detta är naturligtvis också en rekryteringsfråga. Men jag vill under alla förhållanden understryka, att hur det nya systemet i praktiken kommer att utfalla, blir i mycket hög grad beroende av just dylika personalfrågor.

Sedan skulle jag vilja säga några ord om en annan sak. Där känner för övrigt herr Schlyter sedan gammalt till att jag har en annan ståndpunkt än han. Jag beklagar för min del allvarligt, att man icke i sammanhang med den nya verkställighetslagen har velat gå in för något slags custodia honesta för politiska lagbrytare. Hela denna tanke, detta gamla liberala krav, tycks nu alltså ha fallit under bordet! Vill man vara systematisk, bör givetvis en sådan speciell kategori inom straffverkställigheten ha en förankring och en utgångspunkt i själva den allmänna strafflagen, så att straffarten kan bestämmas redan vid straffets utdömande. Men det är ju en anmärkning av mera formell natur och jämförelsevis underordnad betydelse, och det hade kanske inte heller varit så svårt att förslagsvis uppgöra ett utkast med tillägg till allmänna strafflagen för att möjliggöra en sådan sak.

Vad som för mig utgör huvudsaken i detta fall är, att våra eljest så radikala och frisinna straffverkställighetsreformatorer icke velat införa någon sådan särskild form för frihetsberövande när det gäller politiska brott. För dem har det sålunda tyckts vara en självfallen sak att i fråga om straffverkställigheten jämställa t. ex. tryckfrihetsansvariga eller personer, som politiskt förbrutit sig på något sätt på grund av sin ideella övertygelse, med vad man kallar vanliga kriminella. Det borde väl ändå inte ha varit så svårt att medge, tycker jag, att det härvidlag både i praktiken och i teorien rör sig om två helt olika slag av s. k. brottslingar och, vad själva brotten beträffar, helt olika företeelser.

Man skall inte missförstå mig och tro, att jag vill göra gällande, att politiska fångar alltid skulle stå på något slags högre plan eller vara finare eller bättre människor än de vanliga kriminella. Det är inte det jag menar — fastän det kanske i själva verket ofta nog förhåller sig på det sättet. Men det förefaller åtminstone mig uppenbart, att det härvidlag bör vara fråga om två skilda former för samhällets reaktion, helt enkelt därför att det för samhället

Lagförslag om verkställighet av frihetsstraff m. m. (Forts.)

gäller att reagera mot två helt olika företeelser. Förseelser mot egendomsordningen på basis av privat vinningslystnad eller möjligen ibland av trängande behov, i förening med en viss hänsynslöshet, eller övergrepp mot andra människors personliga integritet, alltså våldsdåd och dylikt, eller vilka andra brott som helst, som ligga på det planet och som i 99 fall av 100 äro inspirerade av vederbörande lagbrytares egoistiska motiv, eller möjligen hans mer eller mindre brutala natur — alla sådana gärningar stå enligt mitt sätt att se i en klass för sig, och i en helt annan klass stå åtgärder eller yttranden, vartill någon har föranletts av sin politiska övertygelse på basis av sin uppfattning om och känsla för vad som är rätt och nyttigt för samhället, eller kanske för mänskligheten.

Den skillnad, som det härvidlag i verkligheten gäller, har ju stått klar för de flesta människor och ofta även för fängvårdens personal. På det sättet har det i praktiken ofta blivit så, att man försökt behandla dessa grupper något olika, om det också inte uttryckligen har stått någonting därom i lagen eller sagts någonting härom i domen.

När politiska fångar av de maktägande ha behandlats på samma sätt som kriminella förbrytare, tror jag att det åtminstone under förgången tid ofta har varit så, att man därvidlag har inspirerats av den ganska lågsinnade idén att på detta sätt vilja förnedra de politiska, som på något sätt velat opponera sig mot den bestående regimen. De politiska skulle alltså genom att behandlas på detta sätt få riktigt känna på vem de hade angripit. En dylik syn på problemet förefaller mig emellertid icke höra hemma i en demokrati.

Det är möjligt att man från utskottets sida skulle svara, att min syn på denna bestraffningsfråga är gammalmodig. Särskilt i dag kan man ju säga, att det inte alls längre är fråga om att förnedra vare sig den ena eller andra kategorien av fångar, utan bara om att tillrättaföra och upprätta de vilsegångna och att i allmänhet också få en straffets generalpreventiva funktion uppfylld. Men jag tycker för min del, att en sådan synpunkt ändå inte kan motivera, att man behandlar de politiska på samma sätt som vanliga kriminella. Om man nu har resonerat på detta sätt — vilket jag inte vet — tycker jag att det i varje fall är ett verklighetsfrämmande resonemang.

Herr talman! Tiden är långt framskriden, och jag har skyndat mig så mycket jag kunnat. Jag vill sluta med att för min del med glädje ansluta mig till det föreliggande förslaget.

Herr Krügel: Herr talman! Det är ju så att vi alla, antingen vi äro sakkunniga eller inte, allmänhet eller något annat, äro besjälade av en gemensam tanke, nämligen att lösa frågan om våra fångars omhändertagande och vård eller behandling och vård, vad vi nu kalla det. Måhända vågar därför också jag, herr talman, be att få lämna ett litet bidrag till debatten från vad jag skulle vilja kalla mitt håll.

Jag vill då inte undanhålla kammarens ledamöter eller andra, som eventuellt lyssna på mig, att jag under ett mångtal år som polischef och åklagare av helt naturliga skäl årligen inte sällan varit i kontakt med fångar före, under och efter deras fängelsetid, men också lika ofta, ja oftare med den allmänhet, som direkt eller indirekt berörts av fångarnas verksamhet. Det är därför mycket möjligt, att min inställning till fängvården påverkats en smula av detta förhållande. Jag ber kammarens ledamöter att vid bedömandet av vad jag har att säga i saken ta hänsyn till detta förhållande.

I varje fall delar jag helt och fullt deras uppfattning — och jag vet att de äro många — som vilja humanisera fängvården så långt det är möjligt, som

Lagförslag om verkställighet av frihetsstraff m. m. (Forts.)
vilja en modernisering av straffverkställigheten eller, om uttrycket tillåtes, ett förmänskligande av den.

Nu vill jag inte säga, att vår fångvård av i dag är inhuman — det vore måhända att använda ett alltför starkt uttryck om den — men dess alltför långt gående tillämpning av cellsystemet verkar, därom är jag övertygad, nedbrytande på fången, gör honom dystert och otillgänglig och motverkar sålunda det med straffet avsedda syftet, att återföra honom till samhället som en god och nyttig medborgare. De alltför ofta förekommande återfallen i brott tala också i denna del sitt tydliga språk.

Från dessa utgångspunkter är det förstäeligt, herr talman, om jag med största tillfredsställelse hälsar förslaget om cellvårdens eller den slutna världens ersättande i väsentlig omfattning med vård å s. k. öppna anstalter, kolonier eller förläggningar.

Det råder ju på denna punkt inte heller längre några delade meningar. Även de, som tidigare varit motståndare till den öppna vården eller i varje fall stått tveksamma inför den, ha numera principiellt anslutit sig till detta system, som för övrigt försöksvis — såsom flera talare i dag vitsordat — redan prövats vid några av våra anstalter med hittills, så vitt man kunnat förstå, gott resultat.

Den skillnad i åsikter, som kvarstår, gäller alltså icke den öppna fångvården som sådan, utan själva tillämpningen, och det har förefallit mig som om de betänkligheter, som i detta avseende kommit till uttryck i den Linnérska reservationen, äro mera av formell än reell natur.

I reservationen är uppställd som regel slutna vård för fängelsefångar med korttidsstraff, men öppen sådan, då särskilda omständigheter därtill föranleda, under det att i utskottets med Kungl. Maj:ts i denna del identiska förslag ordningen för hänvisning till de olika vårdformerna är omvänd. Men det är att märka, att utskottet beledsagar sitt förslag med en motivering, som på ett sådant sätt kan komplettera själva lagtexten och ge anvisning om dess tillämpning, att en differentiering av fångklientelet i av både utskottet och reservanterna önskad riktning lättare bör nås enligt utskottets linje, än om reservationen vunne kammarens och riksdagens bifall. Utskottets erinran i motiveringen om att fångvårdsstyrelsen bör företaga noggrann prövning i detta fall med hänsyn till såväl brottets beskaffenhet som klientelet sinnesart är för mig av större värde än den något skärpta men mera summariska reservationslinjen.

Villigt må dock erkännas, att såväl jag som flera andra inom utskottet endast mycket långsamt och stegvis nalkades och slutligen samlades kring utskottets förslag.

För min del, och jag tror att så var förhållandet även med de andra, berodde denna tveksamhet på den bestämda uppfattningen att även bland fångelseklientelet finns ett icke obetydligt antal fångar, våldsmän och rattfyllerister exempelvis, vilkas brott och sinnelag äro av sådan art att de lämpligen böra erinras om sin förseelse genom någon tids vistande i enrum.

Men vår betänksamhet orsakades nog också av vår tanke på eller omsorg om den allmänna laglydnaden, som vi ansågo ej finge äventyras genom en alltför generell tillämpning av öppen vård. Det måste nämligen vara en angelägenhet av vikt, att hos allmänheten icke utplånas den uppfattningen, att på brott följer straff, att samhället reagerar, när någon förgår sig mot det. Pensionatstermen, som vi inte sällan hört i dessa dagar, får ej bli till en spegel av den öppna vården; sker så är fara å färde. I detta sammanhang tillåter jag mig, herr talman, erinra om pressens ansvar. Den har under sista tiden icke helt beaktat detta. Reportage och bilder från besök i fångvårdsko-

Lagförslag om verkställighet av frihetsstraff m. m. (Forts.)

lonier ha ofta upplagts mera med tanke på lösnummerflodens ökning än på allvaret bakom fängvårdsstyrelsens strävanden att bereda fångarna en människovärdig tillvaro. Rättvisligen vill jag dock erkänna, att jag oftast sett dessa reportage och bilder i den kolorerade pressen, inte i den dagliga; de ha förekommit också där, men inte i samma utsträckning.

Emellertid — och nu återkommer jag till utskottsbehandlingen av denna fråga — övervanns vår tveksamhet i såväl det ena som det andra avseendet, sedan utskottets motivering till 45 § om fängelsestraffen fått sitt nuvarande innehåll. Lagtexten i utskottets förslag har därmed fått en bakgrund, som ej lämnar rum för misstag vid tillämpningen.

Det är dock inte fängelsefångarna, även om vi också böra ägna stor uppmärksamhet åt deras behandling och vård, som ha mitt djupaste intresse och som för mig varit största anledningen att varmt välkomna förslaget om den öppna vården. Nej, herr talman, det är, även om det låter en smula egendomligt, strafffångarna, långtidsfångarna, eller som jag brukar kalla dem, de egentliga fångarna, som ytterst äro anledningen härtill. Motivering för denna min inställning saknas inte heller.

Jag brukar på mitt sätt uppdelat dessa fångar i två grupper. Den första gruppen är de kriminellt belastade eller, om uttrycket tillåtes, brottets slavar, som inte äro mottagliga för någon form av uppfostran, utan vanligen gång efter annan återfalla till brott och därför så smaningom, som sig bör eller är det enda möjliga, hamna på förvarings- eller interneringsanstalterna. Den andra och större gruppen utgöres av dem, som på grund av sociala missförhållanden, dåligt hem eller intet hem alls, försummad uppfostran eller ingen uppfostran alls, dåliga kamrater, fattigdom eller vidriga omständigheter i övrigt hamnat på brottets bana. Dessa olyckliga, som inte sällan ådömts ett långt straff och bland vilka jag från min verksamhet minns fäder, som tillgripit varor, stulit, för att mätta sina barn där hemma, och ungdomar, som begått förseelser av sedlig karaktär, beroende till mycket stor del på att trångboddheten under ungdomen hos dem utplånat respekten för det motsatta könet. Dessa olyckliga höra, herr talman, enligt mitt förmenande inte hemma i cell eller enrum annat än mycket tidsbegränsat. Cellvistelsen föder hos dem hat och bitterhet i stället för motsatsen, de bli fientligt inställda till allt och alla och återfalla gärna till brott. Jag har erfarit detta vid mitt tjänstesamröre med dem, och jag är därför övertygad om att för deras vidkommande den öppna vården är den enda möjliga, om vi vilja, såsom det är uttryckt i lagförslagets 24 §, »främja deras anpassning» till samhället, vilja göra dem till goda och nyttiga medborgare. Detta är, herr talman, i korta ord min motivering till att jag för straffångarnas del så varmt hälsar den öppna vården välkommen.

Mycket skulle kunna vara att tillägga beträffande förslagets innehåll i övrigt, men jag skall inte trötta kammaren därmed. Vare det nog sagt att den anda, som möter oss i förslagets huvuddelar, också är till finnandes i övriga stycken.

Jag skall i stället be att få sluta med att uttala en önskan, adresserad till statsrådet Zetterberg. Jag utgår från att detta lagförslag inom en mycket kort tid är upphöjt till lag och att vi därmed ha lagt grunden till en god behandling av våra fångar. Men det är kanske också bara grunden, ty min uppfattning är den, att skola vi kunna bygga vidare på den och för framtiden nå ett gott resultat av fängbehandlingen, beror mycket på vilken personal som kommer att sköta den. Herr Branting var nyss inne på det problemet, och jag tror att jag kan säga, att jag delar hans synpunkter i detta fall. Det är inte min mening att på något sätt ge uttryck för misstroende mot fängvården och allra minst mot fängvårdsstyrelsen, men jag kan inte neka till att jag från min beröring å tjänstens vägnar

Lagförslag om verkställighet av frihetsstraff m. m. (Forts.)
med fängsklientelet och dess vårdare bevarar minnet av att de senare inte alltid tillämpade ett riktigt förfaringssätt gentemot fångarna. Det vore därför önskvärt, även om jag vet, att fängsvårdsstyrelsen nu har upptagit frågan om en lämplig fångpersonal till behandling, att också herr statsrådet ville beakta den och följa utvecklingen på området och kanske i sinom tid även framkomma med förslag, där garantier för en god omvårdnad från fångpersonalens sida kunde lämnas.

Mot bakgrunden av vad jag sålunda anfört, herr talman, har jag inte svårt att ansluta mig till utskottets förslag, utan ber att få yrka bifall till detsamma.

Herr Schlyter: Herr talman! Med hänsyn till det stora värde jag sätter på den medverkan som herr Bergquist lämnat vid denna reforms genomförande, vill jag inte underlåta att något beröra de anmärkningar som han framställde mot utskottets förslag. Herr Bergquists första anmärkning avsåg att utskottet tagit bort den i propositionen upptagna skillnad mellan fängelse och straffarbete, som låg i de särskilda förmåner vilka fängelsefångarna skulle äga begagna sig av, särskilt i fråga om underhåll. Han ansåg detta strida mot reformens anda och antog det vara ett offer på kompromissens altare. Jag kan lämna den upplysningen att det inom utskottet knappast var någon fråga som man var så ense om som denna. Icke en enda röst höjdes mot yrkandet att göra denna ändring. Den skedde för övrigt i överensstämmelse med strafflagberedningens förslag, och strafflagberedningens förslag grundade sig å sin sida på en fullkomligt enhällig uppfattning inom den svenska fångvården, att det nuvarande fängelsestraffet i detta avseende är att betrakta såsom ett klasstraff. De materiella förmåner som tillkomma en fängelsefånge äro sådana, som i regel endast den bättre situerade kan begagna sig av, och det har ofta väckt anstöt inom fängelserna, när sådana bättre situerade fångar utnyttjat dessa förmåner genom att bereda sig ett bättre underhåll än som kan komma andra till godo.

Jag kan nämna att utskottets förslag icke utesluter möjligheten för fångvårdsstyrelsen att i sådana fall där det verkligen kan anses skäligen att bereda en fånge särskild förmån också medge detta. I sista stycket av 54 § stadgas sålunda att styresmannen i enlighet med fångvårdsstyrelsens anvisningar må medgiva fånge att »åtnjuta annan särskild förmån som är förenlig med god ordning». Denna möjlighet föreligger enligt utskottets förslag såväl beträffande straffångar som beträffande fängelsefångar.

Denna bestämmelse har även betydelse med hänsyn till den av herr Branting berörda frågan om custodia honesta. Beträffande custodia honesta förhåller det sig så att den departementschef som utformade direktiven för strafflagberedningen gav beredningen uppdrag att utreda även denna fråga. Naturligtvis har beredningen haft anledning att även i detta sammanhang överväga om inte inom straffverkställighetens ram någonting skulle kunna åstadkommas till förmån för altruistiska lagöverträdare. Beredningen lyckades emellertid bekämpa frestelsen att ge sig in på denna mycket svårlösta, till straffsystemet hörande fråga, liksom beredningen lyckades övervinna sin önskan att söka sammanjämka fängelse och straffarbete till ett gemensamt frihetsstraff. Jag kan emellertid i detta sammanhang hänvisa herr Branting till att taga del av ett yttrande på s. 210 i strafflagberedningens betänkande, där beredningen försiktigt söker peka på de möjligheter som straffverkställigheten erbjuder att beakta den tanke som ligger bakom custodia honesta. Beredningen yttrar där: »Vidare har det ansetts önskvärt att fångvårdsmyndigheterna få möjlighet att utan lagändring försöksvis pröva nya vägar för de dömdas återinföring i sam-

Lagförslag om verkställighet av frihetsstraff m. m. (Forts.)

hällslivet. Beredningen har även velat hålla möjligheten öppen att genom åtgärder på verkställighetsstadiet åvägabringa en särskilt hänsynsfull behandling av sådana fångar som med hänsyn till speciella förhållanden, t. ex. hög ålder, böra komma i åtnjutande därav. Då nu ifrågavarande förmåner skola beviljas enligt anvisningar av fängvårdsstyrelsen, torde fara för missbruk icke kunna anses föreligga.» Jag kan upplysa herr Branting om att i korrekturet ursprungligen vid sidan av exemplet hög ålder stått några ord om custodia honesta, vilka emellertid av försiktighet ströks. Resonemanget äger dock tillämpning även på custodia honesta. Om jag i det sammanhanget får beröra herr Brantings andra fråga, vill jag säga, att det är tydligt, att detta förslag inte har kunnat lösa det, som herr Branting själv medgav, för alla statstjänstemän gemensamma spörsmålet, hur man skall kunna göra sig av med olämpliga ordinarie ämbetsmän. Jag tror, att ett område, där denna fråga har varit mera brännande och visat sig mera svårlöst, är undervisningens område. Om ett läroverk eller en annan skola får en olämplig lärare, kan han stanna kvar där i ett helt liv som en plågoande för eleverna, utan att det finns några nämnvärda möjligheter att bli av med honom.

Beträffande styresmännen i fängelserna är det emellertid anledning att hoppas, att om mot förmodan någon person av denna karaktär skulle vinna befordran till styresman, vilket jag saknar anledning anta på grund av den noggranna prövning som äger rum vid dylika befordringar, kommer anstaltsnämnden att bli ett granskande och återhållande moment av stort värde. Utskottet har ju velat understryka detta genom att i lagtexten införa den eljest tämligen onödiga bestämmelsen om anstaltsnämndens befogenhet att göra framställning till fängvårdsstyrelsen och Kungl. Maj:t.

Det återstår för mig endast, herr talman, att med anledning av herr Linnérs yttrande nämna att jag är helt ense med honom om att ett straff bör så verkställas, att det är ägnat att ingiva respekt hos den dömda. Jag tror också, att denna alldeles riktiga synpunkt kommer att beaktas av fängvårdsstyrelsen vid dess tillämpning av 45 §. Men jag är även ense med dem som ha framhållit, att så länge man uppehåller skillnaden mellan straffarbete och fängelse såsom olika straffarter, bör det rimligtvis även på verkställighetsstadiet göras en verklig skillnad dem emellan. I det avseendet kan jag vara ense med herr Bergquist i hans anmärkning mot strafflagberedningens förslag, att vi gingo för långt i utplånande av skillnaden, men det synes mig ha rättats till i den kungl. propositionen och utskottets förslag.

Jag fruktar, att ett bifall till reservationen skulle kunna leda till att vi finge behålla ett alldeles för stort antal av de slutna fängvårdsanstalterna för att på dem kunna mottaga hela massan av de till korta fängelsestraff dömda. Därför är det nog utav något större vikt för denna reform, att 45 § antages enligt utskottets förslag och icke enligt reservationen, än man vid ett ytligt betraktande skulle ha anledning att anta.

Ja, herr talman, med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag. Jag är mycket tacksam för de vänliga omdömen, som ha fällts om det från olika håll, och jag är alldeles särskilt tacksam, herr talman, emot de ledamöter av utskottet, som ifrån rätt avvikande utgångspunkter i denna fråga under en långvarig och ingående behandling i utskottet ha funnit sig kunna ge avkall på sina särmeningar för att skänka denna reform stödet av sina röster. Jag tror, att det kommer att vid genomförandet lända reformen till stor båtnad, att den har fått en så bred bas att stå på.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, godkändes den nu ifrågavarande paragrafen.

Lagförslag om verkställighet av frihetsstraff m. m. (Forts.)

2—44 §§.

Godkändes.

45 §.

Herr **Linnér**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr **Schlyter**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på godkännande av den nu föredragna paragrafen samt vidare därpå att nämnda paragraf skulle godkännas med den lydelse, som förordats i den av herr Linnér m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Linnér* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 45 § av första lagutskottets i utlåtande nr 52 punkten A 1 framställda lagförslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda paragraf med den lydelse, som förordats i den av herr Linnér m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Aterstående delar av ifrågavarande lagförslag.

Godkändes.

De övriga av utskottet framställda lagförslagen.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut med avseende å lagförslagen.

Punkten B.

Utskottets hemställan bifölls.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vissa inskränk-

ningar i rätten att driva försäkringsrörelse, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 389.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 574, till Konungen angående ändrad lydelse av § 33 mom. 5, § 45 mom. 2 och § 80 riksdagsordningen.

Herr **Andersson, Gunnar**, erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! I samband med den höjning av portot för postförsändelser, vilken genomfördes 1942, anhöll riksdagen om utredning angående utvidgade lokalportoområden. Förslag i sistberörda avseende framlades och antogs vid 1944 års riksdag, och samtidigt genomfördes en höjning av lokalportot från och med den 1 juli 1944. Generalpoststyrelsen hade nämligen beräknat, att utvidgningen av lokalportoområdena skulle medföra en inkomstminskning för postverket.

I propositionen (nr 78) till 1944 års riksdag framhöll departementschefen, att någon inkomstökning icke vore äsyftad med höjningen av lokalportot, utan att det gällde att förebygga den inkomstminskning, som vid oförändrade portosatser skulle följa av lokalportoförmånens utsträckning. Vidare anförde departementschefen bland annat följande: »Jag anser mig slutligen böra framhålla, att ett bifall till det av mig förordade förslaget skulle skapa ett gynnsamt utgångsläge för en även enligt min mening önskvärd framtida övergång till ett enhetligt riksporto. En sådan övergång kan nämligen utan större olägenhet äga rum vid den tidpunkt, då de ekonomiska förhållandena medgiva en sänkning av det lägsta riksportot från nuvarande belopp 20 öre till det före senaste portohöjning gällande beloppet 15 öre.»

Enligt av postverket företagna utredningar hava korrespondenterna genom portohöjningen 1944 drabbats av en ytterligare beskattning med cirka 3.29 miljoner kronor. Postverkets vinst har stigit från 15 251 901 kronor 1939 till 53 687 877 kronor 1944. Vinsten i förhållande till disponerade medel har samtidigt stigit från 31,2 % år 1939 till icke mindre än 90,9 % år 1944. Vinsten 1944 var sålunda nästan lika stor som det disponerade kapitalet.

Av de nu lämnade uppgifterna synes framgå, att betryggande ekonomiskt utrymme bör förefinnas för en övergång till systemet med ett enhetligt riksporto. Postverkets inkomster äro numera så stora, att de, tväremot vad som varit avsett åtminstone vid den senaste portohöjningen, till viss del utgöra en form av beskattning, som ur olika synpunkter får anses synnerligen olämplig.

Ett enhetligt riksporto skulle på olika sätt innebära en uppenbar förenkling och förbättring av betydande värde för allmänheten. Bland annat skulle de nu rådande olägenheterna i samband med eftersändande av post och dylikt elimineras. Slutligen skulle — och det är icke det minst väsentliga — en sådan utjämning av portokostnaderna mellan land och stad komma till stånd, som måhända äsyftats, men icke utvunnits genom den senaste portohöjningen.

På grund härav kan ifrågasättas, att det enhetliga riksportot bestämmas till 15 öre för lägsta viktgrupp och motsvarande enhetliga belopp i högre viktgrupper. Detta skulle visserligen icke medföra någon sänkning av nu gällande lokalporto, men ändringen skulle av naturliga skäl uppenbarligen medföra utgiftslättnader för korrespondenterna i städer och samhällen, för vilka riks-

*Interpellation
om införande
av ett enhetligt
rikSPORTO.*

Interpellation om införande av ett enhetligt riksporto. (Forts.)

försändelser förekomma i stor omfattning. Enhetlighet på området skulle, såsom ovan anförts, medföra synnerligen önskvärda lättnader för alla.

På grund av vad sålunda anförts får jag anhålla om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet framställa följande fråga:

Har herr statsrådet för avsikt att i samband med statsverkspropositionen till 1946 års lagtima riksdag framlägga förslag om införande av ett enhetligt riksporto?

Det sålunda begärda tillståndet lämnades av kammaren.

*Interpellation
om ny livs-
medelslagstift-
ning.*

Ordet lämnades på begäran till herr **Nordenson**, som yttrade: Herr talman! Behovet av en enhetlig livsmedelslagstiftning har sedan lång tid tillbaka gjort sig gällande. Redan år 1916 hade Kungl. Maj:t tillsatt en kommitté i frågan. Det av denna år 1921 framlagda förslaget föranledde emellertid ingen lagstiftningsåtgärd. Från näringslivets sida riktades redan år 1923 en hemställan till Kungl. Maj:t, att arbetet på en enhetlig, utvidgad livsmedelslagstiftning måtte återupptagas, och denna hemställan förnyades åren 1926, 1929 och 1935. År 1936 uttalade andra lagutskottet i sitt av riksdagen godkända yttrande över ett par motioner i ärendet, att starka skäl talade för att frågan om en utvidgad livsmedelslagstiftning bringades till lösning. Utskottet ansåg en ingående utredning böra komma till stånd, varvid onödigt dröjsmål med lagstiftningsåtgärder i ämnet borde undvikas. I anledning härav tillkallades år 1936 särskilda sakkunniga, vilka år 1941 avlämnade sitt huvudbetänkande.

De hörda remissinstanserna ha i allmänhet ansett de däri framlagda förslagen vara väl ägnade att ligga till grund för en lagstiftning i ämnet. Något förslag från departementschefens sida har emellertid ännu icke framkommit. I viss mån sammanhänger detta säkerligen med krisförhållandena. Sedan nu kristiden på detta område börjat avvecklas, är det emellertid synnerligen angeläget, att livsmedelslagstiftningen i vårt land bringas till samma nivå som i våra grannländer och de flesta civiliserade länder.

I syfte att påskynda ärendet uppvaktades socialministern den 26 april 1945 av representanter för Sveriges kemiska industrikontor, Sveriges köpmannaförbund och Kooperativa förbundet. De hänvisade till vad som förekom vid frågans riksdagsbehandling år 1936 och framhöll vidare, att den ekonomiska livsmedelslagstiftningen är av stor betydelse ej blott för industrien utan även för konsumenterna, som ofta sakna möjlighet att bedöma näringsvärdet i vad de köpa. Även för detaljhandeln är behovet av en sådan lagstiftning trängande. I detta sammanhang framhölls särskilt nödvändigheten att erhålla bestämmelser angående märkning av slutna förpackningar. Vidare erinrades om att man numera genom inrättandet av statens institut för folkhälsan hade tillgång till det centrala kontrollorgan, som utgjorde en nödvändig förutsättning för lagstiftningens genomförande.

Såsom framgår av den lämnade redogörelsen har det länge känts som en betydande svaghet, att någon livsmedelslagstiftning i egentlig mening icke förefinnes i vårt land. Konsumenten har ingen garanti, att livsmedlen fylla berättigade krav ur hygienisk eller ekonomisk synpunkt. Den omständigheten, att hälsovårdsstadgans allmänna bestämmelser om »födoämnen och dryckesvaror» i vissa kommuner kompletteras genom särskilda matvarustadgar, vilkas innehåll i viktiga stycken kan variera från en ort till en annan, är av synnerlig olägenhet för livsmedelshandeln och industrien. Detta gör sig även gällande beträffande försäljningslokalernas inredning och beskaffenhet. Att kvaliteten på olika livsmedel, däri inräknat ersättningsmedel, under kriget

Interpellation om ny livsmedelslagstiftning. (Forts.)

kunnat bibehållas på en relativt tillfredsställande nivå beror i hög grad på de bestämmelser av krisnatur, vilka utfärdats av livsmedelskommissionen och andra myndigheter. På likartat sätt har även kunnat förhindras, att landet översvämmats av från utlandet kommande mindervärdiga varor. När krislagstiftningen avvecklas och då vårt land saknar nödiga föreskrifter beträffande viktiga livsmedels kvalitet och beskaffenhet i övrigt, medan sådana finnas i våra grannländer, föreligger risk för att mindervärdiga varor kunna inkomma och på ett osunt sätt konkurrera med inhemska. Slutligen måste särskilt framhållas, att byggnadsverksamheten redan börjat taga fart. Nya butiker komma att i stor omfattning uppföras och gamla att repareras. Det är av vikt att det då finnes enhetliga bestämmelser beträffande deras inredning, för att man skall undvika onödigt fördyring vid byggandet eller eventuellt senare ändringsarbeten. Såväl riksdagen som representanter för industri, livsmedelshandel och konsumenter hava vid upprepade tillfällen påkallat skyndsamma åtgärder i syfte att erhålla en enhetlig livsmedelslagstiftning. Då nu krisen står inför sin avveckling, är det angeläget att denna betydelsefulla fråga erhåller en snar lösning.

Jag tillåter mig därför att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet rikta följande fråga:

Kan det förväntas att förslag till ny livsmedelslagstiftning inom en snar framtid framläggas för riksdagen?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Justerades protokollsutdrag för denna dag.

Då alla ärenden på föredragningslistan redan blivit behandlade, medgav kammaren, på framställning av herr talmannen, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 6.25 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 8 december.

Kammaren sammanträdde kl. 3 eftermiddagen; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollen för den 1 och den 4 innevarande månad.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökning:

Till riksdagens första kammare.

Med anledning av att jag av regeringen utsetts att delta i en av Internationella Arbetsbyrån sammankallad inlandstransportkommitté, vilken skall sammanträda i London den 13 december, får jag härmed vördsamt anhålla om ledighet från riksdagsarbetet under tiden 8—24 december.

Stockholm den 7 december 1945.

Ragnar Helgesson.

Den begärda ledigheten beviljades.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 572, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 19 juni 1942 (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m.; samt

nr 573, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förordning om ändrad lydelse av 18 § 1 mom. motorfordonsförordningen den 23 oktober 1936 (nr 561).

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 575, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om verkställighet av frihetsstraff m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 576, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vissa inskränkningar i rätten att driva försäkringsrörelse.

Anmälades och godkändes sammansatta stats- och bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 577, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående skattegrupperingen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

År 1945 den 6 december sammanträdde kamrarnas valmän för utseende av kommitterade till tryckfrihetens vård för att utse en sådan kommitterad efter

hans excellens herr ministern för utrikes ärendena Undén, som avgått; och befanns efter valets slut hava blivit till kommitterad utsedd presidenten K. J. D. Schlyter med 13 röster.

John Björck.

Axel Lundqvist.

Nils Herlitz.

K. A. Ryberg.

På gjord proposition beslöt kammaren, att det nu upplästa protokollet skulle läggas till handlingarna ävensom att riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av protokollet underrättas om detta val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag till förordnande för den valde.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 389, angående anslag till prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

Anmälades och bordlades
statsutskottets utlåtanden:

nr 285, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa förmåner i samband med avvecklingen av försvarsberedskapen;

nr 286, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa förmåner till värnpliktiga jämte i ämnet väckta motioner;

nr 287, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående hemvärnets rekrytering, tjänstgöringsskyldighet och ekonomiska förmåner jämte i ämnet väckt motion;

nr 288, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet jämte i ämnet väckta motioner;

nr 289, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyggnad av tekniska högskolan i Stockholm m. m.;

nr 290, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till ryska institutet vid Stockholms högskola;

nr 291, i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46 gjorda framställningar om anslag till fångvården m. m.; samt

nr 292, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till abortförebyggande åtgärder m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med särskilda bestämmelser angående inventering av varulager i samband med krigskonjunkturbeskattningens avveckling; samt

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av punkt 1 av anvisningarna till 41 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående delaktighet i statens pensionsanstalt för heltidsanställda hemvårdarinnor inom den sociala hemhjälpverksamheten jämte i ämnet väckta motioner;

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av tjänste- och familjepensioneringen för personal vid Halmstad—Nässjö och Nässjö—Oskarshamns järnvägar i anslutning till järnvägarnas förstatligande;

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till viss ändring av övergångsbestämmelserna till folkskolans tjänstepensionsreglemente; samt

nr 68, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott; första lagutskottets utlåtanden och memorial:

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillägg till lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 16 februari 1934 om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m.;

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om administration av vissa bolag m. m.; samt

nr 57, angående ersättning åt av utskottet vid behandling av visst ärende anlitat biträde; ävensom

andra lagutskottets utlåtande nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3.10 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.